

Jászkunság

társadalom, kultúra

XXXVIII. évfolyam, 4. szám 1992. augusztus

Ára: 36 Ft

Pataki Ferenc,
Kerékgyártó T.
István és
Mariska Zoltán
esszéje

a 3., 7. és a 10. oldalon

Írások
Horthy Miklósról

a 16. és 21. oldalon

Interjú
András Imre
szociológussal

a 27. oldalon

A KOR FALÁRA

Zalán Tibor

Bajnok ébred

Olimpia és minden szinten olimpia. Ömlik a tévéből, éjjel és nappal, sőt, hajnalban is. Úsznak, vívnak, futnak, labdákat rúgnak és dobálnak az új kor új hőszói, s a világ tátott szájjal bámulja őket. Az olimpia a *number one* jelenség ma, fontosabb, mint a háború a volt Jugoszláviában, fontosabb, mint az afrikai éhező gyermekek tömeges halála, fontosabb, mint Vaclav Havel leváltása, fontosabb, mint a lassan millióssá duzzadó hazai munkanélküliek komór tehetetlensége – az olimpia tehát mindennél fontosabb. Az olimpiának tétje van, szemben a szürke kis életünkkel, melynek a tétje messze elmarad minden éremért folyó tülekedéstől, ha egyáltalán beszélhetünk tétéről egy mezei kis mindennapi ember, egy mezei kis mindennapi ország életében. Milyen szörnyen el tudunk keseredni, amikor Rózsa Norbert *csak* ezüstéremmel a

nyakában integet felénk, személyesen nekünk, persze mindünknek külön-külön. Mert nekünk más volt megígérve. Mert mi kis nép vagyunk ugyan, de nagy bottal járunk, s ha mi azt elö vesszük, akkor ámuljon el a világ! Legyen már egy kis elégtételünk, hiszen nekünk mindig felfelé kell nézniünk másokra! El tudunk ám keseredni, amikor mellésikeredik a numera, el ám, mert a nemzeti büszkeség az mégiscsak nemzeti büszkeség, a nemzeti elvárás mégiscsak nemzeti elvárás. Mi, így, együtt, nem hagyjuk magunkat letiporni senki más nemzet fiai által!

S milyen természetes, hogy naponta megalázhatnak, sőt, megaláznak minket buszon, metrón, közértben, piacon, postán, ótépében – milyen nekünk kitaláltak, nekünk valók a hivatalnak a pacázásai, a kis rohadék kínok, a pitiáner élet! Már csak

Folytatás a 48. oldalon

Pasziánsz

FÖLD – KÉRDÉS

Dédapám többezer holdas nagybirtokos volt. Nagypám is, amíg javarészt el nem herdálta. Utána kisbirtokos, majd kulák, aztán földműves.

Ma kárpótlásra jogosult vagyok az elkobzott földek után. Potenciális földigénylő.

Leendő gyermekeim birtokperében majdan ki leszen az isteni bíró?

TÖRTÉNET.

Ez elment vadászni.

Ez meglőtte.

Ez hazavitte.

Ez megfőzte.

Ez megette.

(A szerző utasítása: a történet mesélésekor – bekezdésenként – bal kezünk hüvelykujján kezdve számoljunk ötig.)

LEVÉL I.

Kedves Barátom,

mostanában azon tűnődöm gyakran, mivégre az egész (vagy írhatnám így: Egész)? Mivégre a világ (Világ) s benne mi (Mi)? És most elszólok magam, mert leginkább az érdekel: mivégre én ( )? (Dögöljek meg, ha Téged nem ez izgat igazán; egyes szám első személyben!)

Drámaian végzetes e kérdés. Ősatyák, próféták, királyok, apostolok, szentek (újban pszichológusok, szociológusok, történészek, politológusok etc.) a megválaszoló, mondanád. Igazad van, jól tudom. Pontosítom a kérdést: én mivégre – szerintem? (Te mivégre – szerinted?)

Látod? Tehetetlenek vagyunk. Transzcendentális analabé-ták valahányan...

Nem várom válaszod.

PUSKATUS

Néhai diófa.

IMPORTKIRÁLY

Barátommal támasztjuk a presszóvá avanszált kocsmá-pultját; szokásos kávémat szürcsölöm. Beszélgetünk, politizálunk, mint rendesen, izzik a levegő körülöttünk. Ma semmi és senki nem tud kihozni a sodromból. Pedig néhányan már alig várják, hogy üvöltve, hadonászva támasszam alá (vélt) igazamat. Talán már azzal is megelégednének, ha legalább mondanómba beleizzadok. Barátomra is átszáll e nyugalmas póz, kortyint habostetejű söréből, magyaros bajuszát végigsimítja, egy pillanatra még a távolba néz, majd megszólal:

„Gondold csak végig, mi még a királyainkat is importáltuk.”

Földhöz vág a felismerés, fejem zúg, mint egy kivénhedt kondenzátor. Lehajtom utolsó korty kávémat, sebtében távozom.

Importkirály, szalad át egész lényemen. Minden érzékszervem erre a szóra reflektál.

Azóta is.

BALLADA

Még sohasem találkoztam senkivel, aki csak hasonlított is volna hozzád, mondta bőgve, majd távozott.

Évek múlva találkozunk az ötvenes villamoson; észrevesz, rámköszön. Nézem a kezét, gyűrű sehol, kérдем, férjhez ment-e már ahhoz a lakatos-féle főszerhoz. Igen, nemsokára összeházasodtak, útban volt a gyerek, sürgős lett az esküvő, de a gyerek elment, magától.

ESZTÉTIKA

Még valamikor a pengős világban történt. Az „ember” népes családjának egyetlen, utolsó pengőjét is elvitte hazulról, s a kocsmában elitta. Hazatértek az asszony rítt bánatában, összeszidni sem volt ereje, inkább csak szelíden megfeddte urát. Az meg csak legyintett, s a bortól elcsukló hangon mondotta megnyugtatólag:

– Úgy szép a szegénység, ha egy fillér sincs a háznál.

Tartalom

<i>Zalán Tibor</i> : A kor falára (publicisztika)	1. és 48. old.
<i>Seprősi-Czárán György</i> : Pasziánsz (tárca)	2. old.
<i>Pataki Ferenc</i> : A rendszerváltás lélektana (esszé)	3. old.
<i>Kerekgyártó T. István</i> : „Kinek hatalma van, nem túri, hogy ellentmondjanak” (esszé)	7. old.
<i>Mariska Zoltán</i> : Az ember és világa (esszé)	10. old.
<i>Baranyiné Miks Mária</i> : Késésben (novella)	14. old.
<i>Kerekes Géza</i> : Égő lakat; Ne kutasd; Érints is engem (versek)	15. old.
„Nem halok meg addig, amíg Őt haza nem hozzuk” (dokumentum)	16. old.
<i>Lengyel Boldizsár</i> : Emlékek a kormányzóról (dokumentum)	21. old.
<i>Pethő László</i> : Nemcsak a csápjaimat, hanem a lábaimat is betettem Magyarországra (interjú)	27. old.
<i>Dorkovics Ágnes</i> : amikor nem vagy itt (vers)	32. old.
<i>Pádár Julianna</i> : Őszelőben (vers)	32. old.
<i>Seprősi-Czárán György</i> : A jövő emlékezete (vers)	32. old.
<i>Erdei-Szabó István</i> : Egy barátság története; Eső; Éjszaka (prózavers)	33. old.
<i>Barabás Imre</i> : A szolnoki Tisza Szálló hévízkútjának története (1927–1928) (tanulmány)	34. old.
<i>Kósa Károly</i> : Bukovinai magyarok Szolnokon (cikk)	40. old.
<i>Lengyel Boldizsár</i> : A valóságot megtestesítő festő (interjú)	42. old.
<i>Horpácsi Sándor</i> : Bistey András: Jász dekameron (recenzió)	45. old.
<i>Molnár H. Lajos</i> : És ha nem lesz duma? (kritika)	46. old.
<i>Szenti Ernő</i> : A nézés csak ráadás; Tetovált búzavirág; Mit mond?; Szóra ráfeszülő csönd (versek)	47. old.
A 20., 31., 39., 41., 45. oldalon <i>Tóth Sándor</i> , a 47. oldalon <i>Szenti Ernő</i> rajzai találhatóak.	
<i>Ecseki Jánosné</i> : Rólunk írták c. cikkbibliográfiáját mellékletként közöljük.	

A piktográfiákat és iniciálékat *Györfi Sándor* tervezte.

Jászkunság

Társadalmi és kulturális folyóirat. 1992. XXXVIII. évfolyam 4. szám.

Megjelenik kéthavonta 48 oldalon, A/4-es nagyságban.

A szerkesztőség címe: 5000 Szolnok, Kossuth L. út 2. fszt. 65.

Telefon: (56) 37-610

Szerkesztőségi fogadóóra: szerda 10–13 óráig

Főszerkesztő: Kömendi Lajos

Olvasószerkesztő: Dorkovics Ágnes

Technikai szerkesztő: Dede Géza

Kéziratot nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

Szerkesztőbizottság: dr. Botka János, dr. Csatári Bálint, Fekete-Szabó Sándor, Györfi Sándor, dr. Kerekgyártó T. István, Kömendi Lajos, dr. Mrena István, Sarusi Mihály, dr. Szabó László, dr. Tóth Albert

Kiadja a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár,
5001 Szolnok, Kossuth tér 4. Pf. 139 Telefon: (56) 41-333.

Felelős kiadó: Bertalanné Kovács Piroska

Készült a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár nyomdájában.

Felelős vezető: Bertalanné Kovács Piroska

Megvásárolható Jász-Nagykun-Szolnok megye köznevelődési intézményeiben (könyvtárak, művelődési házak, múzeumok). Elfizethető rózsaszín postautalványon a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár címén. Csekken történő megrendeléskor kérjük feltüntetni a Jászkunság nevét.

Egyes szám ára: 38.-Ft

Előfizetési díj egy évre: 228.-Ft

ISSN: 0448-9144

Pataki Ferenc

A rendszerváltás lélektana*

Mindenekelőtt azzal kezdeném, hogy a rendszerváltásnak vagy -váltásnak nincs lezárt teóriája. Amire ezúttal vállalkoznék, nem egyéb, mint a rendszerváltás sajátos szempontú elemzése. Mindaz, ami elsősorban a politikai szférában, majd azt követően a gazdaság intézményrendszerének átalakulásában zajlik (rendkívül hevesen), mégiscsak emberi akciók terméke. A politikum, a gazdaság nem elvont, megfoghatatlan létmódja a társadalomnak; minden, ami a társadalomban történik, emberi akciók eredményeként jön létre. Azt is tudjuk, hogy nem mindig azzal az eredménnyel, amit az akciókban résztvevők szeretnének elérni. Ezt a „történelem ravaszágának” szokás nevezni. A pontos cím tehát így hangozhatnék: *társadalomlélektani tényezők és folyamatok a rendszerváltásban*. Ezek közül kínálnék fel beszélgetésünk tárgyaként néhány fejleményt. Azért is emlegetem a beszélgetést, mert természetesen a lélektan nem olyan tudomány, mint a matematika; mindannyiunk tapasztalatában, élményeiben ott lappanganak az elmúlt három év eseményei. A társadalmi folyamatokban mindannyian jelen vagyunk, átéljük őket, s reagálunk rájuk. Az ideinkben hordozzuk következményeiket, és mindenképpen cselekvő részesei vagyunk ezeknek a folyamatoknak. Ezért azt gondolom, hogy töprengeni ezeken a folyamatokon nem jelent egyebet, mint saját magunkra reflektálni; saját magunk élményeit, tapasztalatait mérlegelni.

Mire támaszkodom fejtegetéseim során? Már korábban vizsgáltam azokat a társadalmi fejleményeket, amelyekről most szólnék. A szociálpszichológus nézőpontjából szemügyre vettem, hogyan fest a mi parlamentünk, mint emberi együttes; hogyan zajlott le benne egy különös nemzedékváltás; hogyan mutatták meg önmagukat a világnak a képviselők. És ami különösen

foglalkoztatott: elemeztem azokat a bűnbakképzési folyamatokat, amelyek ma csaknem mindenhol felbukkannak. (Nemcsak a Zétényi-Takács-féle törvény vitája kapcsán!) Hiszen az a kérdés, hogy ki miért felelős, mindenütt szóba kerül. De mi köze mindehhez a pszichológusnak? Több köze is van, jóllehet a bölcsek követ senki sem horja a zsebében. A pszichológus egy sajátos metszetben közeledik a társadalom jelenségvilágához.

Abból a megfontolásból indulhatunk ki, hogy az egyéni tapasztalatok, élmények, érzelmek, keservek egymásra halmozódnak, sűrűsödnek, s így *tömeghangulatok, tömegindulatok, tömegérzelmek* lesznek belőlük: diadalérzetek és csüggedések, félelmek és remények, rettegések és visszahúzóadások, alakoskodások és őszinte belső átalakulások, vagy egyszerű alkalmazkodások az új helyzethez. A társadalom tagjai mindig sikeresen alkalmazkodva szeretnének minden történelmi helyzetet túlélni. Egyébként is feltűnhet önöknek, hogy a publicisztikában gyakran írnak e jelenségekről. Az egyik kedvelt téma annak latolgatása, hogy vajon vannak-e halmozódó félelmek a mai magyar társadalomban. Ezzel kapcsolatban gyakran elhangzik, hogy a magyar politikai közélet indulatvezérelt, elsősorban érzelemgerjesztésre épül. Ha valaki Torgyán József beszédeit tanulmányozza (szemben – mondjuk – egy másfajta politikai tendenciát, pl. liberális áramlatot képviselő politikai vonulattal), akkor szembe-tűnik, hogy az előbbieknél súlyos indulati terhük van. Ettől merőben különbözik a racionalisztikus, hűvösebb, érvelőbb hangütés. De ülünk be már egy helyi önkormányzati testület ülésére, azonnal érzékelhetővé válik a különös emocionális színezet, a mindennapi élet indulatgazdagsága. S ez azért veszedelmes, mert ha a társadalom tagjai közönyösek, nem mennek el választani, visszahúzódnak a közléttől, akkor mindig lesz hajlandóság arra, hogy

a politikusok mesterséges indulatgerjesztéssel törjék át ezt a sokféle forrásból táplálkozó tartózkodást és közönyt: tömegtüntetésekkel, gyűlöletkeltési hullámokkal, bosszúindulatok gerjesztésével.

z elmúlt egy-másfél évtizedben a lélektan területén vadonatúj kutatási irányok jelentek meg. A politikai pszichológiáról ma már mint egy új, viszonylag önálló tudományágról beszélünk, amelyet a felsőoktatásban nálunk is oktatnak. De ugyanígy fontos az a kutatási irány, amelyet a helyi társadalom, a közösség pszichológiájának neveznek. Ez a tartós emberi együttéléseket, a települések térbeli szerveződési viszonyait, a manapság oly sokat emlegetett civil társadalom szerveződését vizsgálja. Olyan kérdésekre keresik a választ, hogy milyen társadalmi szerveződések (egyházi, politikai, családi, művelődési alakzatok) jönnek létre; mikből épül fel a helyi társadalom, hogyan fogadja magába az odaérkező idegent. Az amerikai példa rendkívül érdekes ebből a szempontból. A magyar társadalomtól eltérően, ha valaki új helyre érkezik, a vasárnapi iskolától és a cserkészektől az egyházközösségig, a háziasszonyok szervezetéig élő helyi társadalom fogadja, és próbálja magába integrálni az odaérkezőt.

Mindennapi tapasztalataink világában azok a jelenségek, amelyek a társadalmi változások lélektani metszeteit jelentik, manapság különös időszínteret kapnak. Különösen fontos hangsúlyozni, hogy mindenkinek, aki emberi közegben mozog (bármilyen minőségben), a közvetlen személyesség világában is tájékozódnia kell. Bibó Istvánnak kiemelkedő szerepe volt abban, hogy a társadalmi folyamatok pszichológiai (tömegelektani, társadalomlélektani) metszeteit is mindig figyelembe vette. Munkásságának klasszikus korszaka éppenséggel egy különös rendszerváltási periódushoz

* (Elhangzott a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Művelődési és Ifjúsági Szolgálat március 6-i továbbképzésén)

kötődik: a '45–48-as koalíciós időszakhoz, amikor a második világháború kataklizmája után egy, a mostaninál is radikálisabb váltás történt, jóllehet a jaltai egyezmény eleve megszabta a lehetséges utat. Bibó idevágó elemzései újlag rendkívül időszerűek. Többek között az 1944-ben írt tanulmánya a német politikai hisztéria eredetéről. Ez egy jellegzetes, a „magyar messiásokéra” emlékeztető vállalkozás. '44 őszén, a háború kellős közepén leült, és többszáz oldalas munkát írt a „békecsinálóknak”, hogy mire vigyázzanak, amikor majd itt, Kelet-Európában békét csinálnak. Meg akarta magyarázni, hogyan állt elő a német fasizmus a német történelem zsákutcáiból és „politikai hisztériájából”. Alapvetően fontos és időszerű a kelet-európai kisállamokról írt tanulmánya, különösen pedig „Az eltorzult magyar alkat, a zsákutcás magyar történelem” című munkája.

ekem egy kicsit különös, hogy Bibó alakja két-három évvel ezelőtt inkább előtérben állt, mint mostanában.

Akkoriban neve '56 rehabilitációjának része volt. Sok szó esett heroikus magatartásáról, de kevesebb a gondolatairól. Nyitott szellem volt, aki mindig az egész európai fejlődést – benne természetesen a demokratikus fejlődést – tartotta szem előtt, és a liberális és szocialisztikus perspektívák racionális tartalmait is integrálni szerette volna a hazai szellemi és politikai hagyományba. Bibó egyik alapkérdése a *magyar politikai kultúra eltorzulásával* függ össze. Abból indul ki (és ez nemcsak Magyarországra vonatkozik), hogy a kelet-európai térség történeti alakulása, az itt létrejött 19–20. századi politikai szerkezetek olyan tartós torzulásokban, amelyek ma is hagyományként, ösztönös reakcióként, politikai előítéletekként befolyásolják a fejleményeket. Ennek egyik következménye az „észellenes emocionalizmus” és az „ösztönellenes racionalizmus” hamis szembeállítás. Magyarán az, hogy létezik egy tradíció: a rációval szemben elsősorban az érzelmekre, az érzelmek gerjesztésére támaszkodó politi-

ka. De vele együtt létezik az ösztönellenes racionalizmus is, amely nem vesz tudomást a társadalomban a tömegindulatokról, tömeglélektani tényezőkről. Pedig ezek éppen olyan komoly és kemény tények, mint a gazdasági és politikai folyamatok. A társadalom tagjai félnek a munkanélküliségtől, mert már közel félmillió munkanélküli van. Mások attól szoronganak, hogy bosszú tárgyai lesznek. Vagy félnek, hogy nem tudnak felkapaszkodni az „új kocsira”, és nem csinálnak karriert. Egy társadalomban sokfajta félelem működik, s mindegyik befolyásolja az emberek tömeges magatartását. Bibó legfontosabb törekvése az volt, hogy a magyar közgondolkodást kiemelje az említett hamis végletekből, vagy ahogy ő fogalmazott: az indulatok bozótjában képes legyen mind a politika, mind a mindennapi gondolkodás eligazodni. Honnan ered ez a különös megbillenés az indulati túlsúly felé? A nyugati régiókhoz képest ebben az övezetben a nemzeti államok kialakulása zaklatottan, sokfajta konfliktusban és megkésvé zajlott le. A nemzetállamok kialakulása tulajdonképpen egy 18–19. századi folyamat volt Nyugat-Európában. Itt viszont az etnikai, nemzeti testek nem tudták a maguk nemzeti államiségát kiépíteni. Trianon is súlyosan megzavarta a képet. Ebből ered, hogy ebben a régióban elképzelhetetlen az, ami 1919-ben Dániában történt. Az első világháború után – a békeszerződést követően – Dániához hozzácsatolt területeket a dánok csak akkor fogadták el, ha az illető rész népszavazással szavazta meg a változást. Kelet-Európában nem képzelhető el, hogy a nyertes követelje a népszavazást. Ebből eredően itt minden határ mindig bizonytalan. Emellett jelen van a nemzeti államiség, az állam és a „kultur-nemzet” közti rés: a 15 millió magyar és a 10 millió magyar közti rés, és az ebből eredő feszültség. De ez vonatkozik az egész régióra is. És a volt szovjet birodalom meg a Balkán most sodródott bele a zavaros etnikai és államisági viszonyoknak ebbe a hínárjába.

Ebből erednek az állandó és évszázados mintákra támaszkodó nemzeti sérelmek, amelyek eltorzítják az egész gondolkodást. A nemzeti problematika olyan mértékben előtérbe került, hogy sokan egy állandó nemzeti veszélyez-

tettség hangulatot tartanak ébren. Az elmúlt 30–40 évben egy internacionalista ideológia mindezt elfeledtette. Most újra feltört a nemzeti érzelmvilág és a fenyegetettségérzet.

a Dániában, Finnországban, Svédországban (mindegyiknek kisebb a lakossága, mint a miénk) ilyeneket hallanak, hogy „kis nemzet”, egyszerűen nem értik, mert náluk a nemzeti lét *minősége* és nem a *számossága* a fontos. Nálunk a „kis nemzet” fogalmához a fenyegetettség érzete tapad. És ebből ered az, amit Bibó rendkívül szellemeesen állandó „nemzeti öndokumentációs kényszernek” nevezett. Nekünk állandóan fel kell mutatni, hogy micsoda nagyszerűek vagyunk; nálunk minden sportsiker nemzeti ügy. Különös versengés tapasztalható nemzeti öndokumentációk terén. Különös versenyfutás folyik a kelet-európai országokban, hogy melyek a legfatálisabb, legszerencsétlenebb históriájú nemzetek. S ha köztük van a magyar is, akkor ebből az következik, hogy amennyiben mi ennyit szenvedtünk, akkor a „világ” vagy Európa előbb-utóbb kell, hogy honoráljon, megjutalmazzon érte. Így fogalmazódhat meg az a naiv igény, hogy engedjék el az adósságunkat, mert hol a török, hol a bolsevik, hol mindenféle egyéb invázió sújtott bennünket, miközben a Nyugatért véreztünk.

A nemzeti lét zavarainak másik forrása a demokratizmus és a nemzeti érzület szembekerülése. Ez a régió állított elő egy különös közérzületet és politikust: az antidemokratikus nacionalistát. Ma a parlamentáris intézményrendszer olyan viszonyok között szerveződik újjá a rendszerváltás folyamatában, amikor a társadalom nagy tömegeinek életszínvonalja romlik. Nagy a veszteségek köre. Így a demokrácia a munkanélküliek esetében, a pályakezdő fiatalok kilátástalan helyzetében, a munkanélküli és tanácsalanná vált volt tsz-tagok körében, a megzavarodott pedagógusok világában negatív tapasztalattal asszociálódhat. Bölcsesség és történeti perspektíva kell ahhoz, hogy ezt át lehessen hidalni. Ebben a helyzetben nagyon könnyen érthetővé válik a politika már emlegetett túlemocionáltsága. Gyakran szokták idézni

Bibótlól: demokratának lenni annyi, mint nem félni. Nem félni a más véleményüektől, a más fajúaktól, a más-ként gondolkodóktól; nem félni az „összeesküvésektől”.

A túlélési és alkalmazkodási stratégiák egyik aktuális vetülete a jelen és a múlt kapcsolata a politikai közérzetben. A közelmúlt mindig az időszerű politika taktika birodalma, nem pedig az objektív tudományos analízis tárgya. Ma a közelmúlt beemelődik a politikai pártok, az aktuálpolitika mindennapi taktikai szükségleteinek a keretében. Az a benyomásom, hogy a mai magyar társadalom jelentős politikai erői érdekeltek abban, hogy ez így is maradjon. Holott a múlt helyett inkább a jövővel kellene magunkat foglyul ejteni. Spanyolországban meg tudták azt csinálni, hogy a Franco-rendszer bukása után olyan sziklatemplomot létesítettek, ahol az egyik oldalon a polgárháború köztársasági halottai, a másik oldalon a francoista áldozatok vannak eltemetve. Így megbékítő politikai konszenzussal tudták lezárni a közelmúltjukat.

E múlthoz kötött létben mi állandóan a múltunkat akarjuk újra és újra rendbe rakni, ahelyett, hogy a közeli és távoli jövőnkre figyeljünk, jóllehet a múlt tanulságai, tapasztalatai, a múltra vonatkozó ítéletek rendkívül fontosak ahhoz, hogy a jövőt megalkossuk. Ám éppen a múltra vonatkozóan célszerű különbséget tenni három dolog között. A történelmi értékelés, az erkölcsi meg- és elítélés, illetve a jogi felelősségrevonás három különböző síkja a múlt elemzésének. És egyik nem következik a másikból. Lehet valamely aktus erkölcsileg súlyosan elítélhető, de ebből nem vezethető le közvetlenül az, hogy büntetőjogi eszközökkel is kell élnünk. Csak az objektív értékelés lehet alapja az erkölcsi ítéletalkotásnak. És adott esetben – ha erre van ok és alap – a jogi szankcióknak. Ez éppen Magyarországon fontos, ahol a történet-szek a 20. században hét rendszerváltást számolnak össze. A mai magyar társadalom legidősebb generációja hét rendszerváltást élt meg: 1918-ban az őszirózsás forradalom (összeomlik az egész monarchia, jóllehet ma már nem mindig látjuk ennek a hihetet-

lentül nagy jelentőségét); 1919 epizódja, aztán jön 1920, a forradalmakra adott reakció. '44-ben a nyilas hatalomátvétel után jön '44-45 óriási fordulata, később a Rákosi-féle fordulat '49-50-ben, '56 drámája, és végül 1989. Népegészségügyi szempontból is mérlegelni lehetne ezeket a változásokat. Tudjuk azt, hogy mekkora terheket róttak a népre, hogy Magyarország vezet az öngyilkossági világstatisztikában, mégpedig úgy, hogy az ötvenes évek közepe óta 2,5-szeresére nőtt az öngyilkosok száma. A 30-50 évesek halálzási adatai a legrosszabbak közé tartoznak, az átlagos élettartam csökken.

Így időszerű volna azt a kérdést is feltenni, mekkora lehet egy-egy generáció teherviselő képessége. Gondoljanak bele: valaki viszonylag fiatal emberként érthette meg az erőszak két hullámát Szolnok megyében, a Rákosi-féle kollektívizálást '49-ben és '56 felélegzését, majd az újabb kollektívizálást. A háztájiban kialakított egy sikeresen működő túlélési stratégiát, jóllehet embertelen túlmunkával, ami lecsapódhatott az életmódjában is. És hirtelen 50-60 éves korában esetleg munkanélküli lesz, aki még segílyt sem kap, vagy csak nagyon keveset. El lehet ezt viselni egy generációnak? De ugyanígy gondoljanak arra, hogy a 20. századi váltások hogyan befolyásolták a családok életét, a családi viszonyokat, a családi történeteket, hogy mennyi titok halmozódott fel a családokban. A gyerekek előtt a szülők, nagyszülők sorsa hol ezért, hol amazért volt titok. A gyerekek, unokák hol ezt, hol azt nem tudták. Ezért is szakadásos a 20. századi magyar történelmi tudat. Végre létre kellene hozni a szerves folytonosságot. Az egyén nem lehet otthonos egy olyan társadalomban, amely titkokkal terhelt. Persze, hogy érdekli a gyerekeket, hogy mi volt '56-ban, hogy valóban lóttek-e a minisztérium előtt. Azt gondolom, hogy a kollektív emlékezet nagyon finom szövete a társadalomnak és a családnak. Helyre kell állítani a családi, rokonsági lét folytonosságát, titoknélküliségét. Van is egy ezirányú szomjú-ságérzés. Az ember lépten-nyomon tapasztalja. A gyerekek kíváncsiak. Mit csinált a nagyapja? Az ősök kutatása is divatos, még a címer is előkerül. Ha a

nagypapa vitéz volt, a vitézi jelvény is becses lesz. Ez is hozzátartozik a képhez. Mindezek azért is fontosak, mert elvezetnek ahhoz a kérdéshez, hogy képesek-e az emberek tanulni önnön közeli és távoli múltjukból, a történelemből, amely korlátlan bőségben áll rendelkezésünkre, csak nem mindig tudunk vele mit kezdeni, főként azért, mert önkényesen historizáljuk. Valószínű, hogy ez a historizáló, a múlt gazdagságát elszegényítő felfogás nem tesz jót senkinek.

Az ember nagyon nehezen viseli el azt az állapotot, amelyet a *viselkedésszervezés bizonytalanságának* nevezhetünk. A totalitárius államok paternalisztikus, az állampolgárt teljesen kisajátító és ellenőrző államok voltak. Ám rendelkezésünkre áll egy érdekes tapasztalat. A szigorú tanár és a szigorú apa nagyon nehezen viselhető el, de mindig kiszámítható. És az évek múlásával a szigorúság, a kiszámítható szigorúság egyre inkább felértékelődik a puha, jellegtelen szülői és tanári magatartással szemben.

Az emberek mindennapi életében a sikeres túlélés és az alkalmazkodási technikák mindig rendkívül fontosak. Ki kell kalkulálni, ha házat építünk, mennyi az ára, mekkora hitel kell, mennyit kell a műtétért fizetni. Ki lehetett tapasztalni, hogyan kell jóban lenni a helyi hatalmasságokkal, hogy az előnyös legyen. Ez korábban a tsz-elnököket, a volt tanácselnököket, a párttitkárt jelenthette. Ismeretes volt, hogyan kell a feleséget munkába elhelyezni, és hogy hol, milyen kapcsolatokkal élhetünk. Most mindez érvényét veszítette. A magyar társadalom ma az új alkalmazkodási, túlélési és életviteli technikák újratanulásával van elfoglalva. És ez az egész magyar társadalomra érvényes. De ennek rengeteg eleme van. Létrehoztuk a szakközépiskolai rendszert, amely feltételezett egy nagy állami ipart. Önök jól ismerik közművelődési rendszerünket, a benne dolgozók lehetőségét, mozgásterét, karrierképét. Mindezek a dolgok bizonytalaná váltak. Csakhogy termékeny bizonytalanságra lenne szükség, mert ebből szület-

het meg egy valóban demokratikus társadalom, mely az emberi együttélési technikákat is megújítja. A mindennapi létbe még nem szívódott bele kellőképp egy újfajta kulturális és civilizációs ethosz. Ez Angliában 300 évet igényelt a dicsőséges forradalomtól a 20. század elejéig. A múlt század végén Angliában a különböző cenzusok miatt még csak a polgárok 5%-a rendelkezett választójoggal, Magyarországon még a két háború között is volt nyílt szavazás, mondván, hogy a magyar nép becsületos, és nyíltan szeret szavazni. Lényeges, hogy a magyar társadalom tanuljon meg alulról építkezni. A kelet-európai államok jellegzetessége, hogy itt az államhatalom szervezte agyonnyomta az egész társadalmat. A modern demokrácia viszont azt jelenti, hogy a helyi társadalom teremti önmagát, intézményeit, iskoláit, társaságait, művelődését, gazdaságát. Nem elég fent megteremteni a politikai demokrácia intézményrendszerét, a helyi öngazgatás kifejlesztése is nélkülözhetetlen. Ha „alul” nem indul meg az állampolgárok aktivitása révén a civil társadalom szerveződése, akkor a bizonytalanság, instabilitás hosszú időre megmarad, és szorongást kelt.

 z ember a jövő jegyében él, önmaga létét időben elgondoló lény. Ha ezt nem tudja megtenni, akkor állandó szorongásban, feszültségben, frusztrált helyzetben él, ami a lelki egészséget is rongálja, ha a kívánatosnál nagyobb a társadalmi félelmek összömege. És ha igaza van Bibónak, hogy ti. demokráciának lenni annyi, mint nem félni, akkor mind a politikában, mind önmagunkban törekednünk kell a félelem esélyének a redukálására. A félelmeknek kemény okai vannak, hiszen egyre nagyobb a nyugdíjasok, a munkanélküliek egzisztenciális félelme. A középiskolát végzettek tömegesen nem tudnak munkába állni. Az egzisztenciális félelmekhez társulnak politikai – retorziós és egyéb – félelmek. Ennek egyik következménye az agresszivitás növekedése. Az új hatalmi elitben is

vannak félelmekkel, hogy vajon meg tudnak-e felelni annak a szerepnek, amelyet a történelem rak a vállukra. Ebben a helyzetben felerősödhet a bűnbakképzési hajlandóság is. Szeretnénk megszemélyesíteni a történelmet, hogy a bekövetkezett kedvezőtlen eseményekért megeljük a személyes felelőst. Erre utal a magyar történelemben Görgey példája. Világos után azt lehetett mondani, hogy az „áruló Görgey” letette a fegyvert. Ennek megvolt ugyan a közösségi mentálhigiénés funkciója, de hazugság volt. Működött benne egy ellenállhatatlan kényszer az, hogy ember nem hajlandó tudomásul venni azt, hogy ami a történelemben zajlik, az jórészt anonim erők működésének eredménye is, jöllehet mindig emberi akciók révén valósul meg.

Az együttes gyűlölet rendkívül intenzív érzés, legalábbis könnyebben felgerjeszthető és tömegmozgalommá formálható. Figyeljük meg a politikát! Hol van programszerűen előtérben a gyűlölet tárgyának megnevezése és a vele kapcsolatos gyűlölet felkeltése? A politikai hisztériák olyan politikai hangulatot teremthetnek a társadalomban, hogy az érintettek összetévesztik a lehetségest, a valóságot és a kívánatos. Kívánatos lehetne, hogy az államhatárok igazodjanak az etnikai határokhoz. Ha ez a kívánatosság szem elől téveszti a lehetségest és a valóságot, úgy működhet, hogy jellegzetes eredménye lehet a bűnbakképzés. Veszedelmes dolog, amikor a bűnbak a gyűlölet tárgya és egyúttal a politikai toborzás céljait is szolgálja, amikor személyeket vagy kategóriákat (idegenek, zsidók, vörösök, cigányok stb.) tesznek meg minden nyomorúság okának. Egy korai egyházatya szemléletesen írta le, hogy az ókori Rómában, ha földrengés volt, és ha nem öntött ki a Tiberisz, és ezért a szántóföldek kiszikkadtak, ha kiáradt, rögtön felhangzott a kiáltás, hogy a „keresztényeket az oroszlánok elé”. Minden 20. századi totalitárius mozgalom azzal kezdődött, hogy felmutatta a gyűlölet tárgyát. Ezért viselkedésük gyanakvással minden olyan politikai mozgalom iránt, amelyik főként emocionális alapon, a vörös gyű-

lölet tárgyának felmutatásával toborozza az embereket.

A mai magyar politikai életben hol ez, hol az bukkan fel, mint a gyűlölet tárgya. A háttérben hisztériagerjesztő állapotok lappanganak. Mi játszik ezeknek a kezére? Az a hiedelem, hogy ha lezajlik egy radikális politikai fordulat, megszületik az első szabadon választott parlament, a helyhatóság, akkor egy-két év alatt máris itt van a paradicsom. El fogják engedni a nagy adósságainkat, bemasírozunk gyorsan Európába, minden igazságtalanság megszűnik. Ezek ma már új illúziókat szülnék, és új csalódásokat is. Ennek sokféle következménye lehet a politikai közönytől a miszticizmusig. Gyanítom, hogy a kibontakozó UFO-hisztéria pusztán miszticizmus. Nem lehet megtiltani, de a tény arra vall, hogy a társadalom szellemi-önvédelmi képessége rendkívül gyenge. A valóságot mi alakítjuk, mi teremtjük. Ha hiszünk valamiben, akkor úgy járunk el, hogy a hitünk tárgya valóságként funkcionál a számunkra. Ha hiszek a csillagjósolásban, akkor ez a hiedelem a viselkedésemet úgy befolyásolja, mintha az valóság volna.

rendszerátalakítás tulajdonképpen minden gondolkodó embert szembesít önmagával; hogyan folytatható tovább személyes élete. A rendszerátalakítás az egyéni sorsok, az egyéni életrajzok menetében is cezúra. Az ilyen cezúra egész generációkat szembesíthet azzal, hogy tagjai minnek a jegyében éltek eddig. Külön érdekes annak latolgatása, hogy ki hogyan dolgozza fel mindent. Mindenképpen reagálnia kell önmagára. Az egyéni sorsoknak sokfajta kiútja van. A legfontosabb a tisztességes önreflexió, s ha kell, az önkorrekció, az elfogulatlan, hiteles vállalása önmagunknak. Az ember az egyetlen lény, akinek értékelő viszonya is van önmagához, aki önmagát saját gondolkodása és értékelő elemzése tárgyává tudja tenni. A mai magyar társadalomban nagyon hasznos volna, ha ezt az önreflexív készséget fejlesztenék. Ehhez azonban idő kell, külső és belső őszinteség önmagunkkal szemben.

Kerégyártó T. István

„Kinek hatalma van, nem tűri, hogy ellentmondjanak”

A hatalom jelenségével foglalkozó írások közül mindig is azok váltották ki a legnagyobb érdeklődést, melyek nem elégedtek meg formális struktúrájának leírásával, hanem kísérletet tettek szociálpszichológiai jellemzőinek feltárására is. Jóllehet, így is nehezen megragadható fogalom maradt. Hol mint csupán tevékenységet, hol mint képességet fogták fel, s az egymásra visszavezethetetlen, feloldhatatlanul ellentétes álláspontokat a laposságig menő leegyszerűsítés éppúgy jellemzi, mint a lehető legelvonatbabb fogalmi meghatározás. Igazán részletekig hatoló elemzések a politikai hatalomról készültek, mely nem csupán statikus társadalmi tényként jelenik meg, hanem – ahogyan *N. Luhmann* írja – olyan dinamikus kommunikációs eszközként, amely saját speciális kommunikációs kóddal rendelkezik. *A politika elszakad az erkölctől, a jogtól, az igazságtól, hogy pusztán a hatalom nyelvéné váljék.* Ennek a nyelvnek a specifikus funkciója az, hogy a már meghozott döntéseket – miután kiválasztották ezeket – a többi ember felé közvetítsék. Így a hatalom több lesz privilégiumnál, a társadalom egyik funkciójává válik. S bármennyire paradoxul hangzik is, a hatalom vagy a tőle való megfosztottság a mindennapi életben is megjelenik. Mindenki átélheti állampolgári szerepeiben s magánéletében is. Más kérdés, hogy olyan viszonyok foglalják magukban a hatalmi elemeket, melyek az egyén számára egyszerre átláthatók és átláthatatlanok; hogy olyan állapotokat kell átélnie, melyekben az uralom vagy az alávettség nem mindig a közvetlen élményvalóság szintjén kerül felszínre. Még akkor is, ha hatalom eredhet a büntetés vagy jutalmazás képességéből (kényszerítő, illetve jutalmazó hatalom), eredhet valamilyen különleges tudásból (szakértői hatalom), s végül alapulhat a személyiség vonzerején is (vonakoztatási hatalom). A képesség-

ként meghatározott hatalom valóságához tartozik, hogy a külső hatásoknak mindig erősen kitett, vagyis olyan készségeket feltételez, melyek – közkeletűen – a „hajlékony” alkalmazkodás kifejezői.

S ezzel függ össze, hogy a hatalom gyakorlója sohasem lehet érzelmeinek rabja; teljes biztonsággal emocionálisan még akkor sem vállalhatja magát, ha elvileg nem léteznének olyan események, melyek próbára tehetnék. Magabiztos vélekedése abból a látszatmeggyőződésből táplálkozik, hogy az „alattvalók” akarata szerint akarnak élni; s éppen ő tudja megmondani nekik, milyen életstratégiát és hogyan kell megvalósítani. Olyan „szövegbökönyt” helyez az egyének elé, melyet a legutolsó utasításig módosítás nélkül kötelesek végrehajtani. Ám a gyakorlati passzivitással mégsem elégedhet meg, hanem időről időre újra kell írnia a „szövegbökönyt”, így „hajlékony” alkalmazkodásának előfeltétele a várható szituációk gondos mérlegelésében rejlik; annyira, hogy nagyon tág értelemben a hatalomra vagy a hatalomba kerülés esélyét aszerint is lehetne értelmezni, hogy a hatalmi aspiráns mennyire képes anticipálni a nem várt eseményeket, illetve akaratmegnyilvánulásait mennyire tudja egyetlen érdek alá rendelni. De a társas viszonyokban termelődő hatalmi helyzetekről is elmondhatjuk, hogy ezeknek a helyzeteknek a hordozói önmaguk szerepével a legteltesebb mértékig tisztában vannak. Cselekvéseik számára az adott csoport tagjai olyan színteret és hatalmi mezőt testesítenek meg, melynek „partitúráját” a hatalmon levők írják. Nem egyszerűen csak arról van szó, hogy a hatalomra jutott emberek csoportja rákényszeríti a többiekre azokat az előírásokat és alapelveket, amelyek révén saját uralmát biztosítja, hanem egyidejűleg azoktól is függ, akik a hatalmat állandósítják.

A hatalom résztvevői nem elszenvedik szenvedélyeiket, hanem sikeresen élik meg. S ha olykor kényszer hatására cselekszenek is, sohasem csupán valamiféle színjátékként élik meg, hanem szigorúan úgy tekintenek helyzetükre és sorsukra, mint nélkülözhetetlen „szerepre”, melyet kötelező következetesen eljátszani, s amelyet az ellenőrzés és tekintély fenntartása iránti igény magyaráz. *T. Parsons* például hatalom alatt olyan „határozathozatali és -érvényesítő képességet” ért, mely a vonatkozó közösséget és tagjait kötelezi, amennyiben státusuk a határozatok szerinti kötelezettségekkel jár. (*T. Parsons: Politics and Social Structure.* New York, 1969.) A hatalom és a befolyás között pedig azért tehetünk különbséget, mert a kötelező érvényű határozatok érvénybe léptetése lényegesen különbözik a meggyőzési kísérletektől. Másfelől azonban a hatalom megélt tudata valami más és valami több, mint a deviancia pszichológiai megjelenési formája, éppen mert az utóbbi önmagán túlmutató értelemre ritkán utal. A hatalom tudata – a vele járó magabiztossággal és közösségi elfogadattal, illetve elfogadással együtt – mindig egy magatartásforma kifejezője. Ebből adódóan minden egyes tettnek – legyen az magában véve bármilyen motivációjú – csak annyiban van jelentősége, amennyiben a hatalmi helyzettel összefüggésbe hozható, azaz a hatalomra vonatkoztatva kap értelmet és igazi jelentőséget.

Nem irracionális viselkedésről van szó, hanem az autoriter személyiség szándékaival adekvát megnyilvánulásról. Vagyis olyan életvezetési principiumról beszélhetünk, mely az egyént ugyan gúzsba köti, mégis feloldozza. Ebben az értelemben a hatalomban való részvételt csak részben kísérli patológus szenvedély. Legfeljebb azt mondhatjuk, az egyén olyan szenvedély hatása alatt áll, melynek nem tud

és nem akar ellenállni, s olyan érzésekre és tettekre kényszeríti, melyek igazából sohasem látszanak lényétől idegennek és gyűlöletesnek. A fontosság- és nélkülözhetetlenség-tudat pedig olyan állapotot jelent, amelyben minden érzést, gondolatot és tettet ugyanaz a szellem jár át, *A befolyás és a tekintély igényének a szelleme*. És a hatalom birtokosa minden eszközzel, illúziók előidézésével, képzelgéssel, hittel, meggyőződéssel, s gyakran önáltatással igyekszik fenntartani az iménti állapotot. Szerepe nélkülözhetetlenségében rendületlenül hisz; nem azért, mert sohasem merül fel benne a fölöslegesség válás lehetősége, hanem mert hinnie kell. Mert mindig készenlétben kell lennie. Mindig a cselekvés kényszere hajtja; jelenvalóan akar résztvenni minden olyan dologban, ami szerepét erősítheti. S ha látszólag irracionálisan viselkedik is, a konkrét körülmények ismeretében ez mégsem tűnik annak. A paradoxon itt abban áll, hogy a teljes odaadással megvalósított hatalmi szerep mégis kiüresedhet.

Mert az a félelmetes komolyság, melyet kezdetben magára szab, szenvedéllyel vegyes elfogultságból táplálkozik. Számára a kötelességek teljesítése úgy jelenik meg, mint élete fontossá tételének egyetlen lehetősége. A kívülről meghatározott követelmények válnak belsővé, és minél inkább belsővé válnak, a kötelességek teljesítésének szigorúsága ad életének – ha nem is mély és bensőséges, de mégis – szilárd és biztos formát. Igazából minden esemény – származzanak bár a személyközi viszonyokból, vagy a politikai helyzetből – csak addig érdeklí, amíg helyzetét nem veszélyezteti, s ezért is igyekszik mindent közbeiktatni, *ami akadályozza fontosságtudatának szétesését, vagy akárcsak megintgását*. A hatalom birtoklása mindig kifejleszti az egyénben a „gyakorlati konzervatizmust”, melynek segítségével képes bármiféle emberi helyzetbe és érzésbe beleélni magát; képes a lelkiismerettől gyötört ember szerepének eljátszására is, ugyanakkor azonban minden tettehez megtalálja az ön-

feloldozás lehetőségét, ami végső fonkon bármiféle felelősségvállalásra való alkalmatlanságot is jelent. Mindenképpen a szó etikai értelmében, illetve abban az értelemben, hogy *a hatalmi megszállottság – erkölcsi alapképlete szerint – moral insanityként is megjelölhető*. Alapjában véve azonban sokkal többről van itt szó pusztán patológikus esetnél, hiszen azzal a ténnyel is számolnunk kell, mint az erőszakra való hajlam racionalizálása, aminek belső mottója akár ez is lehetne: „én ugyan tudom, hogy neked ugyanúgy igazad van, mint nekem, de hát kettőnk közül én vagyok az erősebb”.

Általánosságban is a hatalom birtokosai és alárendeltjei között olyan kapcsolat alakul ki, melynek alapja többnyire az erő, jóllehet ez egy végső és szélsőséges erőforrást képvisel. Valójában egy olyan alternatívát, amelyet nem pusztán azoknak kell elkerülniük, akik elszenvedik azt, hanem azoknak is, akik ezzel sújtják a többieket. Mert abban a pillanatban, amikor a hatalom csupán az erőt használja fel, igazából szerte is foszlik. S minél jobban meghatározóvá válik eszközként való használata, annál inkább felgyorsul a hatalom kiüresedésének folyamata. Nem véletlenül. Bizonyos mértékig önkitaljesítő folyamatról van szó, mely ritkán áll összefüggésben etikai normákkal. A politikai hatalom birtokosain lehet leginkább észrevenni, hogy mindig egy lelkesen támogatott kultusz szereplőivé válnak, melynek következtében ingadozók, rezignáltan kétségbeesettek vagy hidegen önző cinikussá lesznek. Annál is inkább, mert a hatalmon levők mindennapi élményanyaga többnyire hazugságokon és ámtításokon alapul, s minél távolabb van valaki a negatív szembesülés esélyétől, annál inkább biztonságban érezheti magát. Személyes viszonyaiban annál védettebb. Legalábbis egy ideig. S épp ebből a szempontból válik fontossá a hatalmi érzület. Mert vagy felmenti magát a körülmények következetes végiggondolása alól, vagy eleve bekalkulálja, hogy az emberek féltékenyek, irigyek stb. „Hibás vagyok-e abban, hogy az emberek tisztelnek vagy félnek tőlem?”

A hatalom birtokosa megvizsgálja

magát, és magatartását illetően semmi kivétivalót nem talál. S ezt csak erősítheti a hatalmon levők iránt megnyilvánuló csodálat, hiszen nemcsak a „hozzá tartozom” érzéséből táplálkozhat (valamilyen előny megszerzése reményében), hanem egyenesen a feltétlen hódolatból is. Mert a csodálatban olyasfajta igyekezet is kifejeződik, mely az egyén lélektani és morális hiányait leplezi. Metaforikusan szólva: a csodálni akarás „szükségállapota” – politikai rendszerektől függetlenül – mindig újratermelődik, bár sokszor nem is tudják, miért az egész. A hatalom birtokosaival való érintkezés során újra és újra az az érzés kerekedik felül, hogy nekik sorsuk van, melyet odaadással szolgálni és segíteni kell. A magára hagyott, kiszámíthatatlan változásoknak kiszolgáltatót egyén pedig ebben sikeres statisztaként vehet részt. Elviselhetetlen szorongását átmenetileg úgy is képes feloldani, ha a hatalom birtokosában támogatóra lel, aki helyzete kínzó bizonytalanságát segít feloldani. *A hatalom intézményesülése persze külön hatalmi habitusokat alakít ki. Hierarchikusan is tagolódókat*. A totalitárius rendszerekben kiépülő hatalmi viszonyok között például csak kevesen engedhetik meg maguknak azt a szerepjátszást, melyet a felsőbb szinteken levők a „minthaelv” szerint gyakorolnak. Mintha meghallgatnák az alattvalókat, mintha elfogadnák kritikájukat, de valójában sohasem hiszik, amit mondanak nekik.

Míg az államszocializmusban a hatalom csaknem teljességgel egylényegűvé vált a despotikus uralom gyakorlásával (a hatalom gyakorlóit nemegyszer valódi kényúrként viselkedtek), addig napjainkban a hatalom abból is eredhet, hogy olyanokkal szemben lehet érvényesíteni a represszió finom vagy kevésbé finom eszközeit, akikkel szemben egyébként az egyenrangúságnak kellene érvényesülnie. A hatalom birtoklása ugyanakkor magában foglal egy – a befolyás folytonos kiterjesztésén alapuló – követelményrendszert, mely az egyén életét szabályozza, és mert újabb és újabb eszközök szükségesek ennek megerősítéséhez, a követelmények változása kényszeríti ki az alkalmazkodás új formáit. Például

olyan hallgatóságos bizalmi megállapodást kötve, melynek alapján a hatalmon levők elérhetnek és feltételezhetnek bizonyos magatartást anélkül, hogy azt közvetlenül meg kellene követelniük. Bárha a hatalom centrális életszervező erővé válik, annyira és oly sokoldalúan veszi igénybe az egyént, hogy a „valami fölött való rendelkezés” mindent domináló fontossága mellett csakugyan nem jöhetnek tekintetbe az ezt gyengítő jellemzők. S a „valami vagy valakik fölött való rendelkezés” valójában a hatás oldaláról ragadható meg. Kevésbé kifinomult módon ez tömeghatásként is megjelenhet, mikor maga a hatás (vagy befolyás) a tömeget érintő életproblémák felidézésében és megoldásuk látványos vázolásában ölt testet. A misztikus eksztázisokig való fokozhatóság mértékében, mikor a politikai ígéretet mindent elfednek.

Mert az emberek biztonságigényét kell csak bekalkulálni ahhoz, hogy követők és hívők serege vegye körül a hatalom megtestesítőt. S amennyire bizonyos, hogy minél nagyobb ellenállásra talál a hatalom birtokosa, annál erőszakosabbá válik, annyira igaz az is, hogy a túlságosan nagy ellenállás lehetetlenné teszi, hogy stabilizálja hatalmát, illetve elfogadó hatást tudjon elérni és előidézni. Jóllehet az ilyen helyzet minduntalan arra kényszeríti, hogy olyan elképzelt élet szerint éljen, mely az alattvalók róla alkotott véleményében jelenik meg. És ezért minden igyekezetével különbnek akar látszani; szüntelenül formálva, szépítgetve a hatalmi ideálnak megfelelő mivoltát. S mert a fölény bizonyosságával tekint másokra, a zsarnokság iránti igénye is felerősödhet, mely – *B. Pascal* szóhasználatával élve – az egyetemes és a maga határain túlmenő uralom vágya. Kétségtelenül igaz az, hogy a hatalmat ott kell hagyni vagy el kell veszíteni, hogy hiánya kínzó legyen. Ám míg ez bekövetkezik, számos védekező mechanizmus áll rendelkezésre. A politikai hatalom képviselői számára például a mass média. Mivel a hatalmi struktúrát akár demokratikus úton, akár nem, de mindenképp azok termelik ki magukból és emelik maguk fölé, akik fölött az hatalmat gyakorol,

elkerülhetetlen, hogy ennek a többséget átható és mindennapjaik gyakorlatát is befolyásoló médiának (főként a televíziónak) ne legyen szerepe ebben a kitermelésben.

Rokon- vagy ellenszenvi alapon befolyásolva a „kitermelőt” (aki lehet választó, de lehet többé-kevésbé lelkes követő csupán), aki a maga szempontjai szerint dönti el, kiket kell követnie. Külsőségekhez tapadva és sztárokként kezelve a közélet figuráit. Ennélfogva a közélet embere, hogy a hatalmi struktúrába bekerülhessen vagy benne maradjon, akár még tisztességes szándékoktól vezérelve sem tehet mást, mint hogy igyekszik megfelelni ennek a sztárszemléletnek. De nem az a fontos, hanem hogy a baj akkor nagyobb, ha a hatalom embere nem úgy tesz csak, mintha őt is a tömegmítosz szempontjai vezérelnék, hanem ha csakugyan vezérlik is. *Ha hisz is benne, ha maga is osztozik a tömegmítoszban.* Mert azt is látnunk kell, hogy a hatalom iránti tömeges ellenszenv csak ritkán létezik; legfeljebb viszolygás, melynek mértéke attól függ, ki mennyire érzékelt a hatalmi visszasságot. Így mindig be kell kalkulálnunk azokat a szereplőket, akik a hatalom megerősítésében közreműködnek. S a hatalom birtokosai úgy növesztik magukat kivételessé (még hozzá a legköznapi helyzetekben is), mint a szerelmes emberek. Mert úgy látják: minden pillanatban jelenvalóságukat kell bizonyítaniuk. Matriálisan és/vagy szellemileg. Ráadásul a hatalom nemcsak fizikai, hanem a szó szoros értelmében vett lelki gyönyörűséget is okoz. Attól függően, amilyen mértékben az engedelmességre kényszerülők visszaigazolják a hatalmon levők szerepét.

Akik kormányoznak, akik utasítanak, akik ajándékoznak, stb. Nem fedkezve meg arról sem, hogy a hatalom egyszersmind olyan „érdekerőflényként” is felfogható, amely e fölényrel rendelkező egyénnek lehetőséget nyújt mások érdekei érvényre jutásának, cselekvésének befolyásolására és ellenőrzésére. Így – a hatalom általános logikáját tekintve – visszajutunk *R. Dahl* definíciójához, mely szerint „A-nak B-re gyakorolt hatalma A-nak azt a képességét jelenti, amelynek ha-

tására B. olyan dolgokat tesz meg, amelyeket A. befolyásolása nélkül nem tett volna meg”. (*R. A. Dahl: The Concept of Power. Politics and Social Life.* Boston, 1963. 107. o.) A hatalomból való kiesés félelme azonban óhatatlanul görcsös ragaszkodásra kényszeríti az egyént; olyan állapotot idéz elő, mintha más életforma nem is létezne számára. És ahogyan erősödik szorongása, valamiféle felfokozott aktivitástól hajtva igyekszik stabilizálni helyzetét. És bármiből származik is a hatalom, az egyéni és csoportos megerősítésről, illetve afirmációról soha nem szabad elfeledkeznünk. Hiszen állandóan vannak olyanok, akik – alávettségéből vagy pusztán alkalmazkodásból – az afirmatív szerepet eljuttatják.

Ám meglehetősen rideg szükség-szerűségnek tűnhet az, hogy a hatalom birtokosai egy ideig végtelenül gyarápíthatják „készségjvaikat”, míg egyszer csak a javak devalválódása következik be. A hatalom ugyanis ténylegesen nem állapot, hanem folyamat, melynek mennyisége például szemmel láthatóan növekszik a kapcsolatok növekedésével. Csak hogy ebből eredően létezik a hatalomnak olyan inflációja, az igényeknek, keresleteknek olyan túlzott mérvű jelentkezése, mely a hatalmat devalválja, bemutatva annak tehetetlenségét. S ebben a végzettség hatását is észrevehetjük, hiszen a hatalmon levők végzete mindig bekövetkezik. Mellesleg éppen ennek következtében erősödnek fel a hatalom birtokosaiban olyan „erények”, mint amilyen az ideges félelem az elkerülhetetlen változások bizonytalan kimenetele miatt, a mindent ellenőrzés alá vonás igénye, stb. S mivel semmilyen hatalmi szerkezetből nem iktatható ki az alattvalók látens vagy nyílt elégedetlensége, bármennyire törekszik is a hatalom birtokosa a megújulásra, tehetetlenül foglya marad a teljességgel sohasem ellenőrizhető emberi viszonyoknak. Bukása pedig azzal kezdődik: „nem tűri, hogy ellentmondjanak” (*Antigone*).

Mariska Zoltán

Az ember és világa

(Böhm Károly filozófiájáról)

Múltidéző korban élünk, a tájékozódási pontok keresése egyre erőteljesebben a múlt filozófiai teljesítményeire irányítja figyelmünket. Az egyre erősödő érdeklődés talán feledteti a kezdeti fanyalgást, s világossá válik, hogy a magyar filozófia számtalan értéket rejt magában. Annak ellenére, hogy mindig is követő volt, s egy-egy koncepció továbbfejlesztése igen gyakran kilépés is a filozófia kereteiből. A társadalmiság által felvetett problémák tudományos feldolgozásában azonban nagyon gyakran kemény filozófiai tartalom van, mégsem erről szól a mese. Az általánosítás magas fokán mozgó filozófia legfeljebb szakmaként művelhető, hiszen konkretizálódva gyorsan elveszíti filozófiai tartalmát.

A szakmaként művelt filozófia nagy valószínűséggel összefoglaló-rendszerző jellegű. Nem tesz többet, mint történeti vagy szisztematikus áttekintést ad a filozófiáról vagy annak valamelyik ágáról. Katedrafilozófia ez, a legtisztább fajtában. Művelői mulhatatlan érdeme, hogy tevékenységük eredményeként egyfajta filozófiai kultúra szilárdult meg az egyetemeken, teológiákon. Attól tartok, sokkal jelentősebb szerepet töltött be a filozófia az oktatásban 1945 előtt, mint manapság.

A filozófia hazai művelésének másik figyelemre méltó tendenciája egy kurrens európai áramlat képviselése. A fenomenológiától a vallásfilozófiáig, a neokantianizmustól a szellem-történetig elég széles skálán mozognak a lehetséges irányzatok. Ezen irányzatok értékeinek feltárása immáron filozófiai belügy. Van azonban még egy, meglehetősen nyugtalanító tendenciája a hazai filozófiai életnek. Voltak teoretikusok, akik elméletalakításra, esetleg tételes rendszer kidolgozására vállalkoztak. Bölcsességüket természetesen más tanokra alapozták, hiszen a bölcsületben a könyvek más könyvekről szólnak. Ezek a teoretikusok elméleta-

lakító hatások befogadása révén önállóságra, eredetiségre törekedtek, megszegvén a követő filozófia játékszabályait.

zek közé tartozik Böhm Károly is (1846-1911), aki mind hatástörténeti, mind elméleti szempontból fontos személyiség. Filozófiai szintézist hozott létre (*Ember és Világa*), melynek hatása elevenen élt a múlt szellemi életében. Elsősorban persze a kolozsvári iskola köszönheti eszmeiségét Böhmnek (Bartók György, Ravasz László, Tavasz Sándor, Tankó Béla és mások), ám a tényleges hatástörténeti összefüggések felfejtése még sok meglepetést okozhat. Bartók két legismertebb tanítványa Varga Sándor és Joó Tibor volt (József Attila is tőle tanult filozófiát Szegeden). Joó szellem-történeti nemzetkarakterológiája részben Bartók gondolatvilágán alapul, éppúgy, mint Kibédi Varga szellemfilozófiája. Egész nyugodtan lehet *Bibó István* nevére is emlékezni. A Bartók hatás pályakezdő írásaiban elég egyértelműen azonosítható. (Kényszer, jog, szabadság.) Amíg nem tisztázott Bartók és Böhm gondolatvilágának összefüggése, addig Bibó politikai filozófiájának kantiánus-neokantiánus gyökerei is feltáratlanok.

Böhm hatástörténeti jelentőségének illusztrálására talán elég ennyi példa. Esetenként feltárható, hogy ki milyen irányban és hogyan fejlesztette tovább a böhmi filozófiát. Megmaradt-e a továbbfejlesztés a filozófia keretei között (Bartók), vagy teológiai programmá vált (Ravasz). Elég bősz irodalom foglalkozik életével és filozófiájával. Monográfiák készültek róla, ám a monográfia műfaja nem alkalmas vitára. Sokan csak ismételtetik Böhmöt, elmondják azt, amit ő is mondott. Elemző-interpretáló módon az immanens kritika és a hermeneutika módszerével még nem tárták fel a böhmi szintézis

paradigmatikus összefüggéseit. Egy ilyen kísérlet lényegi megállapításai, eredményei olvashatók az alábbiakban, melyek irányultságukban módosítani kívánják az érvényes (?) Böhm-képet. Az elmélet továbbfejlesztésének lehetőségei ugyanis magában az elméletben vannak, sehol másutt.

***

Böhm nagyjából a múlt század utolsó három évtizedében és századunk első évtizedében alkotott. Közéleti tevékenysége igazodott a kiegyezést követő országépítő munka lendületéhez. A kiegyezést követő kulturális konjunktúra nevében legitimé vált a hazai bölcsület az egyetemi oktatásban éppúgy, mint a közéletiség számos színterén (folyóirat, könyvkiadás, tudós társaság, akadémia). A szervezetség jeleit mutató filozófiai élet az elsőgenerációs filozófusok tevékenységének az eredménye. Böhm maga is részese volt ennek a munkának mint tanár, folyóiratszerkesztő és teoretikus. Az általa leírt gondolati tartalom elmentmond közéleti szereplésének: szolgálta a filozófia hazai ügyét, ám teoretikusan a tiszta tudományos filozófia védelmében a társadalom ügyeivel nem foglalkozott. Minden filozófia antropológia – amennyiben az emberről szól, Böhm is az Ént, a reprezentatív individuumot állítja gondolkodásának középpontjába, ám ez az én nem a társas kapcsolatok Énje, az interszubszektivitásból semmilyen filozófiai üzenet nem fakad. A társadalomtan egyszerűen kimarad programjából, s biztosan meg lehet találni azokat a rejtett összefüggéseket, melyek az elvont kategóriák és a társadalmiság kapcsolatát igazolják, kérdés, hogy érdemes-e. Nem ez az „*Ember és Világa*” üzenete.

Az ember világát Böhm szubjektív vizuális képelmélet formájában változtatta fel, az emberről kétdimenziós, egyoldalú és szűk keresztmetszetű képet adott. Szubjektívizmus és képelmélet összekapcsolása meglehetősen szo-

katlan, hiszen a kép annak a valaminek (res) a képe, melynek filozófiai jelentőségét a szubjektivizmus tagadja, s melyet az elméletből kiiktatni igyekszik. A megismerés heurisztikus élményére való rádöbbenés következményeit mindig is magán viselte gondolatvilága.

Az Ének „fejtvényét” kereső Böhm szakított a teológiával, ő volt „a” filozófus a pozsonyi teológushallgatók között. Megjárta a német egyetemeket, Liebmann és Lotze tanítványa volt, sokat tanult Dühringtől, és a magányos filozófus példáját Feuerbach kapcsán is értékelte.

Nem túlságosan szerencsés időpontban kapcsolódott tehát az európai (német) filozófiai élethez. A filozófia még nem heverte ki a '48-as forradalmak utóhatását, hiszen bűnbakká vált, a forradalomért a hegeli racionalista-pánteista gondolkodást tette felelőssé az új-régi hatalom. Böhm a korai neokantiánusoktól tanult, s Windelbanddal párhuzamosan kezdett el filozofálni. 1870-ben tért haza, és az „Ember és Világa” 1. kötete 1883-ban jelent meg.

A korai neokantiánusoktól elsősorban a tiszta, racionalitás elveit követő, tudományos igényű és rendszeralkotásra törekvő filozófia eszményét vette át. Nem vált egyetlen filozófus követőjévé sem. Feuerbach azon gondolata (aki persze nem volt neokantiánus), hogy az anyag maga a pogány örökkévalóságában adott, s bármit mond is a gondolkodás, saját ellentétéről, az anyagról teszi ezt, a legkiáltóbb ellentétben áll Böhm formálódó szubjektivizmusával. Programja érdekében az ismeretkritika „kiigazítására”, realista tendenciáinak kiküszöbölésére vállalkozott. Programja szerint Kant (kiigazított) ismeretkritikája és Comte klasszikus pozitívizmusa összeegyeztethető. Az összeegyeztetés egyúttal alapvetés is, melynek kidolgozása rendszerben valósítható meg. Böhm-nél a rendszeralkotás gondolata megelőzi magát a rendszert, abszolút formává válik, melyhez stimulálódni kényszerül maga a rendszer, mint tartalom és forma egysége. Az abszolút formává vált rendszerjelleg paradigmatis jelentőségű, de nem csak azért

érdemel figyelmet. A korai neokantiánusok, Feuerbach, Kant és Comte után a rendszerellenes Schopenhauer is jelentős hatást gyakorolt ugyanis Böhm-re, sőt elméletének két igazán jelentős forrása van: a kanti „átigazított” ismeretkritika és az individuális akaratot világgéppé transzformáló schopenhaueri akaratmetafizika.

***

A Dialektika („Ember és Világa” 1. kötet) központi fogalma az öntét, mint műszó, Böhm találmánya. Dialektikán egyébként destruktív, látszatromboló, teoretikus eljárást értett, melynek végeredménye maga az alapvetés. Kant és Comte összeegyeztetése pedig a klasszikus pozitívizmus szolgáltatva tények magyarázata, s a magyarázat egyúttal a filozófia feladata is. A pozitívizmus szolgáltatva tények magyarázata egyenlő az elméletadással, s így a fenomenologikusan felfogott tények mögötti mélyebb egység – maga az öntét – meghatározása a filozófia végső feladata. A ténymagyarázat elveihez a kanti ismeretkritika felhasználása és kiigazítása vezet.

Feltűnően hiányzik Fichte neve. Nem véletlenül, hiszen az öntét nem azonos a későbbi alapvetéssel, a projekcióval, mint eléggé jellegzetesen fichteianus fogalommal. Az öntétfilozófia és a projekciótan egyáltalán nem ugyanaz a filozófiai tartalom, a Böhm-mel foglalkozó irodalomban időnként látványosan egybemoszák ezt a tényleg sok kérdésben hasonló két alapvetést. Az öntétfilozófia kapcsán nem Fichtét kell emlegetni, hanem E. von Hartmann-t. Hozzá hasonlóan vallja Böhm, hogy az akarat nem maga az önállítás (vita Schopenhauerrel is), hanem annak egyik módja.

Mi tehát az öntét? Az alany funkcióinak egysége. Egy létezési mechanizmus, melynek segítségével előáll a világ (a dolgok mint képek), és egy ismerési mechanizmus, mely az alany oda-s ráfordulása a tárgyra. Az ismeretek forrása tehát magában az alanyban rejlik, sehol másutt nem lehet. Hol képviseli ez a megoldás a szélsőséges szubjektívizmust? Berkeley szerint a dolgok léteznek elménken kívül is, Böhm szerint ő is spiritualista. A neokantiánus Rickert a filozófia feladatát annak magyarázatában látta, hogy ho-

gyan lesz a transzcendens tárgyból immanens, Böhm-nél pedig a kérdés fordított: azt kell megmagyarázni, hogyan lesz az immanens tárgyból transzcendens. A fenomenológia híres zárójelezése is ellentétes tendenciájú, hiszen az intencionális aktus tárgyra irányul, tehát a dolog (res) logikailag feltétlenül az intencionális aktus előtt van. Böhm olyasmit állít, amire nemigen van példa a filozófiatörténetben, s nagy kérdés, hogy a szélsőséges szubjektívizmus hogyan oldja meg az ismeretek általános érvényűségének, egybevágóságának szükségképpen felmerülő problémáit. A szubjektívizmusnak választ kell adni erre a számára kínos kérdésre. A szubjektívizmus és képmélet látszólagos azonosságot teremt valóság és az ismeretelméletileg adott képsorozat között, azonban ennek a látszólagos azonosságnak súlyos következményei vannak.

Mi a viszonya az öntétfilozófiának a transzcendentalizmushoz? Bizonyíthatóan összeférhetetlenek. A bensővé tett filozófia száműzte a megismerés empirikus oldalát, mely a transzcendentális dedukció egyik előfeltevése (gondoljunk Scheler megsemmisítő bírálatára a transzcendentális dedukció előfeltevéseit illetően: itt az apriori rendező forma, ott a zűrzavaros empirikus tartalom). Böhmöt nem hatotta meg a neokantiánus könyörgés, mely könyörgés a valóság megmentéséért szólt. Az én tanom nem a külső világról szól – írja valahol.

Az öntétfilozófia és a transzcendentalizmus összeférhetetlenségének másik bizonyítéka, hogy az októrvény jelenléte a szemléletben, a szubjektívizált térfogalom és belátásos időfogalom teoretikus következményeként nincs szükség például a transzcendentális sématanra, mely Kantnál az egyik igen fontos kapocs tiszta ész és gyakorlati ész találkozására.

Az öntétfilozófia és a transzcendentalitás összeférhetetlenségének magyarázatát mindenekelőtt az öntétfilozófiában kell keresni, hiszen bárhogyan is értelmezzük a transzcendentalitást, ál-

talános filozófiai tartalmát vagy az etnikai transzcendentalizmust, abban mindenképp egyet kell érteni, hogy Kant szerint két világ részesei vagyunk. Továbbá Kant nem egyszerűen meghagyja az empirikus oldalt az ember világából, hanem végrehajtja azt az „ugrást a külsőbe” (Kant teleológiája), melyre Böhm képtelen. Böhm más irányba indul. Gondolatok tartalom nélkül üresek, szemléletek fogalmak nélkül vakok – köti össze a két világot Kant. Az öntétben ez a két világ eleve egy, és szellemfilozófiai teljesség.

***

A szellemfilozófia (Ember és Világa 2. kötet) az öntétfilozófiából adódó konzekvenciák levonása és az öntét sok fontos vonását megőrző, de lényeges kérdésekben új alapvetés, a projekció felé vezető teoretikus út.

Az általános érvényűség és az ismeretek egybevágóságának szükségképpen felmerülő problémáit az alapvetésből adódóan kizárólag szellemfilozófia segítségével lehet megoldani. A sikeres megoldás érdekében mindenképp ontológiai státuszt kell adni a szellemi organizmusként felfogott öntétnek, s ezt Böhm szinte észrevétlenül teszi meg, sajátos explikációt hajt végre. Nem mondja meg azt sem, mi a szellem, legfeljebb funkcióiból lehet következtetni szellemfogalmára.

alán ez a legkevésbé sikerült része a böhmi szintézisnek. Mindenekelőtt azért, mert igen gyakran saját törekvéseivel ellentétes megállapításokra kényszerül. Az egyébként metafizikaellenes Böhm egy eszkatologikus értelemben vett isteni világhoz szeretné kötni az ember világát. A ráció igazságát egyre inkább a hit igazsága váltja fel, a filozófiai racionalitás elveit a világnézetből fakadó ideológiai elvek helyettesítik. Böhmnél a szellem transzcendens és transzcendentális funkciókkal bír, s igen gyakran nem több metafizikai entitásnál. A szellem legfőbb feladata az ismeret adagolása, az interszubjektivitás kizárásának logikus következményeként kizárólag az ontogenezisben találja meg az ismeretek forrását.

Böhm ugyan a maga választotta úton halad tovább, de egyre jobban egyedül marad. Ki kell zárnia a fejtegetéséből a társadalomtant, legyen szó akár történelemfilozófiáról, akár társadalomfilozófiáról. Ugyanakkor szembe kerül a szaktudományokkal is. Filozófiai és világnézeti szempontok egyaránt motiválják a filogenezis (Darwin) elutasítását, koncepcionális okokból a filogenezis elvét valló tudományok áltudományokká válnak.

Az egyénnel foglalkozó szaktudományok – orvosbiológia, pszichológia stb. – pedig egyszerűen „fenomenologikusak” és unalmasak – vallja. Böhm kísérletet tesz a petéből levezetni a szellemi organizmus ismereteinek forrását, fejtegetései azonban sokszor az olvashatlanságig homályosak, olvasásukhoz elég nagy elszántság szükséges.

A természettudományok felől erős ellenérzés fogadta Böhm törekvését. A kolozsvári egyetem természetfilozófiai tanszék felállítását fontolgatta, s a pusztán tény nyilvánvalóan sértette Böhm önbecsülését. Halála után háromkötetes könyvben méltatták tevékenységét (Böhm Károly emlékezete. Besztercebánya, 1913). A kötet szerzői közül egyedül a természettudós Apáthy István ír bírálóan a szellemfilozófia természettudományos alapjairól. Apáthy megjegyzései ma is tanulságosak. Adódik a következtetés: az elhagyott teológia okozta úrt Böhmnél a természettudományok hivatottak betölteni, ám természettudományos alapképzettség híján az ismeretek olvasmányélmény alapján állnak a teoretikus rendelkezésére. A természettudós – időnként igazságtalanul túlzó általánosításokkal – kapásból outsidernek minősítheti a filozófust, rámutathat az inkompetencia konkrét bizonyítékaira, s Apáhy ezt meg is teszi.

A szellemfilozófia másik irányultsága a projekció felé mutat. Az öntét mint létezési mechanizmus és ismerési mechanizmus egysége nem fichteianus, az öntét nem az Én és az Énből logikailag levezetett nem-Én egysége. Ugyanakkor az öntét szellemfilozófiai organizmus, szellemfilozófiai teljesség, s mint ilyen, meglehetősen közel került Fichte individualitásfogalmához. A kezdeti eltérések elvesztették fontosságukat.

***

Csak meg kell fogalmazni a böhmi projekciót, s rögtön egyértelművé válik az öntét és projekció különbözősége. Mi a világ a projekciótan szerint? A projekció a való világ és a kellő világ egysége. Ugyanúgy kivetítés, mint az öntét, a res ugyanúgy a kivetítés eredménye, továbbra is a legbensőbb bensőből fakad. Az ismeretadagoló szellem tevékenységének eredményeként adott az ismeret, csak épp felbukkan az érték mint kellő, pontosabban az érték mint a kelléssel azonosított ismeret. Ontológia (van világa) és deontológia (kellő világa), Sein és Sollen összeegyeztetése a legátfogóbb új teoretikus feladat.

Az értékkel azonosított kellés nem egy szűkebb erkölcsfilozófiát alapoz meg, hanem kozmikus méretű világmagyarázati elvvé válik. (Az is vitatható, hogy deontológia és axiológia egybeomlása miatt ilyen magától értetődő.) Ontológia és deontológia egysége a projekcióban meg is valósul, hiszen egy közös centrumhoz tartoznak, a projekció Énjéhez. Nem lehet az egyénnek két világa.

ét jogos kérdés adódik. Böhm szerint az Énre kényszerítő erővel hat a Más, a nyers physis ereje, melyet az észrevétlenül becsúsztatott akaratszabadság nevében az Én le tud győzni, úrrá tud lenni a nyers physis erején. A Más ugyan az Én öntudatlan képalkotása (lásd öntét), a valóság szubsztanciális, megváltoztathatatlan képe, de nem csak az. Mi az, ami nyers erővel hat? Talán nem az, ami Fichténél az Anstoss von Aussen, melyről már Hegel kiderítette, hogy az tulajdonképpen a száműzésre ítélt kanti ding an sich? Bekopogott az ablakon az ajtón kidozott „külső világ”?

A másik kérdés Böhm azon állításához kapcsolódik, hogy a projekció világában van és kell egyenrangú partnerek, a van ugyanúgy vonatkozik a kellre, mint a kell a vanra. Így van-e ez? Még a gondolatvilág keretein belül sem maradna világos, hogy a kell vonatkozik a vanra, azon alapozódik meg. A vanon tényleg megfogalmazható a kellés, de hogyan van a megfordítás? A kellésből hogyan alapozódik

meg a *van*, hangsúlyozottan a projekciótan vanja?

Az Axiológia (Ember és Világa 3. kötet) legizgalmasabb kérdésénél vagyunk. Megnyugtató választ az axiológia hermeneutikai elemzésével lehetne megfogalmazni. Annál is inkább, mert a projekciótanon alapuló általános axiológia a böhmi gondolatvilág legismertebb és leginkább továbbfejleszhető része. Az öntétfilozófia és projekciótan megmarad szűkebb szakfilozófiai problémának, az axiológia kellése és a vele azonosított érték igen könnyen adaptálható az emberi gondolkodás más területein (teológia, világnézet, pedagógia stb.). Nem véletlen, hogy a kolozsvári iskola tagjai ide kötődnek, kivéve talán a leginkább filozófiai gondolkodót, Bartók Györgyöt, aki a böhmi gondolkodás egészéből indult ki.

 módosulás révén maga Böhm is ki tud lépni a szubjektivisztikus formalizmusból, érdekes és hermeneutikai elemzéssel feltárható engedményeket tesz az antropológiának.

Az értékprobléma exponálása megfelel az európai filozófiai élet új irányultságának. Az 1906-os Axiológia idején már neokantiánus hegemonia volt Európában, bár látni kell, hogy a neokantiánusok (Windelband, Rickert) az érték felé tudományelméleti úton jutottak. Az Axiológiában sem oldódik fel a filozófia és szaktudományok viszonyának feszültségei.

Az értékproblémát persze nem sajátíthatja ki a neokantianizmus, s itt legfeljebb utalni lehet a neokantiánus irányzatok sokszínűségére, illetve az értékprobléma mellett az érvénytan jelentőségére, mely ugyancsak központi kérdés ekkortájt.

Visszatérve az Axiológiához, próbáljunk választ keresni a már feltett kérdésre. Az érték elvont potencia – vallja Böhm, az egyén képes belevinni a Másba az értékesség vonásait. (Böhm nem cselekvésemélet felől exponálta az értéket.) A Másrealiter rendelkezik az értékesség vonásával, és az érték általánossága időtlenségéből fakad. Nem a társadalomban tevékenykedő alkotó ember teremti tehát az értéket, az érték az individuális szubjektum projekciójának egyik ága. (Megőrző-

dik a szellemfilozófiai tartalom.) A társadalom- és történelemfilozófia hagyományai változatlanul indifferens hagyományok, s az interszubbektivitást feltételező nyelv szemantikai tartalma sem alkalmas az érték meghatározására.

Böhm értékei úgy léteznek egymás mellett, mint csillagok az égen. Vitatható s kifejezetten antikantiánus tendenciájú eljárással elválasztotta az élmény esztétikai mozzanatát és annak ítéletben történő megfogalmazását, ez utóbbinak tulajdonítva az érték explicit jelenlétét. A kő meleg – kijelentés ontológiai, a kő melege fájdalmas – axiológiai ítélet. (Noha az élmény önmagában esztétikai, s ami esztétikai, az hordozza az értékelés mozzanatát.)

Az axiológia értékfogalma átsztruált, racionalizált értékfogalom, gyökere pedig az ismeretkritika már említett kiigazításában rejlik. A kiigazítás értelmezésének elmulasztása érthetlenné teszi az axiológiát. A kiigazítás paradigmikus következményei meghatározzák a továbbfejlesztés lehetőségeit és irányultságait egyaránt.

A logikai érték tana (Ember és Világa 4. kötet) 1912-ben, egy évvel a halála után jelent meg, Bartók György révén. A kötet majdnem készen volt, s Bartók pontosan meg is határozza, hogy mi az ő kiegészítése a szövegben. Teljesen más a helyzet a két utolsó kötettel. Az etikai érték tana 1928-ban, Az esztétikai érték tana 1942-ben jelent meg. Mindkettő lényegében előadásanyag, melyet Bartók jelentetett meg a rendszer teljességét szem előtt tartva s Böhm emlékeinek ébrentartása érdekében. Egyáltalán nem olyan dolgozott és zárt tehát a rendszer, mint ahogy azt a monográfiák sugallják.

Mindezek ismeretében egyáltalán nem meglepő, hogy 1911-ben Bartók erkölcsfilozófiai művet adott ki (Az erkölcsi érték philosophiája), ez a könyv tekinthető a valódi továbbfejlesztési kísérletnek. Bartók pályafutása tehát atipikus, hiszen teoretikus pályáját erkölcsfilozófiával kezdte, majd a továbbfejlesztés során felszínre kerülő, s a böhmi szintézis legmélyéről fakadó teoretikus problémák készítették az alapvetés újra-gondolására, új alapvetés kialakítására (A philosophia lényege, 1924).

Böhm és Bartók gondolatvilágának összefüggése feltárára vár, a tanítvány

nem akart a filozófia hazai ügyének ártani, ezért az elméletileg mindenképp indokolt Böhm-bírálatát sohasem írta le. Egyáltalán nem volt Böhm ismételtetője, elképesztően más tendenciájú teóriát dolgozott ki. De ez csak a megfogalmazott elméleti tartalom elemzése révén tárul fel. Az új alapvetés birtokában bölcseleti antropológiát adott (Ember és élet, 1939), melyben Böhm szubjektív harmonia prestabilitájának semmi lényeges szerepe nincs.

Böhm Axiológiája ismételtelen bizonyítéka annak az állításnak, hogy a böhmi szintézisből hiányzik a kriticizmus igazi lényege, a transzcendentalitás. A könyvben elég sokmindenről szó esik, a Mokány Bercik iszákosságától XII. Károly szüzességéig, a transzcendentális kifejezés elvételre fordul elő, és szó sincs explicite megfogalmazott transzcendentalitásról. Tankó Béla tett ugyan egy kísérletet a böhmizmus és a transzcendentális probléma kapcsolatának kimutatására, de kísérlete sajátos módon, a dolgok logikája folytán pont az összeegyeztetés indifferens mozzanatait hozta felszínre. (Lásd a már említett tanulmánykötetet.)

atástörténettel kezdtük, zárjuk is azzal fejtegetésünket. Bartók erkölcsfilozófiájában

Kant (etikai transzcendentalizmus) és Böhm (általános axiológia, projekciótan) összeegyeztetésére vállalkozik. Bartók megértette, hogy a transzcendentalizmus által kettéhasított emberi világ nyugtalanító élménye Böhm szubjektív harmonia praestabilitájában még nyugtalanítóbb. A továbblépés érdekében előbb el kell juttatni a böhmizmust a transzcendentalizmus-hoz, hogy a kettéhasadtság megszűnethető legyen. Bartók ezt meg is teszi. Itt kapcsolódik be tanítványa, Kibédi Varga Sándor. Az új alapvetés másként határozza meg a filozófia feladatát, célját és módszereit, filozófia és tudományok viszonyát, bölcseleti antropológiát alapozva meg ilyen módon. Joó Tibor, a másik fontos Bartók-tanítvány szellemtörténeti nemzetkaraktrológiája pedig ebből az új forrásból fakad. De ez egy másik fejezet.

Októberben jelenik meg *Óda a fényhez* címmel a vak és gyengénlátó költők, írók antológiája, melynek elkészítésében szerkesztőségünk tagjai is közreműködtek. A kötet két szolnoki szerzőjének bemutatásával erre a kiadványra szeretnénk felhívni a figyelmet.

Miután a kalauz leszállította a kö-
tőzködő, duhaj cigányokat, már csak
néhányan maradtunk az autóbuszon. A
sofőr egész testével a volánra dőlt,
nyakát is előrefeszítette. Minden ideg-
szála a szélvédő üvegre nehezedő köd-
del birkózott. Lépésben haladtunk. A
fejkendős asszony kizárólag cipzár-
jával babrált, fűrgő, tömzsi ujjai fárad-
hatatlanul szaladgáltak ide-oda. A fél-
lábú valami ismerős dallamot dúdolt.
Botjával ütemesen kopogott a padlón.
Az öregember a szürkületbe burkoló-
zott. Nagyszélű fekete kalapja a homlo-
kába csúszott, nyakából csak egy kes-
keny, szőrös csík látszott. Kezéből a
gombóccá gyűrűt zsebkendő éppen kiesni
készült. Megigazítottam a térdem fölé
csúszott ruhámat. Nehezemre esett az
ülés, bokám hordónyivá puffadt. A kala-
uz a sofőr háta mögé lépett, de kérdéseire
nem kaphatott választ, mert morogva
dobta le magát az első ülésre. Tászkájában
megcsörrent az aprópénz.

Régóta utaztunk így szétszórtan,
szóltalanul. Kinn szántóföldeket sejtetett
az egyforma homály. A féllábú ke-
resztbe rakta térdén a botját, gyakran
nézett karórájára.

– Kifog rajtunk az idő – s minthogy
kijelentésére senki sem reagált, hango-
sabbon folytatta. – Jócskán késésben
vagyunk. Az ember akkor halad leglas-
sabbban, amikor nagyon sietne...

A kalauz bölcsessége (lassan járj,
tovább érsz) üresen koppant. A fejken-
dős asszony idegessége talán ettől rob-
bant.

– Ha ezt tudom, akkor a korábbi
busszal jövök. A fene se gondolta, hogy
ilyen ködbe keveredünk! Jól nézek ki, ha
megunják a várakozást! Mit kezdenék a
csomagjaimmal ilyenkor este a város-
ban?! El sem igazodnék! – Kosaráról
felemelte a takarót. A barnáshéjú tojások
között piros paradicsomok, zöld papri-
kák és sárgás hagymafejek pompáztak
ízléses elrendezésben. A nagy táskában
alma, körte és szilva mosolygott. Friss
illatuk az orromba lopódzott. Számban
összefutott a nyál.

– A demizsonon könnyíthetünk! –
húzta össze szemét huncutkásan a fél-
lábú. – Valami jó hazai?

– Muszáj segíteni a gyerekeket –
élénkült meg az asszony. – Hiába, drá-
ga a városi élet. Minek járnának piac-
ra? Nálunk úgyis megterem! Csak a
szállítás nehézkes így, buszon...

Az öregember nem mozdult. Ősz
pillái átvették a motor rezgését.

– Most aztán ez is megoldódik –
nézett körül emelt fővel az asszony. –
Hamarosan megjön az autójuk.

Feltépte táskája cipzárját, az aljára
kotort, aztán ugyanilyen hirtelen moz-
dulattal rántotta be.

– Persze, ebben is ránk szorulnak...
– S látszólag megkönnyebbült, amikor
végre kibökte titkát. – Most viszem
nekik a rávalót. Csak várjanak meg! –
Félhangosan még megkockáztatta: –
Nem lehetne valamivel gyorsabban?

– A sofőr ingén átütött az izzadság.

A féllábú tárcájában keresgélt.
Hosszan bámulta a fényképet. A kö-
zépkorú, tupírozott hajjú nő beállított
nevetése előnytelenül kimutatta oldal-
sát, romlott fogait.

– Vajon megismer? – tűnődött a
férfi. – Egy presszóban találkoztunk. A
hirdetésemre jelentkezett.

Zsebéből gyűrűt újságlapot húzott
elő. A bekeretezett pár sor elárulta
életkorát, foglalkozását, szándékát. Ar-
cáról a botjára tévedt a pillantásom, de
nyomban elraktam a fejem. Hangja
utánamnyúlt.

– Az őszinteség nálam még soha-
sem vált be. A régi hirdetésemre senki
sem jelentkezett. Gondoltam, megpró-
bálom így, hátha...

A fényképet a felső zsebébe csúsz-
tatta. Patetikus kéztartással a szívéhez
szorította.

– Lehet, hogy most megtalálom...

Szája szögletében apró ránc táncolt.
Nem tudtam, mosoly-e vagy inkább
keserű öngúny.

Az ajkamba haraptam. Hasamban
erőszakos rángást éreztem, ruhám rán-
cai megelevenedtek. Kezem fogódzó
után kapott, de útközben ökölbe szo-
rult. A fejkendős asszony hátrafordult.

– Nem sok ideje lehet már!

– Igen... – szorítottam össze a fo-
gam – olyan furcsa, olyan más ez
most... – Felemelkedtem a helyemről,

Baranyiné Miks Mária

Késésben

egy újabb görcs azonban visszaparanc-
csolt. Összegörnyedtem. – Majd elmú-
lik...

Éles nevetés csipett egészen közel-
ről az arcomba.

– Azt nem lehet elhalasztani, jön
magától!

– Még lebabázik itt nekünk! – kur-
jantott a féllábú.

A kalauz cifra káromkodása vágta
el a fájdalommat. A motor köhögött
még egy-kettőt, aztán csend lett. A
sofőr széttárta karjait.

– Bedöglött.

Az öregember fénytelen rés-szeme
riadtan pislogott.

– Hol járunk? – nyögte kiszáradt
szájával.

A féllábú csapzott hajába túrt.

– Most már biztosan nem vár meg.
Bolond lenne várni rám... pont énrám...

Kintről metsző hideg tört ránk.

– Meg fog halni – vinnyogott az
öreg. – A doktor üzent értem... Beme-
hettem volna hozzá utoljára... – Resz-
ketősen, hosszan fújta orrát a zsebkendő-
be, kalapja előrebillent. – Hat közös
gyerek... Két háború... és nem láthatom
többé... Soha...

A sofőr karja, nyaka olajtól bűzlött,
a kalauz súlyos franciakulccsal had-
onászott.

– Negyven évig voltunk együtt...
Most egyedül maradok.

– Három személyt elviszek.

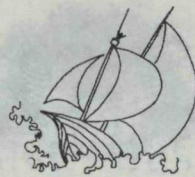
A személygépkocsi fékje az agyam-
ban csikordult. A kiáltásra összenéz-
tünk. A féllábú méteresekeket ügetett a
kijárat felé, az öreg kalapja végiggurult
a padlón. Az asszony mázsás kosarát
durván a hasamba nyomta. Combomon
meleg folyadék csorgott végig. Az aj-
tóban torlódtunk. A görbebot fájdal-
mas reccsenéssel tört ketté. A nyitva
felejtett kizárólagból lila pénzeső hul-
lott alá. Az öreg gyerekesen zokogott.
Gombóccá zsugorodtam.

– Mit hülyéskednek?! Nekem erre
nincs időm!

Az autó vezetője gázt adott, ajtaját
menet közben csapta be.

Visszaültünk kihűlt helyünkre. Ké-
sésben voltunk.

Kerekes Géza versei

Égő lakat

Éji bánatot arattam.
Szeppenő-riadtan ébredek.
Fekete csend leng a szobán
– fagyasztja bokám –,
álomnesz után kutatok.
Úristen! Egyedül vagyok?

Mint lopakodó kisgyerek,
ágyához megyek.
Fölé hajolok vakon,
az utcai fény az ablakon
nem világít nekem.
Kába táncba kezd velem
a viczorító csend.

Hozzáérek óvatosan...
megmozdul álmosan,
„Valami baj van?” - kérdi,
és nem érti, hogy kezét, arcát
miért csókolgatom.
Oh, Te éjjéli nappalom!
Okos szellemparipám...
Hitvesem... Pajtikám...

Elrejtí újra az álmok hona.
Combjának puha bársonya
boldog kezemben pihen,
és szívem vadul ver, mert...
a kín lehet búzatenger,
akarat sarlója levágja,
lélek garatja megdarálja,
de a magány: élve-halál!
Parttalan seb, néptelen vár,
égő lakat a patikán,
ugye, Katikám?

1980. június

Ne kutasd

Ne kutasd a vakok lelkét,
kiknek örök terhét
nem ismered!
Ha megkopogtatod börtönük
ajtáját,
csak bántásod zaját,
üvöltő visszhangját
hallhatod.

Ne kutasd, mit éreztem
a lepedő alatt,
amikor csonk maradt
szent lélektükröm helyén,
és a fény
kialudt örökre,
s most... mint porcelánbögre,
meg-megcsillan mégis
a protézis.

Ne kutasd, mit éreztem,
amikor a szokott helyen
nagyobb sikerült a miliméter,
és az étel
az ölembe borult.

Ne kutasd, mit éreztem,
amikor zenéről beszéltem,
és megkértelek: kíséj ki...
mert mit ér a vakos rutin,
ha az éttermi budin
részeg szendereg.

Amikor véredben ég a vágy...
szemed két tűzgolyó,
tekinteted lávafolyó,
mely hevít, gyújt, éget...
te csak nézed őt, nézed,
s lángoltok szótlánul...
Oly órán én vadul
szorítom húnyt pillám,
mert a porcelán fénye
fagyot lehel.

Hívtad-e már párod, hogy
robajló bélsárod
színét megnézzze, mert
idegeid érzik,
hogy a gyomrod vérzik,
nyugalmad felborult,
s a sírodat ássák,
amikor sugdossák;
„de szép, derék ember
a szegény nyomorult!”

Ne kutasd hát a vakok lelkét!
E börtön terhét
át nem élheted!
El sem képzelheted a
„fekete Nap” gondját.
Hagyd békén
a fények vakondját!

1982.

Érints is engem

Érints is engem, mert
nem elég szavad!
Fénytelen világom
börtöne fél.
Érintésed nélkül
félelmem vadabb,
és társas magányra,
fagyra ítél.

Érints is engem!
A szó csak körülleng.
Érints, hogy érezzem
szent tüzedet!
Csak így hiszem bizton,
ha bajvulkán reng,
meg fogod óvni az
életemet.

„Nem halok meg addig, amíg Őt haza nem hozzuk”

Levelek Kenderesre

Baranyi úr (?), polgártárs (?), vagy provokátor?!

Megdöbbenéssel olvastuk és hallgattuk a hírt, miszerint a kenderesi önkormányzat *négy volt* tengerésztiszt kérésére kezdeményezi Horthy volt kormányzó hamvainak „haza”szállítását. Még nagyobb megdöbbenéssel hallottuk az Ön szájából az indokot, ami úgy szólt, hogy: „A faluban ma is megbecsülésnek örvend.” „Horthynak sokat köszönhet Kenderes és az ország is.” „Ha Rákosit hazahozták, Horthynak is kijár, hogy magyar földben nyugodjék.”

De Baranyi! Ilyen hazugságot egy négy elemít végzett tsz-dolgozó még akkor sem állíthat, ha közben FKgP jelöltként „polgármesternek” választották. (Mellesleg: Horthy úr és társai foroghatnak a sírjukban, hogy ilyen cselédjelölt kis senkik polgármesteri bársonyszékbe ülhetnek az igazi dzsentrik helyett!) Baranyi! A polgármesternek és önkormányzati tisztségviselőknak, ha valamivel több eszük van, mint egy tszcs-szarvasmarhának, akkor már illene egy kicsit – csak egy kicsit – ismerni a történelmet. Annyira barmok még a feledékenységük és az alacsony iskolai végzettségük ellenére sem lehetnek, hogy ne tudnák: Horthy úr nem egyszerűen egy fehér lovon sétálgató, szerény, a gyerekeknek meséket mondó kenderesi öregúr, a népéért, a nemzetéért aggódó hazafi és legfőbb hadúr! Annyira barmok csak szándékosan lehetnek, hogy nem fogják fel ésszel: Horthy Miklós ügye nem egy Kenderesről származó, egyszerű volt magyar állampolgár ügye. Ha így volna, azt mondanánk: Hozzák haza a hamvait. Sajnos, nem így van! Annyira feledékeny, vagy annyira aljas és gerinctelen a NÉP még Kenderesen sem lehet, hogy elfelejtették volna a történelmünk 25 évét, amelyet Horthy kormányzó neve fémjelzett. A „Horthy-ügy” nem kenderesi ügy, egy egész ország ügye, nem egy személyre vonatkozó gesztus, hanem egy negyedszázados politikai- gazdasági korszak kérdése.

Több milliónyian vagyunk e honban, akik még mindig emlékszünk a Horthy-korszakra. Ön, mint polgármester állította: Horthynak „nagyon sokat köszönhet Kenderes és az ország is”. Valóban sokat köszönhetünk neki. Ha Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzó nevét halljuk vagy olvassuk, akkor mi, milliók – ellentétben Önnel és az Ön alacsony szellemi szintjén élő társaival – a következőkre emlékezünk:

- az 1919-es Tanácsköztársaság leverésére, kommunisták, szakszervezeti tagok, szimpatizáns polgárok, kisbirtokosok üldözésére, állami iskolák, államosított gyárak, lakások visszaadására, a síófoki, az orgoványi mézszárlásokra, a csendőrsortüzetekre,

- a 25 év alatt végig érvényes törvény előtti nemegyen-

lőségre, a cselédek sorsára, a parasztság és a munkásság nyomorára,

- az 1920-as szegycmenteljes trianoni békére,

- az 1929–31-es évek nagy gazdasági válságára, az ezen évek alatt a nyomor elől USA-ba és más országokba kivándorolt *másfélmillió* honfitársunkra,

- 1937 és 1944. december 31. között a II. világháborúra való lázas készülésre, Hitlerrel és Mussolinival való szerződésalkötésekre, a háborúban való részvételre, a zsidók deportálására, a második magyar hadsereg doni vágóhídra küldésére, az ország lakosságának nyomorba döntésére, a kb. negyedmillió magyar katona halottra és hadifoglyokra, hadirokkantakra, az ország és Budapest háborús káaira, a civil halottakra és sebesültekre, a háború elvesztését követő jóvátételre, az újabb „békeszerződésre”!

Még így leírni is szörnyű, nemhogy átélni ezeket az eseményeket. Lehetséges, hogy egy Baranyi és néhány *agyalágyult volt cseléd vagy négy szenilis tengerésztiszt* ezekről nem tud, vagy elfelejtették? Ezekhez mindhez szervesen kapcsolódik Horthy úr személye, hatalmi ténykedése! Ha csak a II. világháború befejezhetőségének lehetőségét nézzük (fegyverszünet a Szovjetunióval), csak abban Horthy kormányzó bűne olyan nagy, hogy azt soha nem lehet megbocsátani neki. (Néhányan a lehetőség kihagyását a környezetére, vezérkarra kenik. Ez hazug mese. A hatalmi gépezet első embere volt, úgy, ahogy Hitler, Sztálin, Mussolini. Horthy felelősségét az ország pusztulásáért az 1944. március 19-i német megszállás nemhogy nem csökkenti, de növeli. A német megszállást az ő tehetetlensége segítette elő. Hát ezt „köszönhette” neki az ország. A kormányzó 25 éves szerepét most leegyszerűsíteni egy „volt kenderesi személy” temetési aktusára több mint ostobaság, nemzet elleni bűn. Miért ne maradhatna Portugáliában? Miért kell ilyen eseménnyel sok százezer ember vagy milliók (hadiözvegyek, árvák, rokkantak, károsultak, nyomorgók stb.) sebeit felszaggatni? Kinek és mi célja ezzel? Ha nem a *kormányzó*, hanem a kenderesi Horthy hamvait akarják *polgármesteri* hatósági akcióval elhelyezni, akkor miért nem szerveznek akciókat azon katonák hamvainak hazaszállítására is, akiket Horthy úrék küldtek meghalni a Don-kanyarhoz? Baranyi! Nem ez lenne a tisztességes?

És egyáltalán, amikor Kenderes és az ország lakossága nyög a növekvő terhektől, az inflációtól, a háromnaponkénti áremelésektől, nő a létbizonytalanság, az anarchia, felborult a közrend, és Önöket ez a kérdés foglalkoztatja? Nem kellene Önnek, az önkormányzat képviselőinek és a négy tengerésznek *sürgősen elmeógyógyintézetbe vonulniuk? Hiszen közveszélyesek!* Vagy miért nem mennek Önök – akár évente kétszer – Portugáliába, és tegyék tiszteletüket ott,

Horthy úr hamvainál. Ez biztonságos is lenne! Ne feledjék, az *agyalágyultakra* is érvényes, hogy szelet vet és vihart arathat! Elég a provokálásból! Vagy szeretnének maguknak egy 301-es parcellát a kenderesi temetőben? A Magyar Hírlap újságban várjuk a választ, és utána mi is lépünk.

Budapest, 1991. február 23.

Rákóczi Sándor
volt hadifogoly

*

Kenderes Polgármesterének!
Kenderes

Tisztelt Polgármester Úr!

Folyó hó 10-én a Naptévé műsorában való részvételét Ön táviratilag elhárította. Sajnálatos, hogy nem vett részt a vitában, és nem válaszolta meg egy, a kommunista rendszer és egy történelemhamisító ideológia emlőjén nevelődött riporter „elvtárs” – minden objektivitást és történelmi igazságot és ismereteket nélkülöző – kérdéseit.

Vitéz Nagybányai Horthy Miklós magyar állampolgár volt, aki a nemzetközi bíróság megítélése szerint nem volt háborús bűnös, és a bíróság nem ítélte el, így joga van szülőföldjén nyugodni akkor, amikor számos, a magyarság színe-javának tömeggyilkosa és a nemzet tönkretévője magyar földben, dízsírhelyen, „Panthenonban” van elhelyezve.

A Horthy Miklós ellen felhozott, a történelmet meghazudtoló és kifogató, vérszegény vádakra a következő megjegyzésem lenne: A cattarói kivégzésre vonatkozva csak annyit, hogy a tengerészeti törvények szerint a „lázázókra” halálbüntetést kell kiszabni, különösen hadiállapotban. Így van ez a világ minden országában ma is. Ezzel szemben számarányát tekintve mennyivel több kíméletlen, könyörtelen kivégzés volt – beleértve kiskorúakat is – az 1956-os szent forradalom eseményei után, ha már a történelmi múltat reflektorfénybe kívánják állítani. S ha már egyszer rendszerváltozás van, akkor miért nem ezekre világítanak rá és tesznek említést róla? A Somogyi- és Bacsó-féle eseményben a kormányzó személy szerint nem is volt vétkes, hiszen ez már tisztázódott. De ellentételezőként ez az oldal is kevés lenne a kommunista rendszer által kivégzetteknek a felsorolásához, a magyarság derékhadának Oroszországba elhurcolt és ott kétharmadrészt, embertelen körülmények között elpusztultak felemlítésére, amikről az igen tisztelt riporter „elvtárs” elfeledkezik. Csak kizárólag a kommunista mártírokat emlegeti, mert más nem is ismer és nem is érdekli.

A Magyarországon ma élő zsidóság a létét és az életét a Horthy Miklós politikájának köszönheti, mert a zsidóelhurcolásnak hamis tényeken való beállítása elferdített, rosszindulatú valótlanosság. Horthy Miklós mindent megtett a zsidóság megvédésének érdekében, amit csak meg tudott tenni. Példa erre a „nyilas” korszak, amikor már nem volt befolyása az események alakulásában.

Ami még az ezeréves „Szent István” országának megszállt területeire vonatkozó nemzetiségi kifogásokat illeti, arra az a válasz, hogy véleményem szerint a szomszédos

államoknak semmi közük sincs ahhoz, hogy a magyarság az ország volt kormányzóját saját országa földjébe kívánja eltemettetni. Az a magyar, aki itt él Szent István földjén, és a „trianoni” igazságtalan békeszerződést elfogadja, és az ellen nem tiltakozik, az nem hazaszerető magyar ember, hanem áruló, aki nem állja irredentizmusnak és sovinizmusnak titulálni Horthy Miklósnak és a magyarságnak az igazságtalansággal szembeni lázadását és fellépését. Egy pár most szereplő riporternek szívesen megkapargatnám a származását, illetve a nemzetiségi hovatartozását, hogy annyira magyarelles érdekeket szajkóznak és a szomszédos országokat ellenünk uszítják.

Nagy Magyarországon nem volt olyan rossz sorsuk a nemzetiségeknek, mint ahogy az be van állítva. Azt hiszem, hogy sokan közülük visszasírják az első világháború előtti időszakot.

Horthy Miklós egy veszített háború és egy kommun után feldúlt, kifosztott, kétharmadrészt elszakított területű országból stabil erkölcsi és gazdasági felépítésű országot teremtett, ahol hét év után már olyan konvertibilis pengő pénzérték teremtődött meg, ami világviszonylatban is az elsők között volt; ahol az országban közbiztonság volt, és a közhivatalokban, ügyészségeken, bíróságokon, rendőrségen és egyéb hivatalos helyeken a korrupció szigorú megtorlással és büntetéssel járt. Ezzel szemben mi van most 45 évvel a háború után? Ehhez nem kell kommentár, mert ezt mindenki tudja és érzi! Anélkül, hogy bárkinek eszébe jutna és kifogással élne az ellen a kegyeleti elgondolás ellen, miszerint Magyarország egykori szeretett és megbecsült kormányzója és felesége magyar földbe kerüljön vissza, amihez egyedül talán Kenderes lakosságának a kívánsága lehet az elsődleges mérvadó, a riporter az, aki agit szolgáltat és feldobja a labdát a magyarelles elemeknek, hogy azok tiltakozzanak ellene. Ezek az igazi, a jelen rendszert romboló, a magyarság belső ellenségei, akik csak a volt kommunista rendszer irányelvei szerint tudnak gondolkodni és cselekedni.

Visszakérdézném én is a riportert, hogy vajon az Oroszországba elhurcoltakat és az '56-os forradalom áldozatait, egyáltalán a magyar népet megkérdezték, hogy hozzájárul-e Rákosi Mátyás hamvainak hazahozatalához, és magyar földbe – a Farkasréti temetőben dízsírhelyen – való elhelyezéséhez?

Tisztelt Polgármester Úr! Elnézését kérem, hogy levelemmel megkerestem, de az igazságtalanság és a múlt rendszer szokásainak és módszereinek ez a felélesztése annyira felháborított, hogy nem hagyhattam szó nélkül. Azt, hogy a közvéleményt még mindig a régi eszközökkel, félrevezetésekkel, megfélemlítésekkel kívánják manipulálni.

Feltételezem, hogy Kenderes ősi településének olyan polgármestere lesz, aki legelső sorban a magyarság és az igazság érdekeit fogja szem előtt tartani. Isten úgy segítse!

Budapest, 1991. február 11.

Hazafias üdvözléssel

id. Bánkuti Péter

Tisztelt Uram!

A megszólítások választékából azért használom ezt, mert levelem magánjellegű tájékoztatásnak szánom, és szeretném, ha köztünk maradna (egyelőre). Beszélgetésünk és a Népszabadság szerdai számában megjelent cikk kapcsán jött az a gondolatom, hogy aki valamilyen formában Kendereshez kapcsolódik, most erejéhez mérten tennie kell. Azért igyekszem minél előbb elindítani gondolatomat, mert tudom, hogy már egybeeső szándék esetén is hosszú időre és sok akadály legyőzésére van szükség.

Levelem célja ismertetni két különböző elképzelésem, és kikérni magánvéleményét, hogy a felvetett témák érdekes-e a továbbgondolásra? „Istvánka” azon ígéretéhez csatlakozva, hogy szívesen fektetne be Kenderesre, van két olyan témám, amely megvalósulása esetén óriási fellendülést jelenthetne Kenderesnek, sőt a környéknek is.

1. A lótenyésztés (nemesítés, hátas, fogat stb.): ehhez szervesen csatlakozna egy szálloda, főleg külföldi turisták részére.

2. Zöldségkonzervgyár (esetleg gyümölcs is): törekedni a vegyszermentes termények előállítására és azok feldolgozására.

Kérem, röviden közölje velem, onnan nézve érzékelhető-e elképzeléseimben fantázia. Vagy már van kialakult elképzelés. Igenlő válasz esetén részletesebben körülírva személyesen számolnék be elképzelésemről.

Budapest, 1991. február 9.

Őszinte üdvözléssel

Nyíri Lajos

*

Tisztelt Polgármester Úr!

Jó napot! Nevem Jehova Péter Pál. Engedje meg, hogy a választott tisztségéhez sikeres működést, élményekben gazdag éveket kívánjak. Egy pár mondatban szeretnék bemutatkozni, és egyetlen kéréssel fordulok Önhöz.

Én: Eucharisztikus Egyház év szülötte = egyes szám, harmadik személy, „Ő”! 1937. Szentmihály napján Budán, várban tartott ünnepség alkalmával választottak ki, hívtak el szolgálatra. Világkeresztény egyház főpapja, ez ország törvényes királya, római herceg, lengyel korona várományosa. Én vagyok! Ennyiből elég... A többi hosszú...! Arra kérem Bakonyi uram, tegye lehetővé, hogy Kenderesen egy falugyűlés alkalmával találkozzam a kenderesi néppel. *Indok:* Ha már én vagyok a Horthy-birtok első számú örököse! *Ok:* adni csak az adhat, akinek van miből! Kérem, hívjon össze egy falugyűlést a közeljövőben, alkalmas napra, mikor sokan el tudnak jönni.

Egy értesítést kérek csak levélben vagy táviratban: nap, időpont, és én ott vagyok!

Köszönöm segítőkészségét.

Tisztelettel

Jehova Péter Pál

Bátormonostor, 1991. március, nők napja

Polgármesteri Hivatal

Kenderes

Tisztelettel kérem Önöket, hogy a következőkről tájékoztassanak:

Tudomásom van arról, hogy Nagybányai Horthy Miklós volt kormányzó hamvait Kenderesen a családi kriptában helyezik végső nyugalomra. Kérem szíves tájékoztatásukat arra vonatkozóan, mely napon, hány órakor történik mindez.

Továbbá, ha a tájékoztatás nem áll Önöknek módjukban, mely hivatalhoz vagy kihez forduljak tudakozó kéréssel? Egyáltalán, ki a felelős ügyintéző, akihez ez ügyben fordulhatok?

Tisztelettel

Albert László
Polgárdi-IPartelepek,
szociális otthon

*

Tisztelettel a kenderesi Polgármester Úrnak
Kenderes

A folyó évi február hó 11-én megjelent Magyar Nemzet c. újság hírül adta, hogy a kenderesi önkormányzat haza akarja szállíttatni Portugáliából Vitéz Nagybányai Horthy Miklós volt kormányzó úr földi maradványait.

Folyó hó február 19-én a Magyar Nemzet c. lap 3. oldalán arról ír, hogy Horthy István özvegye megkereste hazánk liszaboni nagykövetségét ebben az ügyben. Sajnálatos, hogy a magyar kormány nem akar segítséget nyújtani. Idézem az újságcikket: „magyar kormányzati intézmény nem szándékozik szerepet vállalni a néhai kormányzó földi maradványainak hazaszállításában. Azt magánjellegű, családi eseménynek tekinti.” (Gyávaság!)

Az a kérésem Polgármester Úrhoz, illetve a rendező bizottsághoz, hogy Kenderesen a végtisztesség *megadására hívjanak meg engem is*, illetve tudassák előre velem, mikor lesz a temetés, mert el szeretnék menni. Én annak idején a Kormányzó úr lovastestőre voltam a Várban 1945-ig. A kormányzó úr unokájáról – Horthy István özvegyének fiáról – több gyerekkori fényképem van – lovaskocsi, kecskefogat stb. Örömmel átadnám édesanyjának vagy öneki is, ha ott lesz. Kormányzó úrról is van egy Benyovszky-festményem, a Maestoro nevű szürke lovon ül.

Nagy örömöm lenne, ha időben értesítenének.

1991. február 20.

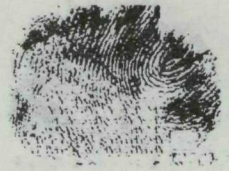
Tisztelettel

Ur László

Mindszentgodisa

Magamról annyit, hogy 1944. október 15-e után – mikor Szálasi került hatalomra, gróf Széchenyi Ernő test. szdos, gr. Zichy Mihály test. főhdgy. és én a budapesti huszárezredhez lettünk helyezve, és egy századdal a frontra mentünk, parancsnoka gr. Széchenyi szds. volt. 1945 januárjában fogságba kerültünk, embertelen elhelyezés és bánásmód között. 1945. március 21-én Fülöp József vezk. őrnagy – az akkori debreceni kormány tagja – a fogolytáborból

kiszabadított, és megalakítottuk az 1. magyar hadosztályt. Leszerelés után az Agráregyetem levelező szakát elvégeztem, és az állattenyésztés kísérleti szakán dolgoztam. Mint párton kívülinek és volt lovastestőrnek kétszer annyit kellett dolgozni, mint másnak. Isten megsegített, mert négy minisztériumi gazdaságot hoztak létre, ahol a fő cél a kísérlet volt. Szerencsém volt, hogy a minisztériumhoz tartoztam, és nem a járáshoz vagy megyéhez. Végül is barátpusztai kísérleti gazdaságnak voltam tizennégy évig az igazgatója, innen mentem nyugdíjba. Baranya megye déli részén van, Pécs és Kaposvár körül.

*

Tisztelt Polgármester Úr!

Kissé reszkető kézzel írom levelem, és egyben elnézést kérek, hogy munkájában zavarom, de olyan felszabadultan írok, ezt 1944 óta nem tehettem meg, nem volt rá lehetőség.

Január 19-én, a rádió esti krónikájában hallottam, hogy a kenderesi polgármester szeretné a kormányzó úr hamvait hazahozatni. Igazán tiszta szívemből örülök ennek a fenséges elhatározásának, és kérem a jó Isten áldását, hogy tervét valósítsa meg. Először is illő lesz bemutatkoznom.

Özv. Sándor Ferencné, született Veress Margit vagyok, a Salgótarjánhoz tartozó Vizslás községben lakom. Nagyszüleim és édesapám, édesanyám Kenderesen születtek. A házuk a kormányzó úr kastélya mellett volt, az a hatablakos hosszú ház, most gyógyszerár van benne. Édesapámat Veress Kálmánnak hívták, a földjük Kuncsorbán volt, akkor középirtokosnak nevezték édesapámat. A kenderesi házhoz boldog gyermekkori emlékeim fűznek. Mi igen jó viszonyban voltunk a kormányzó úr családjával, sokat játszottam mint kisgyerek Paulettával és Istvánnal, később én elkerültem Törökszentmiklósról, zárdai lakos lettem, onnét jártam iskolába és polgáriba.

Szüleim eladták a kenderesi házat, a kormányzó úr vette meg, és helyette Miklóson vett házat édesapámnak, mivel közelebb volt a földünkhöz, mint Kenderes. De később sem szakadt meg a kapcsolat a kormányzó úr családjával. A gyönyörű Pauletta leánya temetésén és István temetésén is ott voltam. Később férjhez mentem egy vitéz Sándor Ferenchez, a MÁV-nál állomásfőnök volt. A véletlen úgy hozta, hogy 1943-ban a vitézi bálba voltunk hivatalosak Pestre, természetesen apósom, aki vitézséget szerzett az első háborúban, az is velünk jött, és ott a bálban a kormányzó úr megismerte a férjemet, és nagyon boldog volt, hogy találkozottunk. Ez volt az utolsó találkozásunk. Mert István temetésén férjemmel voltunk Kenderesen, de olyan sokan voltunk, hogy mi egyáltalán nem fértünk közel sem hozzájuk. Én idős öregasszony vagyok, de ha az egészségem megengedi, nagyon szeretnék elmenni a temetésre, remélhetőleg a rádió az időpontot közli, vagy az újságban benne lesz a temetés napja. Szeretném a végtiszteletet a kormányzó úrnak megadni, és azt hiszem, hogy minden kenderesi lakos ott lesz a temetésen, hogy végre az ősi földbe helyezték hamvait a szeretett családjá mellé. A nyáron gyerekeimmel kirándulás alkalmából felkerestük Kenderest, megmutattam nekik a kastélyt és volt házunkat, ahol

annyi szép napot töltöttem, megsimogattam a kedves nagykapu kilincset, és utána fájó szívvel jöttem haza, de szép emlékekkel. Kormányzó úr sokat tett Kenderesért, hisz sokszor az egész nyarat ott töltötték a családjával együtt. A kastély most is olyan gyönyörű, mint volt, dicséretet érdemel, aki olyan szépen rendben tartja.

Búcsúzom Polgármester úr!

Köszönöm, hogy mindezeket leírhattam, és elolvasta levelem. Jó egészséget kívánok.

Köszönettel

Özv. Sándor Ferencné,

Vizslás

*

Polgármesteri Hivatal

Kenderes

Tisztelt Polgármester Úr!

Híradások alapján jutott tudomásomra Vitéz Nagybányai Horthy Miklósnak, volt kormányzónk földi maradványainak hazahozatali szándéka a kenderesi családi sírboltba.

Édesapám az I. világháborút végigharcolva megszerezte a vitézség eléréséhez szükséges kitüntetések, amiért is őt 1937-ben vitézzé avatták. Édesapám a kitüntetéshez járó vitézi telket nem kérte és nem is fogadta el. Ennek ellenére egész pályafutásom alatt ebből rengeteg kellemetlenségem származott. Ugyanis soha nem titkoltam, sőt mindig is büszke voltam édesapám e kitüntetésére.

A Horthy Miklós iránti tiszteletemet belőlem, de azt hiszem, még sokából nem sikerült kiirtani.

Mivel hazahozataláról, temetésének időpontjáról valószínű nem lesz országos híradás, szeretném, ha erről tudomást szerezhetnék. Amennyiben lehetséges, úgy szeretnék ezen a végső tiszteletadáson megjelenni.

Kérném, ha lehetőség van rá, erről szíves tájékoztatását. Szeged, 1991. március 12.

Tisztelettel

Dr. Kedvessyné Szojka Éva,
ny. kórházi oszt. vez.
főgyógyyszerész

*

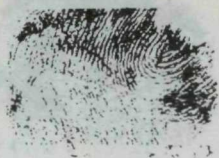
Tisztelt Önkormányzat Polgármesteri Hivatala

Kenderes

Alulírott Köteles István budapesti lakos egyszerű munkásember vagyok, 54 éves.

Bár nem sok iskolát jártam, mivel 1944-ben jártam az első osztályt, és hamarosan dolgoznom kellett, tanulásra nem volt pénzünk. Feleségem Bukovinából való, Istenségs községből. Már hosszú idő óta nem tudunk feleségem szülőfalujába elutazni. Feleségem is csak kevés iskolát végzett. Mind a ketten nagyon szeretünk olvasni, és szeret-

jük a történelmet. 1965-ben jutottak a birtokomba Vitéz Nagybányai Horthy Miklós kormányzó urunkról a mellékelt idecsatolt, 5 db újságból kifényképezett képek, amelyeken kormányzó úr 9 éves korában, mint tengerészakadémiai növendék, valamint mint szárnysegéd van lefényképezve. Most, hogy hazatér teste, és újból el lesz temetve Kenderesen, gondolom, a család jelenlétében nagyon örülnék, ha a képekből a család is kapna, hogy lássák, nem felejtettük el kormányzó urunkat.

Budapest, 1991. március 14.

Tisztelettel

Köteles István

*

Itt küldöm Önnek Aczél Gábor a Vasárnapi Hírekben megjelent cikkét, ami a véreskezű bandita Horthy, piszkos hajdani lovastengerésztszít múltjáról szól, saját beosztottját tette a tenger temetőjébe. Ennek a hazaárulónak a bűnét egyesek kisebbítik azzal, hogy szuette csontjait Kenderesre akarják hozatni, így Ön is, mintha a kenderesi nép, lakosok

ezt akarnák, hogy jó lenne egyeseknek a magyar nép történetének ezt a hazaáruló gaztettét tanulni.

Tóth Gábor

Tatabánya

*

Polgármester úrnak

Kenderes

Tisztelt Polgármester Úr!

Arról értesültünk, hogy hazaszállítják a főmértóságú kormányzói pár hamvait.

A Magyar Szent Korona Szövetség és az Országos Casino elsőként írta alá a felhívást a hamvak hazaszállítására. Nagyon örülnénk, ha Polgármester Úr e két társadalmi szervezetet figyelembe venné a temetés megrendezésékor. Mindkét szervezet beszéddel és koszorúval szeretne a temetésen részt venni.

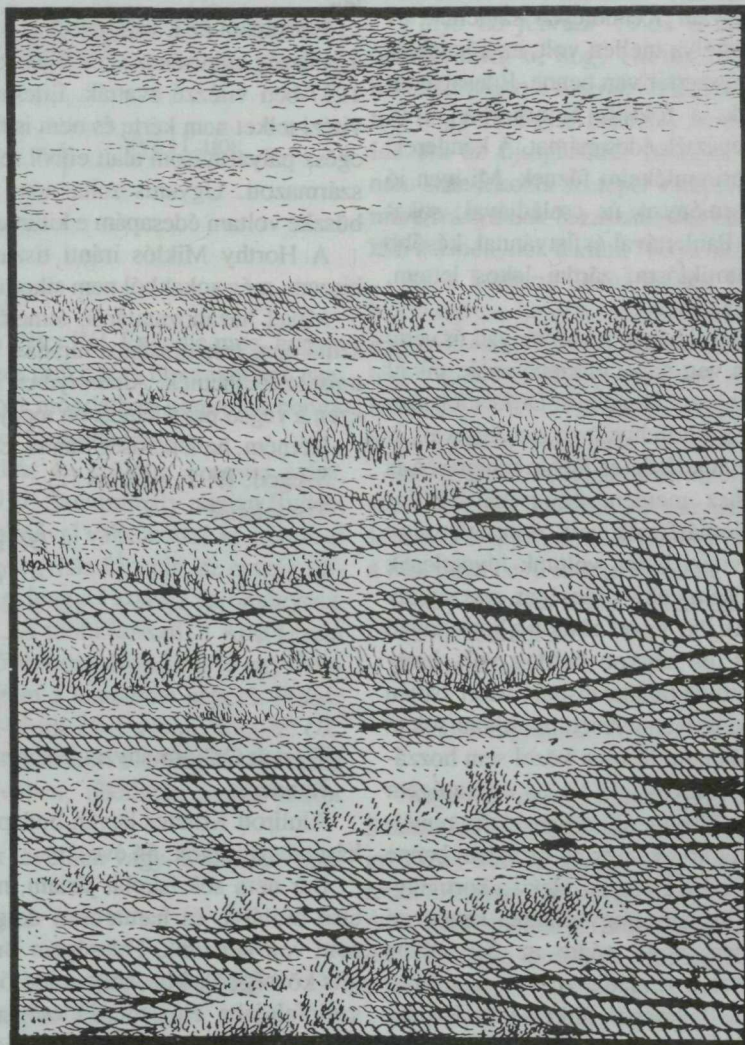
Abban a reményben, hogy kérésünk meghallgatásra talál, vagyok tisztelettel.

Dr. Kállay István

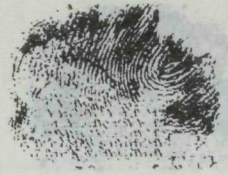
egyetemi tanár

elnök

Budapest, 1991. február 2.

Lengyel Boldizsár

Emlékek a kormányzóról

Horthy-émlékek után nyomoztam Kenderesen. Nem kézzelfogható, tárgyi emlékek megtalálásának reményében jártam a falut, hanem arra voltam kíváncsi, amit az emlékezet megőrzött. Különösen érdekes volt ez azért, mert több mint negyven évig legfeljebb csak szidni lehetett, jóízűt beszélgetni a valamikori kormányzóról aligha. Mindössze arra voltam kíváncsi, az a néhány idős ember, aki még él és őriz valamikori közvetlen tapasztalatot, élményt a kormányzókról, mit tartott meg, mit tudott megtartani emlékezetében. Úgy gondolom, az ilyen fajta múltidézés nem történettudomány. Adatai helyenként pontatlanok is lehetnek. Az emlékező nem úgy válogat, csoportosít, rendez gondolatai között, mint azt a kutató, vagy a tudományos igényű dolgozó memoáriró teszi. Sokat hallottam idős embereket mesélni. Falusiakat. A hétköznapi dolgokon nem időznek sokat, azt természetesnek veszik. De a jóra és a rosszra mindig tudtak gazdag példatárat sorolni. A hétköznapi elűtő emberi tulajdonságokat, a sorsuktól elűtő más létezési formákat valahogy mindig megőrizték. Életük végéig medítáltak rajta, tanulságnak szánt történeteket idéztek hozzá. Számomra mindig a történetek mögötti érzések, vágyak, apró emberi örömök, bánatok voltak igazán érdekesek. S még valami, amire csak később jöttem rá: a fantázia. Annak is az a fajtája, mely mindig jobbra akarta változtatni az életet. Őrök erre személyes példát. Apámnak borbélyműhelye volt a faluban, a Kendereshez közeli Tiszaörsön. A falusi ember csak hétvégén kereste meg, mert akkor ért rá. Ha rendkívüli alka-

lom volt, akkor meg este kopogtattak be hozzánk. Az előljáróhoz hétközben egyszer, szerdán, személyesen látogatott el, táskába rakva mestersége kellékeit. Szombaton a munka mindig éjszakába húzódott. Sokan is voltak, meg nem mentek azonnal haza, hanem beszélgettek. A háború után, szinte az ötvenes évek elejéig különös beszélgetések szűrődtek át a műhelyajtón a külső szobába, ahol öcsémmel együtt fekdüztünk. Már csak a jóismerősök voltak együtt. Arról beszéltek, hogy újra megváltozik minden, olyan lesz, mint régen. Jönnek ugyanis az amerikaiak és nem engedik, hogy továbbra is megnyomorítsák az embereket. Voltak, akik valahonnan tudták, hogy Füzesabony, Poroszló környékén járnak, csak idő kérdése, és eléri a falut is. A vágyakból valótlannál valótlanabb történetek születtek, és nem unták meg újra és újra mesélni azokat. Ha jött a szombat éjszaka, jöttek az amerikaiak is.

Az emlékezet helyenként lehet csalóka, téves, hamis, mégis valami lényegeset őriz mindig. Különbséget tud tenni például a jó és a rossz között. Talán azért is van rá szükség. Sajnos, az elmúlt évtizedekben gyakran a hivatalos történettudomány volt csalóka, téves és hamis, nem az emberek emlé-

kezete. A kenderesi házak hűvös csendjében csak ültem, és hallgattam az idős embereket.

Őze Miklós, 90 éves

Harmincegy évet dolgoztam a birtokon. Cselédként kezdtem 1914. január 1-jén tizenkét évesen, az iskola elvégzése után. Az utolsó mozgósítással 1944. november 28-án vittek el katonának. A szüleimmel kerültem a birtokra, Kabatra a cselédek közé. Örült, aki odakerült, mert többet fizettek, mint a környező gazdaságokban. Ott megbecsülték az embert. Egy közcselédnek járt 16 mázsa búza, 4 mázsa árpa, 40 forint évi bér. Kapott még egy kataszteri hold háztájt kukoricának, és volt 400 négyszögöl veteményföldje. Tartott egy tehenet urasági kosztón, és nevelhetett disznókat a saját költségére. Kora tavasztól késő őszig, amíg ki lehetett hajtani az állatokat, szabad volt a legelőhasználat is.

A gazdaság ügyeit Horthy segéd-tisztje, Kós ezredes ellenőrizte. Ő egyben testőr is volt. Négyes vetésforgóba volt állítva a terület, ahol a munkát az ezredes irányította. A '20-as évek közepéig nem volt gazdatiszt vagy intéző. Parasztember volt a gazda, az irányította a cselédeket. Nősülésem után két évvel én is gazda lettem tíz kerek esztendeig. Később törvény volt rá, hogy akinek a földje elérte az 1000 kataszteri holdat, tanult embert kellett beállítani gazdaságvezetőnek. Olyat, aki mezőgazdasági akadémiát végzett. Lovakkal és ökrökkel dolgoztunk 1935-ig. Szántottunk, vetettünk, ekepáztunk. Kapálni, kaszálni, aratni napszamosokat

Székelykapu avatása a kastély udvarán

fogadtunk. Őket a gazda fogadta fel. Az intéző jó szakember volt, értett a gazdasághoz, de a gazdát nem tudta nélkülözni ő sem. Minden szombaton eligazítást tartottunk, hogy kinek mit kell tennie a következő héten. A summások, napszamosok minden hétvégén megkapták a pénzüket. Aratáskor tíz kishold jutott egy kaszásra és egy marokszedőre. A marokszedőt a kaszás hozta, saját családjából. A termés tizedéért dolgoztak. A gazda többet kapott, mint a közönséges cselédek. Én gazda koromban kaptam egy évre 24 mázsa búzát, 6 mázsa árpat és 80 forint bért. Kukoricaföldből 3 hold járt és 2 tehenet tarthattam urasági koszon. Nyolc családom volt, így el tudtam őket tartani. 1935-ben hoztak a gazdaságba egy K-40-es traktort. Volt hozzá eke, tárcsa, borona, henger, minden, ami kellett. Lóvontatású aratógépiünk is volt. Csak keresztelni kellett utána. Levágta és bekötötte a gabonát. Megmondom őszintén, úgy intéztük, hogy kevés munkája legyen, mert az aratóknak is meg kellett élni. Ha rossz idő volt, és nagyon szorított bennünket, akkor vet-tük jobban igénybe. Nagyon jól szervezett gazdaság volt. Az '50-es évek szövetkezetével össze sem lehet hasonlítani. Ott minden munkát lelkiismeretesen elvégeztünk. Tudtuk, ha nem készítünk jó magágyat a talajban, akkor nem lesz termés. A napszamosok sem teljesítményre dolgoztak, hanem a jól elvégzett munka volt a fontos. Igyekezni pedig mindenkinek saját érdeke volt.

Az egész Horthy családot ismertem. Nemcsak a kormányzót, a feleségét meg a gyerekeit, hanem a nagyszülőket és a kormányzó testvéreit is. Miklóst meg Pistát lovagolni tanítottam. Majdnem egykorúak voltunk, mert én 1902-es vagyok, István 1904-es, Miklós 1906-os

születésű volt. István lett a kormányzó-helyettes. Ő nagyon komoly ember volt. Miklós a csirkefogó volt, magyarul mondva. Az nemigen törődött semmivel, leginkább mulatozni meg szórakozni szeretett. Nem izgatta a gazdaság helyzete. Lovaglás közben is ment árkon- bokron keresztül, nem kímélt semmit. Vakmerő gyerek volt. István mindig együtt maradt velem lovaglás közben. Kegyelmes uraknak kellett szólítani őket, de Miklósnak hiába beszéltem akármit, ment a saját feje után. A zsebpenzemet megvolt mellettük, legényember voltam, jól is jött, amit kaptam tőlük. Pár forintot mindig adtak lovaglás után. Cipőt már négy-öt forintért lehetett venni. Első osztályú cipőt, ami bőrből volt, jól megvarrta a mester, kitarított sokáig. Egyébként falusiakkal nem barátkoztak. Itt töltötték a nyarat, vagy annak egy részét, de társaságuk a kastélyban volt. Az apjuk meg az anyjuk is itt nyaraltak minden nyáron, általában két hónapot ithon volt az egész család. Aztán, amikor megnősültek a gyerekek, ők már ritkábban jöttek. Miklós elvette Károlyi Imrének a lányát, a grófkisasszonyt. Arra most nem is emlékszem, István kit vett feleségül, pedig tudtam, meg ismertem is őket. Miklóséknál két lánygyerek született. Később aztán elváltak, és el akarta venni Welsberger fegyvergyáros lányát, de a kormányzó nem engedte. Pedig az hozzáment volna. Miklós először kiment Törökországba, majd a zsidó nővel kimentek

Kanadába. Csak elvette feleségül, akit akart magának.

A gazdaságnak az a része, ahol én dolgoztam, Kakat, nem a kormányzó úré volt. Ők öten voltak testvérek. Zoltán a legöregebb, István tábornok volt, Jenő után a kormányzó úr következett, és volt még Szabolcs, a huszár főhadnagy, aki Szolnok megyének volt a főispánja. Szabolcs birtoka volt Kakat, 1200 kataszteri hold. A Hosszúhát pedig a legidősebb gyereké lett volna. Az kétszer elkártyázta meg elkurvázta, magyarul mondva. Mindig a kormányzó váltotta vissza, végül nála is maradt. Hosszúhát 900 kataszteri hold volt. Szabolcs az első háborúban a fronton halt meg. Nem volt családja, így a kormányzó gyerekeire maradt Kakat, Istvánra és Miklósa.

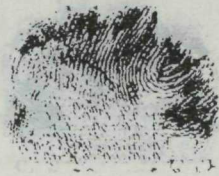
A kormányzó mindig Kenderesen tartotta a neve napját. Kijöttek a tanyára, ahol a cselédeknek ünnepélyes ebéd volt készítve. Ilyenkor mindenki, még a családtagok is kaptak egy-egy öltöny ruhát. Minden családnak a ruhája külön volt becsomagolva. Ezt minden évben megtartották. A kormányzó és a felesége együtt ebédelt a cselédekkel. A csendőroket sem tűrte meg az öreg kormányzó ilyenkor, mert azt mondta, neki nincs kitől félni Kenderesen. Azért csak voltak kakastollasok, csak elhúzódva. Volt egy nagy magtár, ott tartottuk az ebédet. Az alsó része decemberre már mindig kiürült. Vittünk hosszú asztalokat meg lócákat. Az asszonyok főzték a birkapaprikást, tyúkhúslevest. Gyakran zenekar volt, táncolni is lehetett, húzták a cigányok. Első táncot is jártam a főméltóságú asszonnal. Nagyon szép asszony volt. Horthy nem volt igazán szép ember, de a felesége gyönyörű volt. Halassy Paulának hívták, közönséges nemesi családból származott, akárcsak a kormányzó.

Kenderes na-

A kormányzó a Székelykapu avatásán

gyon kiépült abban az időben. Tanyasi iskolákat építettek, elkészült a posta, a vasútállomás, lakásokat építettek a cselédeknek. Megjavították az utakat. A kormányzó nem volt rossz ember, úr volt. A kenderesi emberek mindenhol kaptak állást, mert a papírjukon ott volt Horthy aláírása. Még nyugdíjas álláshe-lyekre is bejutottak. Többen felkerültek a fővárosba testőrnek. Szívén viselte a fa-lusi emberek sorsát. A nagycsaládosokat leszereltette. A nép örülne, ha a Kende-resi temetőbe kerülne a holtteste.

Csató György, 77 éves

Rosszat nem tudok mondani a kormányzó úrról meg a családjáról. Cseléd voltam a tanyán. A kormányzóné, ha kijött, beszélgetett az asszonyokkal. Megnézte, van-e a bödönben zsír, ha nem volt, hozatott hájas szalonnát, ki-süttette, hogy legyen a főzéshez zsír. Ezt a szokását már tudták, és amikor a látogatása közeledett, a gazda mindig gondoskodott arról, hogy ne legyen üres a bödön. Segítőkéss emberek vol-tak azok, kérem. A feleségem unoka-testvére homokbányában dolgozott. Amikor buktatták a földet, elütötte és eltörött a lába. Szegény gyerek volt, nem sokra számíthatott. A Horthy csa-ládtól akart segítséget kérni, de csak úgy egyszerűen nem lehetett a köze-lükbe jutni. Őrizték nagyon a csendő-rök. Pedig Horthy nem félt. A gyerek lába rosszul gyógyult, újra el kellett törni. Nagyon kellett volna a segítség. Mikor a kormány-zó úr sétált a jár-dán, váratlanul a kiskapun kilépett eléje, és elmondta, milyen baj érte. Szóvátette, hogy szívesen tanulna, mert dolgozni már nemigen tud. El is vitték három évre kertészeti iskolába. Még negyvenöt után is abból élt, agronómus lett az egyik állami gaz-daságban. Élete végéig hálás lehet Horthynak.

A cselédvilágról sok mindent össze-vissza mondtak, beszéltek. Én a regge-lit is, meg az ebédet is mindig asztalnál ettem, és hála Isternek, volt mit fo-gyasztani, ehettem eleget. Két magyar ló volt rám bízva, azokkal kellett dol-goznom a gazdaságban. Örültem, mert jobbára muraközi lovakat tartottak, azokat nem szerettem annyira. Tehén-tartás szaporulatával, disznó szaporu-latával engedélyezett volt. Legelőt az uraság biztosított. Szombaton délben leálltunk a munkával, mert karbantar-tást kellett végezni a kocsikon és a szerszámokon. A lovakat is le kellett ápolni, igazítani volt muszáj a szer-számokon is. Norma nem volt, mint a háború után, de nem is kellett, minden-ki tudta a kötelességét. A gazda sosem kérdezte meg, hol jártunk, mit csinál-tunk, tudta, hogy mindenki becsü-letesen végzi a dolgát. Volt egy intéző, egy számtiszt és gyakornok. Több nem volt, aki parancsolt, mert nem is kellett. Cselédek voltunk legalább ötvenen Kakaton meg Hosszúháton. Az aratást napszamosok végezték, abban a cse-lédség nem vett részt. A hordásban már igen, mert kocsiról csépeltek. Bár volt elevátor is, ami felhordta a szalmát csépléskor a kazal tetejébe. Termesz-tettek itt borsót, kukoricát, cukorrépát, gabonaféléket meg herét. Sok here kel-lett, mert sok volt a jószág.

Kakaton a régi cselédházak mellé építettek 14 korszerű lakást is. Le volt kövezve, palló volt benne. Villany mindenütt volt. Fel voltak szerelve kályhával, a szemet az uraság adta. A

szalmát sajnálták, mert kellett alom-nak. A négyes konyhában kemence volt. Négy család tartozott egy konyhá-hoz a régi lakásokban. Az új lakások-ban külön-külön éltek a családok. Eke-kapázni, vetni a magyar lovakkal nem kellett. A nehéz munkát a muraközi lovak jobban bírták. Legfeljebb magta-karóztunk. Augusztusban kezdtük a si-lőzást. Kiváló takarmányt készítettünk az állatoknak silókukoricából. Minden tíz kocsihoz egy kocsi méznád ment, mert azt is termeltünk. Az ugye szeszes volt, meg cukros volt. Mikor megbesz-ottuk a silót, a disznók szinte nekiug-rottak, amint megéreztek a szagát. A tehenek elé alig lehetett bevinni, mert mindig belekaptak, nem úgy, mint most, hogy hanyattesik a tehen a siló-tól, mert olyan bűdös és olyan rossz.

Óriási trágyakazlakat gyűjtöttünk és leföldeltük, hogy jól összeérjen. Mű-trágyát egyáltalán nem használtunk.

A cselédek elsőosztályú földet kap-tak veteményesnek. A gazdával együtt volt a háztáji. Megtermett minden, ami a háztartáshoz kellett, krumpli, zöldség, bab, borsó. Nem szorultunk piac-ra. Vígán meg tudtunk élni. 1944-ben én már gazdakönyvet is kaptam, elen-gedett az uraság csépelni is. Adót meg szinte nem is kellett fizetni. Hét gyere-ket neveltünk, nem volt az kis dolog, kérem. Beszéltek itt mindent a fehér terrorról meg kivégzésekről. Én ezek-ről nem tudok mondani semmit. A

vörös terrorról már inkább tud-nék. Rendes em-berek éltek a Horthy csalá-dban. Segítettek, ha szükség volt rá. Mikor itt vol-tak, rendszeresen jártak templomba is. Az egyik kato-likus volt, a má-sik református. Nem egy isten-tiszteletre járt a kormányzó és a felesége. De hí-vők voltak mind-ketten.

A községháza alapkövetétele Kenderesen

Uliczki Balázné, 84 éves

Az én édesapám 32 évig dolgozott a birtokon. Mindenes volt. Oklevelet is kapott 1911-ben Horthy Jenőtől. Budapesten lakik a fiam, őrzí a lakásában. Sokat dolgoztam a kastély körüli parkban és kertben. Ott gyakran láttuk a kormányzót és a feleségét. Szívesen beszélgettek velünk, igazán kedves emberek voltak. Meghallgattak mindenkit. Nagyon szerette a falut és sokat tett érte. Munkalehetőséget teremtett a cipőkészítőknél, a varrodában, a tézstagyárban. A '20-as években valamikor felújították a kastélyt. Évekig tartott. Több mint száz ember dolgozott rajta. A környékbeli településekről rengeteg szakembert hoztak.

Mi hordtuk a maltert. Sokat dolgoztunk rajta. Sajnáltam is, mikor a háború után mindent széthurcoltak a család ellenségei. Pedig Horthyék idevalósi emberek voltak, falubeliek. Az édesapám egy másik emberrel együtt kapott annak idején oklevelet. Mikor bejöttek az oroszok, az lett a Horthy család egyik legnagyobb ellensége. Meghalt már. K. Szabó Jánosnak hívták. Ő volt a legelső, aki feltörte a kastélyt, a szobákat. Pedig előtte mindig belőlük élt. Hát, így változik az ember.

Én annak idején, lány koromban majdnem felkerültem a családhoz, Budapestre. Megbízható családból kerestek szobalányokat. Egy másik lánnyal fel is vettük az útiköltséget, de hát édesapám csak nem engedett el. A másik elment, ott férjhez ment, elvette egy csendőr. Kiházasították. A faluban is sokan csendőrhöz mentek feleségül. Itt mindig voltak idegenből jött emberek, akik szívesen nősültek a faluban. Főleg

gazdálányokat vettek el, mert kauciót kellett adni a házasságba. Azért olyan is volt, akinek csak úgy összeszedték a hozományát, hogy ha vizsgálni mennek, meg legyen minden. Aztán mindent visszaadtak az eredeti gazdának.

A lényeg az volt, hogy mégis összekeverültek. Ezeknek nagy része a háború után a kommunisták elől elmenekült, mert félt.

Áldás volt Kenderesen a Horthy család. Rengeteg ajándékot adtak az embereknek, a gyerekeknek, ha jó eszűek voltak, taníttatták. Egyszer azt láttam a televízióban, hogy milyen nyomorban éltek a cselédek a tanyán. Jaj, Istenem! Nem volt az igaz! Hogy tudtak ilyen hazugságot bemutatni! Hiszen teljesen új lakásokban éltek, ahol minden volt. Szerettek ott élni a cselédek. Véget kellene már vetni a hazugságoknak. Hozzák haza a kormányzó

és felesége holttestét. Hiszen idevalók. Itt a helyük.

Süveges Lajos, 71 éves

Az a rész, amit én saját tapasztalatomból tudok mondani, az a kevesebb. Amikor születtem, 1921-ben, illetve azt követően, már nem volt fiatalember a kormányzó. Véget ért a keresztelők, disznótorok időszaka, amelyeken még Horthy Miklós is részt vett. A családom minden ágon a tehetősebbek közé tartozott. Presbiterek, gondnokok voltak az egyháznál. Általában a Horthy család valamelyik tagja volt a főgondnok. A nagyszüleim így közeli kapcsolatba kerültek a családdal, és bizony sokat meséltek. Elmondták, hogy a férfiak nem is bátrak, hanem inkább vakmerők voltak. Volt

egy Horthy, aki tengerész volt, és belefulladt a tengerbe. Korengedéllyel küldték el a kormányzót a helyére. De volt olyan is a családban, aki puskával ki tudta lőni a pipát a cselédek szájából.

A falu szigorúan számon tartja, ki kicsoda. A kormányzó apját gatyás ténsúrnak hívták, mert '48-as kuruckodó ember volt. Időnként bő gatyában járt, ezért csúfolták egymás közt az emberek. Amikor Kenderesre kerültek, talán 1200 kateszteri hold került nekik össze. A Magyarai és Halassy birtok jóval nagyobb volt. Középnemes, vagy kisnemes család lehetett az övék. Nagyon tehetséges gyerekei lehettek annak a református papnak, akitől a kormányzó apja is származott. Ennyire emlékszem a család történetéből.

A kormányzó egyébként református volt, a felesége katolikus. Mikor itthon voltak, egyik a református templomba ment, a másik a katolikusba. Egy alkalommal alaposabban

A községháza alapkövetétele Kenderesen

megszemlélté a kormányzó a katolikus templomot, és valami viharvert Mária-képet talált. Szólt az apátúrnak, hogy ki kellene már azt dobni, és újat tenni a helyére. Az apát nemigen mert szólni, de ott volt a templomban a mázolás Zsuzsa néni is. Megszólalt, hogy lelkem, kormányzó uram, meglátszik magán, hogy kálvinista. Hogy gondol olyat, hogy a Szűz Máriát kidobják a templomból? – Hát nem lehet kitenni? – Nem. Ott is maradt a kép, amíg Zsuzsa néni élt.

A felesége nem volt ilyen barátságos. Az öreg kormányzó nagyon közvetlen ember volt. Nem igen tudott lovagolni, lépten-nyomon leesett a lóról. Egyszer úgy esett le a vasútnál, hogy a fejét beleverte a sínbe. A nagybátyám, Dorogi Kálmán, orvos volt. Sarkon volt az orvosi rendelő, kétfelől is volt bejárata. A kormányzó ott zörgött, amelyiket nem használták soha. A szakácsnő, Rozi néni kiszólt az ajtón, hogy ki az? – Én! – Ki a csoda az az én? – Horthy Miklós kormányzó. – A másik bejárathoz invitálták gyorsan. Lekezelte nagybátyám a sebet, és mondta, hogy majd bemegy a kastélyba újrakötözni. – Hallod, doktor, nagyon rossz bőrben vagy te, inkább majd én jövök el hozzád. – mondta a kormányzó. Tudni kell, hogy a nagybátyám valóban vézna, beteges ember volt.

Valamikor júliusban tartották a kormányzó születésnapját. Olyankor mindig volt ünnepély a faluban. Fogadta a képviselő-testület tagjainak jókívánságait, kezét szorított velük. Az énekkarok is felléptek. A kormányzó beszédet mondott. Egyik beszédjére nagyon emlékszem, akkor már egyetemista voltam. Ez már a háború kitörése után történt, tehát 1939-et követően. Azt mondta, ne jelentkezzenek önként a frontra, a háború nem a mi háborúnk. Csak belekényszerültünk, és minél kevesebb vérrel ússzuk meg, annál jobb. Ez volt

a lényege a mondanivalójának. A születésnapon a postától kezdve ki volt díszítve az utca, cigányzene szólt, cifra rakétákat eregettek.

Jártam teniszlabdát szedni is. Egy-egy alkalomra 10 pengőt adtak, nagy pénz volt abban az időben. Egy évi tandíj a gimnáziumban 64 pengőbe került. Én mindig odaadtam anyáméknak a keresetemet. Siheder diák lehettem, valamit szerettem volna venni, és számítottam a labdaszedésből származó keresetre. Nagyon vártam, hogy hazajöjjön a család. Onnan lehetett tudni, hogy megjöttek, mert kitűzték a zászlót a kastélyra. Beballagtam. Még nem kezdődött a játék, de a kormányzó kint sétált. Faggatni kezdett, hogyan tanulok, minek készülök. Emlékezetem szerint 15–16 éves lehettem. Azt mondta, nagy fiú vagyok én már a labdaszedéshez. Bevitt a könyvtárszobába, ahol a teniszütők voltak. Azt mondta, válasszak egyet közülük és legközelebb teniszezni menjek, ne labdát szedni. Így sajnos a 10 pengőtől elestem. A teniszütő valahol még mindig megvan. Hozzáteszem, hogy soha nem mentem vele teniszezni.

A kormányzó nagyon haragudott, ha csendőrök kíséretgették itthon. Ezért csak távolról tudták figyelni a mozgását. Mindig hangoztatta, hogy neki Kenderesen nem kell félni senkitől.

Majdnem szemben lakik velünk Bárdi Kálmán, annak az apja a Navarón szolgált. Egy másik legénye a távoli nagybátyám volt. Ők a hajóról eredő kapcsolatot a '40-es évekig fenntartot-

ták. A nagybátyám, ha gondolt egyet, lement a kastélyba. A főkapunál mindig állt egy csendőr. Egyik alkalommal – új ember lehetett szolgálatban – nem engedték be. Szó nélkül visszafordult, és írt egy levelet, hogy mi történt, a volt legényt már be sem engedik. Ettől kezdve az újnak fényképet osztogattak az öreg Süveges Zsigárról, mert tudták, hogy baj származik abból, ha nem eresztik be. Tudomásom szerint sose kért semmit a kormányzótól, tehát csak az volt fontos, hogy bejárhasson. Egyszer meg is kérdezte tőle Horthy, hogy miért nem kér valamit. Elgondolkodott, és azt mondta: „Kérek én, hozd haza a fiamat.” Az első háborúban, 1916-ban esett el egyik fia. „Hol van eltemetve?” – kérdezte a kormányzó. „Hát ne holtan, élve hozd haza!” – mondta Süveges nagyapám. „Látod, nem tudsz nekem adni semmit.” Tulajdonképpen a faluban mindennapos volt az ő jelenlétük, egyáltalán nem számított unikumnak, ha itthon voltak. Minden, ami akkor történt, hétköznapiak számított, a történetek csak utólag lettek érdekesebbek. Az összbenyomásom utólag az, hogy jó politikus nem lehetett, mert sose beszélt róla. Beszélt a gazdálkodásról, a tengerről, nagyon szeretett viccelődni, előadókészsége is volt hozzá, de a politikáról soha nem beszélt. Vagy csak ritkán. Amíg fiatalabb volt, elég sok embernek ő lett a keresztapja. Nagyon jó viszonyban volt a falusiakkal. A régi ismeretségeit fenntartotta. Ezért külön becsülték. Aztán, mikor idősebb lett, a kapcsolatai is csökkentek. Így vagyok ezzel én is. Valamikor mindenkit ismertem a faluban, ma már sokról azt sem tudok, ki fia borja. Az utánam jövő generációkat nem ismerem. Amikor én találkoztam vele, már

A községháza alapkövetétele Kenderesen

csak néhány emberrel tartott szorosabb kapcsolatot a faluban. Például a K. Szabó családdal, vagy az Őzse familiával. A falu sokat köszönhet Horthyéknek. Itt 1928-ban már fúrott kutak voltak, több kilométer vezetékkel. Sokat építkezett. Az összes iskolát ő építtette. A templomkat rendbehozatta. Ha valakinek elpusztult a tehene, és rendes ember volt, kiment Hosszúhátra és kapott másikat. Kenderesen soha nem volt munkanélküli, akkor sem, amikor a környező településeken már igen sokan voltak. Útkaparó, gátőr, csendőr, rendőr, testőr, katona mindig kellett, és a kenderesi embert biztosan elhelyezték. Kézenfekvőnek és természetesnek tartjuk, hogy hazakerüljenek a család földi maradványai, hiszen itt van a családi sírbolt. Horthy Szabolcs elesett az első háborúban. Senki nem örült, mikor a tanácsházán, az elesettek listáját tartalmazó táblán, legipszelték a nevét. Szerencsére a templomba nem jártak a család „jóakarói”, ott megmaradt az a pad, mely még ma is őrzi a família nevét.

Forró Imréné, Hajnalka néni, nyugdíjas tanárnő, 77 éves

1940. október 8-án kerültem Kenderesre, pályázat útján. Az iskolaszék elnöke eljött Debrecenbe megnézni, hogy nézek ki, milyen a modorom. A bizonyítványom kitűnő volt. Horthyéknál nem mindegy, ki a tanárnő – mondták. Megfeleltem. Igaza volt az elnök úrnak, mert 1941 tavaszán Horthyné bejött a lakásunkba, a 3-as iskolába, megnézni, hogyan élnek a fiatal tanítónők. A kolléganőm, akivel együtt laktam, Nagyváradról került Ken-

deresre. Nagyon szerényen éltünk. Kedvesen elbeszélgettek velünk. Őszintén érdekelte a sorsunk, az, hogy tudunk-e boldogulni.

A kormányzó és családja sokat tett a községért. Felépült a posta, a vasútállomás, a mozi, a közfürdő, a református iskola, a parókia, zárda a katolikusok részére. A mostani tanácsháza 1942-ben épült. A kormányzó és felesége ott voltak az alapkövetésnél. Néhány fényképem maradt is erről az eseményről.

Az iskolás gyerekek Miklós napján mindig kaptak ajándékot. Össze kellett írni előre, kinek mire van szüksége. Cipő, csizma vagy ruhanemű hiányzott leginkább. Az utolsó időben anyagot vásároltatott Horthyné, illetve a titkári iroda. Elküldték, és mi szétosztottuk. A tehetséges kenderesi diákok mehetek tovább főiskolára, vagy állásba juttatta őket a kormányzó. A jó kiállású fiúk felmentek testőrné. Azokban megbízott Horthy. Lehetek csendőrök is. A faluban sok lett a testőrné, csendőrné, és ez bizony csak használt az egész közösségnek.

Az iskolában a kollégák tisztelték és szerették a kormányzót. Már a megjelenése is tiszteletet parancsolt. Nem volt kötelező kitenni a róla készült fényképet, én azért egyet mégis kitűztem a falra. Az iskolát is ellátták mindennel, ami a tanításhoz kellett. A református iskolában szinte minden tanteremben volt valami hangszer, harmonium, vagy zongora. Sőt, akadt egy kis orgona is. Volt gazdakör, iparoskör, és még sokféle. Ezekben a tanítók, tanítónők előadásokat tartottak, különböző témákból. Mindenki arról beszélt, ami-

hez értett. Ezért fizettek is. Nagyon gazdag és tartalmas élet folyt azokban a körökben. Az ott eltöltött idő épülésére vált az embereknek. Az igazgatók a község elöljárói közé tartoztak. Részt vettek a különböző összejöveteleken. A kormányzót születésnapján mindig együtt köszöntötték a község vezetőivel, bent a kastélyban. Jegyző, bíró, orvos, ügyvéd és néhány falusi együtt mentek be a kastélyba felköszönteni a kormányzót. Nők nem vettek részt ezeken a köszöntéseken, csak férfiak voltak oda hivatalosak. Rendszerint a kertben tartották a fogadást. Volt, aki köszöntőt mondott, a dalárda meg énekelt. A reformátusoknak jó énekkaruk működött. A rektor úr vezette, Kovács Mihály. Kiváló ember hírében állt. Kenderesen kezdtek tanítani, itt mentek nyugdíjba, és itt is vannak eltemetve gyerekeikkel együtt.

Amikor itt volt a család, az öreg és fia, István mindig együtt mentek a református templomba. Van a templomban egy pad, az külön az övék volt, a presbitérium készítette 1939-ben, születésnapra. A pad elején ma a család címere. Kalotaszegi faragással készült a pad. A címerre a mostani önkormányzat az Otrantói csata emlékére májusban helyezett egy koszorút. Úgy tudom, akkoriban a tengerész egyesület is lejött és koszorút is hozott.

A kastély nagyon szép volt Horthyék idejében. Nekem Ország Sándor bácsi, a gondnok megmutatta. Az előcsarnokban jobbra megvolt a kicsinyített mása az otrantói csatahajónak. Három méter hosszú lehetett, egy-egy asztalon volt elhelyez-

ve. Sajnos mindent széthordtak a háború alatt, állítólag a németek, aztán az oroszok, meg maga a lakosság is. Szinte semmi nem került elő a faluból a mai napig. Sajnos, sok emlék örökre elveszett. Negyven évig beszélni sem lehetett róla, az a csoda, hogy mégis megőrizte őket az emlékezet.

A kormányzót üdvözli a falu vezetősége (1942 körül)

Pethő László

Nemcsak a csápjaimat, hanem a lábaimat is betettem Magyarországra

Beszélgetés András Imre szociológussal, a Bécsi Magyar Egyházsociológiai Intézet vezetőjével

Az intézetről

– *Hogyan, milyen indítékok alapján jött létre a Bécsi Magyar Egyházsociológiai Intézet?*

– Hivatalosan 1957-ben alakult. Otthon tombolt a kommunizmus, az Állami Egyházügyi Hivatalnak döntő szerepe volt az egyházi adatgyűjtésben. Elsősorban ez indokolta, hogy dokumentációs gyűjteményt hozunk létre. Ennek most már történeti jelentősége van, végeredményben létrehoztuk saját munkánk, kutatásaink alapját.

– *Hogyan jutottak adatokhoz? Kilopták, kicsempészték őket? Volt valamilyen titkos csatornájuk?*

– Nem, mert ezek nem számítottak titkos adatoknak. Itt van például a papok száma. Erről 1942-ben jelentek meg adatok, ezekhez viszonyítottunk és összeszámoltuk a változásokat. Elolvastunk mindenféle interjút meg beszámolót. Ne felejtse el, a pártállamnak is érdeke volt, hogy propagálja az egyházat, hiszen azt a külpolitikában el lehetett adni. Felvázoltunk magunknak egy struktúrát, és ahhoz szerezünk adatokat, annyit, amennyihez hozzáfértünk. Itt Bécsben igen nagy előnyünk, hogy itt sok, magyar egyházi ügyekben átlagon felül informált pap élt. Aktívan működött a Caritas, sok aktuális ügygel foglalkoztak. Ha nem is adtak nekünk anyagot, de elolvasták, így a nagy hibákat segítségükkel ki tudtuk szűrni. Az újságok is segítettek, olvastuk az Új embert, nekünk járt a Népszabadság. Erről a lapról Morel Gyula készített egy tartalmi analízist. Elsajátította ezt a módszert, kiválasztott tíz évet, és nagyszerűen kimutatta, hogy melyek voltak a hangsúlyozott egyházpolitikai célok. Most, amikor már Magyarországon is hozzáférhetők a források, kutatni lehet, kicsit történel-

mivé vált ez a kezdeményezés. A gyűjteményünk azonban változatlanul értékes.

– *Végeredményben miből áll, mit tartalmaz ez a gyűjtemény?*

– Az évek során háromféle kiadványtípust rendszeresítettünk. Az egyik egy évkönyvszerű, nagyobb lélegzetű kézikönyv. 1969-ben adtuk ki az első Bilanz des Ungarischen Katholizismus címmel. Utoljára 1929-ben jelent meg otthon a Katolikus Almanach, mi ehhez hasonlót tettünk közzé. Így használható adatokat adtunk azoknak a külföldieknek, akik érdeklődnek egyházi kérdések iránt. Két évig dolgoztunk rajta. Még most is használható. Legutóbb éppen Tomka Miklós egyház- és vallássociológiai tanulmánykötetét tettük közzé.

– *Az évkönyveken kívül mi jellemzi még az intézet munkáját?*

– Két további periodikánk van. Rendszeresen, három nyelven adjuk közre az aktuális egyházi témákat taglaló, háttérinformációkat nyújtó ún. sajtótájékoztatókat. Végül pedig a kiadványi forma, melyekben mintegy 200 különféle cikkünk és tanulmányunk közreadása jelent meg. Sokoldalú az előadásos tevékenységünk is. Egy időben szinte monopóliumunk volt a magyar egyházi témákra, mert hazulról nem engedtek ki senkit, vagy csak bizonyos embereket. Esetenként nagyon érdekes volt a hatás. Amit mi megcsináltunk, azt máról holnapra otthon is szabad lett, sőt csinálni is kellett.

– *Ezt hogy értsen? A Magyar Püspöki Konferencia a kinti biztatás hatására bátrabb lett és merészebben döntött?*

– Dehogy, az ÁÉH. Miklós Imre foglalkozott azzal, hogy hazacsalogat minket. Közvetve megüzente nekem, hogy jó lenne, ha itthon is készülne

ilyesmi. Persze ez mind a megbuktatásunkra vagy a semlegesítésünkre szánt stratégia volt. Biztosan hajlandó lett volna hazahozatni, és adni valahol egy helyet a központi szemináriumban. Bezárt volna minket egy irodába, és akkor ellenőrizhető volna bennünket. Sze mély szerint semmiféle affinitásom nem volt erre.

Az életpálya

– *És Ön hogyan lett szociológus? Egyáltalán hogyan került Bécsbe?*

– 1928-ban születtem Csíkszeredán egy népes család tagjaként. Apám érettségizett, aztán mivel oda nem kellett egyenruhát vásárolni, elment pénzügyőrnek. 1920-ban megtagadta a románoktól a hűségesküt, utána kiképezte magát elektromos szakemberré, és tulajdonképpen kisiparosként dolgozott. Mi, gyerekek ott nőttünk fel a műhelyében. 1947-ben érettségiztem Csíkszeredán. Időközben a szatmári jezsuitákkal voltam kapcsolatban. Ők viszont nem indítottak noviciánust, átküldtek Budapestre. Ott végeztem el a noviciátust, utána elkezdtem a bölcseleti tanulmányokat Szegeden.

– *A szegedi jezsuiták felszámolásáról és meneküléséről több, embert próbáló történetet hallottam, gondolom, Önnel sem történeti másként.*

– Tanulmányaim közben beteg lettem, kórházba kerültem. Ez volt a szerencsém, nem tudták meg, hogy kispap voltam. Mikor a kórházból kikerültem, egy darabig lábadozó voltam. Nem sokkal ezután Pestre kerültem, a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskolán voltam technikus.

– *Hogyan teltek ezek az évek?*

– Én egy rendházban voltam, és megvolt a dolgom. Az, hogy így üldöztek, elnyomtak, beletartozott a prog-

ramba. Különben Erdélyben a kisebbségi sorsban hozzászórtam ahhoz, hogy a környezetünk nem szeretett minket. A román állam sem mint magyarokat, sem mint katolikusokat nem szívelte bennünket. Ez számomra nem volt nagyon izgalmas dolog, hogy most se szeretnek bennünket. Különben engem sosem bántottak személyesen. A magyar egyház javára akartam dolgozni, nem gondoltam arra, hogy külföldre megyek.

– Akkor a családja is Erdélyben élt?

– Kilencen voltunk testvérek, azóta egy európai családdá lettünk. A bátyám akkor már Budapesten élt, mérnökként dolgozott, ott is ment nyugdíjba. A Romániából kimenekültek közül az egyik húgom Stuttgartban él, unokaöcsém, unokahúgom Svédországba menekültek a Ceausescu-diktatúra idején.

– Hogyan és mikor jött el Ön Magyarországról?

– 1956 novemberében. Győzött a forradalom és 26-án, amikor kiszabadultak az atyák, megbeszélték, a rendnek nem érdemes megindítani a saját főiskoláját. A fiataloknak külföldön kell tanulni. Akkor azt mondtam magamnak, mire várok, ha így is, úgy is külföldön kell tanulni, akkor jobb most menni. Egy ideig még vacilláltam, így már szökni kellett. November 29-én Sopronnál jöttünk át. Valami csempészt fogadtunk egy másik jezsuita társammal és egy egyetemista ismerőssel. Simán átértünk. Én lágerben nem is voltam. Bécsbe megérkezve, alighogy leszálltunk a vonatról, egy öreg hölgy elhagyta a saját dolgát, villamosjegyet vásárolt nekünk és elvitt minket a Pázmáneumba. Az osztrákok annak idején nagyon nagy szimpátiával és segítőkészséggel voltak a magyarok iránt.

Nekünk már Budapesten megmondták, ide és ide menjünk Bécsbe. Megérkezve a New Yorkban székelő provinciálistól kaptam meg az utasítást, aki Innsbruckban szerzett nekem helyet a teológián. Mi, jezsuiták, kicsit katonás, táborigényű vagyunk. Megvannak a szokásaink, én viszont tudtam mi a dolgom. A jezsuita rendházban azonnal otthonra találtam, lejelentkeztem. Kijelölték számomra, ebben a szobá-

ban fogok lakni, itt van a könyvtár, itt van a társalgó, itt az ebédlő, ekkor vannak az ebédek stb.

– Mégis, hogyan alakult az élete, milyennek látta a környező világot? Gondolom, nyelvi problémái is akadtak.

– Elutaztam Innsbruckba, és elkezdtem tanulmányaimat az ottani teológián. Meg kell mondanom, hogy nekem az igazi nagy átállást nem a Budapestről az Innsbruckba, hanem a Csíkszeredából a Magyarországra menés jelentette. A csíkiek mentalitása és a pesti emberek nagyon különbözőek. Nagyobb meglepetés volt az, hogy mindjárt németül kellett tanulni. Azok nagyon keserves idők voltak, kötelező volt az előadásokat látogatni. Négyóra német beszéd hallgatása után zúgó fejjel mentem le a szobámba. Semmiképpen sem akartam évet veszíteni, engedélyt kaptam, és latinul vizsgáztam szentírásból, teológiából és másból. Magyarországon akkor még szokás volt, hogy latinul alaposan megtanultunk.

Találkozás a modern Európával

– Milyen volt a korabeli innsbrucki egyetem szelleme? Hogyan viszonyultak Önökhöz?

– Nagyon kollegiális, baráti szellem volt. Nagyon leköltöttek bennünket, nagy anyagot kívántak meg tőlünk. Órákat kellett látogatni, szemináriumokat kellett vállalni, írásbeli dolgozatokat leadni. Gyakorlati feladatokat kellett megoldani, ami eléggé igénybe vett minket. Ezen kívül csak a helyi magyarokkal foglalkoztam. Volt ott 30–40 magyar egyetemista, rendszeresen jártam hozzájuk. Volt egy magyar közösségem is, '56-os menekültek voltak.

– És hogy alakult ennek a magyar közösségnek a sorsa?

– Innsbruckban ismertem meg a külföldi magyar kolónia rétegződését. Ott voltak a '45-ös menekültek, öreg csákyások az uram-bátyámok. Nagy kártyacsatákat vívtak, és nagy szónoklatokat tartottak, melyeket idegenül, bámulva néztem. Nagyon érdekes volt számomra az egyetemi élet. Segítettek minket, kitűntek a magyarok. Tényleg

tehetségeseknek bizonyultak, és akik nem veszték el, sokra vitték. Sajnos elég sokan vagy a lehetőségeket nem tudták kihasználni, vagy idegzetük mondta fel a szolgálatot. Ők nem tudták megemészteni, feldolgozni a külföldi életet, a bolondok házába kerültek. A lelki-egészségügyi szolgálatoknak és az idegosztályoknak akadt bajuk a menekült magyarokkal. Sokfajta kataklizmával, meg mindenféle belső élménnyel jöttek el azok a menekültek.

Ott ismertem meg a magyar egyházat is igazából. Én Magyarországon be voltam zárva a rendházba, és nagyon el voltam foglalva. Itt kívülről nézve tanultam meg a magyar egyháztörténetet, a magyar egyházi szellemet.

– Miként élte meg az önt körülvevő osztrák társadalom átalakulását? Amennyire én ismerem, ott az emberek fokról fokra gyarapodtak és ami egy értelmiségi számára ugyancsak fontos, határok nélkül, európai módra kezdtek élni.

– Kezdetben bizony nagyon szerény volt az étkeztetés, a rendházunkban még benne volt a rendőrség, amit Hitler helyezett oda. Egy részét visszakaptuk és a rendőrségen keresztül – kulcsunk volt a rendőrséghez – jártunk be az előadásokat hallgatni. Ez egy ilyen, érdekes világ volt. Három nyelvtérről voltunk ott a fiatalok, közöttünk ez legfeljebb csak apostoli területet jelentett, nem osztott meg semmiképpen. Nagyon sok mesélőnivalónk volt egymásnak ott is, és nagyon sok barátot szereztem. Akárhol járok Európában, mindjárt rátalálok valamelyik Innsbruckban tanult iskolatársamra. Így valamilyen formában európai kapcsolatokat, akkor újjáéledő európai érzést tanultam, otthonossá váltam ebben a közegeben.

– Csak a baráti szálak segítettek földrészünk megismerésében?

– Nem, mert nálunk minden lehetőséget megadtak a tanulmányi idő jó kihasználására. Vakációban Franciaországba mentem nyelvet tanulni, elkerültem Rómába. Máskor felküdtek Bécsbe lelképásztori napokra Ausztriát is megismerni, mert az is egy külön világ. Számomra nagyon érdekes volt Ausztriában felismerni a magyarságot, a magyar kultúrát. A 400 éves monarchia Ausztriában is tovább él, nemcsak

nálunk. Csak én erről alig tudtam. Némi meglepetéssel hallgattam az ismerős szavakat: surc, cirkli, fändli... Ezekből döbbsentem rá, mit eredményeztek a háborúk és a monarchián belüli népvándorlási mozgalmak. Így keveredett Európa népe, és azok valahol ma is élnek.

– *Mikor szentelték pappá?*

– 1959-ben. Ez kiegészült még egy év teológiával és a rendi tanulmányok szerinti pasztorális évvel, úgyhogy 1961-ben végeztem be a tanulmányaimat. Azután már itt Bécsben beiratkoztam szociológiára és néprajzra. Itt egy jezsuita kollegám, Morel Gyula indította el ezt az egyházszociológiai munkát. Előljáróink, mivel nem tudtak más konkrét munkát adni, nagyon szívesen vették, ha valaki tanulni akart.

– *Akkor ez szimpla beletörődés volt, vagy mégiscsak volt szociológiai érdeklődése?*

– A középiskolában az irodalmat tanultam szívesen, és nagyon megszerettem a magyar népi írók, különösen Illyés Gyula, Kovács Imre, Szabó Zoltán, Veres Péter munkáit. Érettségi dolgozatomat is belőlük írtam. A szociológia számomra nagyon személyes ügy volt. Tulajdonképpen azzal az elhatározással jöttem el hazulról a külföldi tanulmányokra, hogy én szociológiát fogok tanulni.

Nos, amikor idekerültem az intézetbe, feltétlenül szükségem lett egy hiteles magyar társadalomképre. Olyanra, ami nem a Szentkorona tanon, nem az orosz pusztá magyar lovasán, de nem is Karácsony Sándor eufémisztikus magyar lélek fogalmán alapul. Én a népi írók műveiben találtam meg a megfelelő fogódzókat. Sőt, később minden nehézséget vállalva, disszertációm témájaként is ezt választottam. A magyar népi mozgalom kialakulása, keletkezése és a fejlődése, Erich Bodzenta és Gaál Károly voltak a bírálói. Választásom engem igazolt, ebből sokat profitáltam, társadalmi, egyházi analíziseimben nagyon jól tudtam használni. Volt egy háttér, amihez mérni tudtam.

– *Olvasható ez a dolgozat, megjeleni ez valahol?*

– Az intézet kiadványaiban németül és angolul jelent meg. Mondták, fordít-

sam le magyarra, de magyarul annyi, nagyon jó kompetens munka jelent meg. Ha valaki nagyon akarja, így is olvashatja.

– *Az, hogy egy jezsuita páter a népi írók és a néprajz elkötelezettje, az Magyarországon majdnem természetes. Azt viszont már sokkal nehezebben értik meg, miért választja egy Csíkből elszármazott teológus a szociológiát, melyet nálunk nem kevesen zsidó tudománynak minősítenek.*

– Az, hogy a szociológia zsidó tudomány, idekinn nem merült fel. Mondták ugyan, hogy Marx az zsidó, de vele szemben voltak és vannak keresztény szociológusok. Mint például kiváló innsbrucki professzorom, Schasching, aki az egyház szociális tanításában nagyon jó szakember.

Én tehát ebben semmiféle összefüggést nem látok. Másfajta problémát jelent az empirikus tudomány. Ez most is fennáll, és az egyházszociológusoknak ezzel számolni kell. A szociológia nem azt kutatja, hogy mi kellene, legyen, hanem azt, hogy mi van, ugyanakkor beleérti azt is, ami nincs. A társadalom megismeréséhez számításokat kell elvégezni, bizonyos tömeglélektani és egyéni lélektani tények feltárásához vizsgálatok szükségesek. Ezen a ponton máris szembekeverül a teológiával, mert hiszen az Isten üzenete, Krisztus életszabálya és kinyilatkoztatása, ami a szociológiával nem fogható meg. Ez azonban számomra sohasem jelentett konfliktust.

A kereszténydemokrácia értelmezése

– *Kérem, a következőkben világítson meg egy nem kevésbé vitatott és félreértett fogalmat, a kereszténydemokráciáét. Mit értsünk a keresztény szó alatt politikai értelemben?*

– A keresztény politika fogalmára Wallrafftól kérdeztem rá, aki prominens német jezsuita szociológus, a német keresztény szakszervezeteknek a tanácsadója, a nagyhírű Nell-Breuning munkatársa volt. A keresztény politika elsősorban azt jelenti, hogy a keresztény politikusnak jó politikát kell csinálni. Nem lehet valaki jó keresztény,

de gyenge politikus. Ismernie kell a politikai mesterséget, mert az egy szakma. Járatosnak kell lennie a közgazdaságtan, a közigazgatás terén, meg kell alapoznia azt, amit én megérezésnek neveznék. Kereszténysége pedig annyiban áll, hogy megpróbálja az Evangélium elveit érvényesíteni. A szélsőséges kapitalizmussal szemben az embernek ad prioritást, az Evangélium szellemében előszeretettel, bátorsággal nyilvánul meg a szegényekkel, a gyengékkel és a kicsikkel szemben. Nemcsak gazdasági, hanem más értelemben is használja a szegény fogalmát; ide érti a menekülteket, a nagy családosokat és más hasonló helyzetben lévőket. Tehát nem az a keresztény politika, ha a falusi polgármestert mise keretében iktatja be a plébános hivatalába. De az se jelenti a keresztény politikát, ha a plébános választási agitációt folytat. Sokkal inkább az, ha az embereknek megmondja, menjenek el szavazni, hiszen ezzel állampolgári kötelességüket és jogaikat gyakorolják, mert egyszerűen tartoznak a közösségnek azzal, hogy véleményt nyilvánítsanak. A keresztények lehetnek sokféle politikai párt tagjai, de a szocialista programokban nincsenek benne a keresztény elvek, ők más, munkáspárti elgondolásokat követnek.

– *Itt, úgy érzem, nagyon lényeges ponthoz érkeztünk. Egy történelmi dátumra szeretnék rákérdezni. 1891-ben hirdették meg az erfurti programot, majd megünnepezték május 1-jét. Ugyanebben az évben tették közzé XIII. Leó enciklikáját, a Rerum Novarumot.*

– Akkoriban ez tényleg világproblémává vált. A szocialista mozgalomnak és az egész munkásmozgalomnak egy reális elégedetlenség volt az alapja. Gyakran vádolják is az egyházat, hogy a Rerum Novarum nem több, mint egy reakció, és utána kullogott a történészeknek. Tény viszont, hogy az egyház is reflektált a problémákra. Azt se tartom elképzelhetetlennek, hogy tulajdonképpen a másik oldal rázza fel.

– *A marxi bírálata a múlt század közepi szabadversenyos kapitalizmus bírálata. Ami a múlt század végén kialakult, az már merőben más, még nem*

a modern kapitalizmus, de Németország és az Egyesült Államok berendezkedése alapvetően eltért a korábitól.

– Az iméntiek voltak az első nagy reflexiók. Valamilyen formában felvették az igazságosság erkölcsi alapját, méghozzá nem elvontan, hanem nagyon is konkrétan. Az egyház szociális tanításában a perszonalizmus, a konkrét személy vált lényegessé, és nem egy kollektíva, mint a marxizmusban. Az Evangélium mindenkire egyénileg vonatkozik.

– Ön szerint tehát az egyik oldal, ha úgy tetszik, a lenini, egy elvont ideológiát produkált, amivel szemben az egyház egy pragmatikusabb, megfoghatóbb, a világ mindennapjaira érzékenyebben reagáló elemzés lett volna?

– Az biztos, hogy a Rerum Novarumnak nincsenek olyan teoretikus előfeltételei, mint az osztályharc, meg az alap meg a felépítmény. Én ezeket látom abszolút falsnak. Ilyen alapon csinálták Magyarországon a nehéziparral azt, amit csináltak. Szerencsére belebuktak, mert még nagyobb gazdasági katasztrófát idéztek volna elő. Elfelejtették, hogy közben a világ megváltozott, hiszen ma már egy szobában is lehet milliós értékeket előállítani. Ezért volt tragikus a múlt században született eszmék mai korra való alkalmazása.

A keresztény társadalomtudományi elmélet ragaszkodik ugyan az evangéliumi alapelvekhez, de az újabb enciklikákban és állásfoglalásokban a pápa mindig igénybe veszi a kor tudományosságát abszolút ismerő, kiváló tudósokat. Így volt ez a Rerum Novarummal, 40 év múlva következett a Quadragessimio Anno, utána tízévenként újabbak jöttek. Mindegyikre jellemző az új elemek bevétele, az új helyzetek számbavétele, az új hangsúlyváltozás, és főleg az evangéliumi szemlélet továbbfejlesztése.

– Kik állnak a háttérben, ha úgy tetszik, kik a pápa szakértői?

– Nell-Breuning volt az, aki a Quadregisimio Anno megszerkesztésében lényeges szerepet játszott. Ő egy német jezsuita, aki Frankfurtban tanított a teológián, akit a pápa bízott meg, majd

az általa leírtakat jóváhagyta és publikálta.

Újabbban a püspöki karok is adnak ki szociális körleveleket. Az amerikaiak az amerikai társadalom problémáiról beszélnek, az osztrákok az itteniekről. És ezek együtt képezik az egyház szociális tanítását.

– Mi az enciklikák szerepe a mindennapi politikálásban? Ezek törvényként szolgálnak egy kereszténydemokrata politikus számára?

– Inkább lelkiismereti kérdések a kereszténydemokrata elkötelezettségű politikusok számára. Szakmai kérdésekként is felfoghatók, mert ismerni kell az egyház szociális tanítását. Az egyháznak pedig a politikusok keze alá kell dolgozni, és rajtuk keresztül segíteni, hogy ők kompetensen szólhassanak hozzá a felmerülő problémákhoz. A jelenlegi magyar politikusoktól nem lehet profi teljesítményt elvárni, hiszen sokan maguk is meglepődtek, hogy mandátumhoz jutottak. Őket korábban lecsukták, segédmunkára ítélték, egyszerűen nem képezhették magukat politikussá és gyakorlatot sem szerezhetek. Konkrétan tudom, hogy a kereszténydemokraták becsületből vállalták. Úgy gondolták, Magyarországon demokratikus államot kell csinálni, amelyben parlamentben intézik a dolgokat. Ehhez pedig egy pártot kell alapítani. Ez volt a belátásuk, és ők abszolút nem számítottak arra, hogy mindjárt kormányra kerülnek. Többüket ismerem, eszük ágában sem volt kormányzati szerepet vállalni.

– Értsem úgy, hogy a keresztény módon politikálni áldozatvállalást jelent?

– A keresztény politikában az alapelveket az egyház szociális tanítása és az illető saját lelkiismerete jelöli ki. Nem tehetek olyan gazdasági lépést, aminek a következményeként lezüllik a fiatalok. Az ifjúság nevelésében például nagyon amorálisnak tartom a magyar hivatalos pedagógia hosszú kísérletezését. Az ifjúságot kísérleti alanyként használták fel a szocialista ember kineveléséhez, amire generációk mentek rá. Ugyanilyen amorálisnak tartom az osztályharcot, a gyűlölet keltését, aminek hatását az Isten tudja, mikorra lehet majd beforgasztani, és valamilyest helyrehozni.

– Kérem, világítsa meg közelebbről azt a ítélt, miszerint a keresztény gondolkodás középpontjában az ember áll?

– Azt tartom a legfontosabbnak, hogy itt nem a kollektív emberről, hanem a konkrét személyekről van szó. Én nem azért vagyok szegény, mert szegény családból származom, hanem azért, mert rossz a lábam, sántítok. A társadalom segítsen nekem abban, hogy ezt valamilyen formában kiküszöböljem, és kapjak egyenlő sanszokat. Itt kell megemlítenem a kereszténydemokrata politika igen fontos elemét, a szubszidiaritás elvét. Eszerint egy felső fórum, szerv nem vállalhat magára olyan feladatot, amit egy másik meg tud oldani. A magánkezdeményezésnek kell maximális teret adni. Amit egy magánember meg tud csinálni, azt nem szabad tőle a közösségnek átvenni. A közösség viszont segítheti az illetőt elképzelése megvalósításában. A közösségnek ezen túl kontrolláló szerepet kell vállalni, ami maga a demokratikus politikai rendszer. Más szóval, kölcsönösen szolidárisnak kell lenniük egymással.

– Itt újra bővebb magyarázatot kérek, mert Magyarországon a szolidaritáson sokan a vöröskeresztes bélyeg megvásárlását, vagy a lengyelek szak szervezeti mozgalmát értik.

– A szolidaritás az egy emberi magatartás, és nem pedig egy bizonyos politikai címke, amelynek evangéliumi alapjai vannak. Például a keresztény embernek el kell jutni az ellenség szeretetig, hiszen mindenki a felebarátom, azt kell néznom, hogy ember az illető. Ugyanígy kell viselkednem az AIDS-szes beteggel, vagy a drogosokkal. Nem mondhatjuk azt, hogy az arabok csak öljék egymást, nekünk semmi közünk sincs sem az irakiakhoz, sem a kuwaitiakhoz. Ha másképp nem, de úgy érzékeljük, hogy hirtelen drágább a benzin, és akkor megmondják, azért, mert onnan nem lehet hozni benzint. Ugyanígy állunk a környezetvédelem kérdéseivel, melyekből nagyon jól látszik, igenis egy csónakban ülünk. Az egymás közötti elintéznivalónkat félre kell tennünk, hogy a közös csónakban elférjünk.

Ez a keresztény tanítás, a szeretet törvénye, nekem nincsen jogom senkit

elítélni. Az Isten majd ítél, de azt rá kell bízni. Nekem az a dolgom, hogy a másik embert szeressem, javát akarjam, megbocsássak. Amennyire lehet. Ha az értékek ütköznek, valaki az életre tör, akkor nekem igenis jogom van megvédeni magamat!

– *Közbevetőleg engedjen meg egy sokat emlegetett kérdést. Miként vélekedik ön a megbocsátásról?*

– Egy keresztény embernek tudni kell az életet relativizálni, neki az életben semmi sem fontos, pontosabban nem abszolút fontos. Számára a szeretet a legfontosabb, amivel közel kerülhet embertársaihoz, és rajtuk keresztül Istenhez. Példaként említeném rendtársunkat, Mócsy Imrét. Ő mesélte egyszer, hogy tizenkét börtönéve alatt neki sikerült a vele szembeállítókkal, börtönőrökkel, vallatókkal szeretettel viselkedni. Mócsy egy rendkívül intelligens, nagytudású és egy nagyon-nagyon élénk kedélyű ember, még csak nem is veszekedett. Mindenki szerette, a börtönben az örök kedvence volt. Nem egy esetben megtörtént, ha unatkoztak, olyankor felhozatták Mócsy, és akkor elkezdtek valamiről vitatkozni. Mócsy szellemes volt, szeretetteljes, megcáfolta, lehetetlenné tette az illetőt, de nagyon kellemes volt vele együtt lenni. Nos, én így értelmezem a megbocsátást, amit azért kell megten-

ni, mert nem ez a fontos. De kollektíve megbocsátani az lehetetlen, ez egy nagyon személyes dolog.

Cél: a magyar egyház kutatása

– *Befejezésül engedjen meg egy, a személyére és az intézetre egyaránt vonatkozó kérdést. Magyarországon alapvetően megváltoztak a viszonyok, ennek tükrében hogyan képzeli a jövőt?*

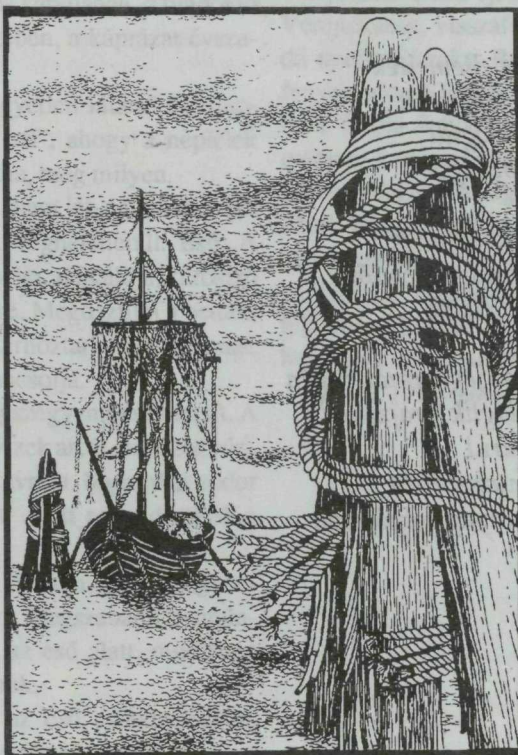
– Én Magyarországról azért jöttem el, mert nem tudtam ott tanulni. Sohasem éreztem magam emigránsnak. A jezsuitáknál ez egy magától értetődő dolog, mi a rendbe lépünk be, ami nem kötődik országhoz. Az is tény, hogy 1990-ben nyolcvanöt napot töltöttem ezekben az országokban, 1991-ben már száznál többet. A veszprémi egyházmegyében már második éve vezetem a papi továbbképző előadásokat, lelkigyakorlatokat tartottam Leányfalun. Tagja vagyok a Magyar Szociológiai Társaságnak, a Magyar Keresztény Újságíró Szövetségnek. Érzékelhető, nemcsak a csápjaimat, hanem a lábaimat is betettem Magyarországra.

Mi, jezsuiták ugyanabban a cipőben járunk, mint az összes többi szerzetes, hogy igényeltünk vissza épületeket, de

kapni semmit sem kaptunk. Végül vetünk egy házat a Pasaréten, a Sodrás utcában, ott akarjuk folytatni tevékenységünket. Egy kommunikációs centrumot tervezünk, ahol létezni, dolgozni lehet. Abban kapna egy szobát a mi intézetünk, megindulna egy fiókkal Magyarországon a munka. Erre a feladatra készül az a fiatal jezsuita, aki most a gyakorlati évét tölti nálam.

A bécsi intézet fenntartása fontosnak látszik. A magyar jezsuiták közel fele külföldön él, így a renden belül közvetítő szerepünk van. Munkánk számára az itt kialakult kapcsolatok nagyon hasznosak és értékesek, amit kár volna most egyszerűen megszakítani, hiszen a magyar egyház számára mindenképpen fontosak.

A Magyar Egyházzsziológiai Intézet kutatási területe a magyar egyház, nemcsak a határon belüli, hanem a határon kívüli is. Ugyanúgy jelenti a nyugat-európai, az amerikai, az ausztráliai, de az utódállamokbeli magyar egyházügy helyzetét is, amivel számos tekintetben jobban lehet Bécsben foglalkozni, mint Magyarországon. Én ezt szintén fontos feladatnak tekintem.

Dorkovics Ágnes

amikor nem vagy itt

ne olvass mást, csak engem:

szeretkezzünk a betűkben!

karmold az „á”-t vállamra vissza,

a forró „l” hajad simítja,

az „m”-ek megérintik ajkad,

az „ó”-k, az „ú”-k vadul rohannak

az ölekre, mint dús völgyekre, le,

csípőt simít a félszeg „e”,

s a vége: „ö”, a dadogás . . .

csak engem olvass, senki mást!

Seprősi-Czárán György

A jövő emlékezete

eltemették és eltemették

lovát karját szeretőjét

néha megboldogult

Isten idősb özvegye

belerohadt az anyaölbe

bele – lova kardja szeretője

bele – ruhája cipője

---- az utolsó jégkorszak végén

kiolvad kiviláglik kirajzolódik

előkerül feltáru!

emléke öltönyzsebében

felejtett műanyag golyóstolla

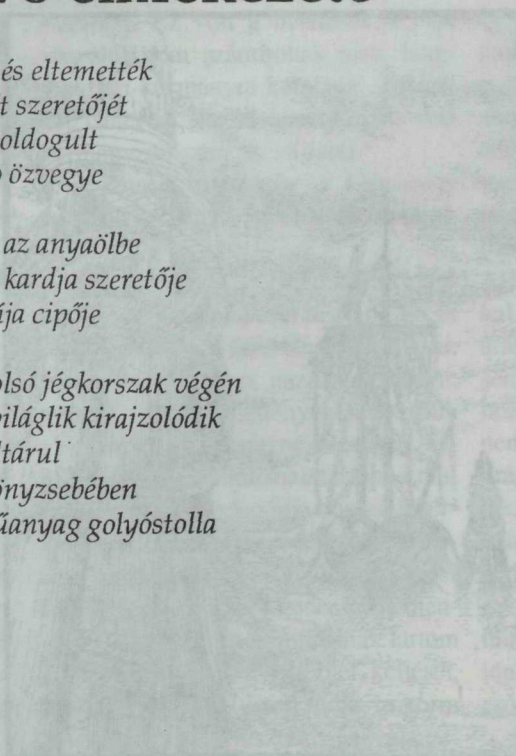
Pádár Julianna
Őszelőben

*megvadult sakál-időm
tejjehér nyálon száguld
megszelesedve*

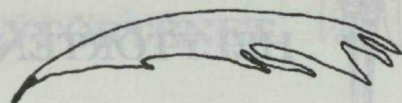
*hamvozó szilvák őszi
kékje már belesárgul
a tenyerembe*

*sánta szív-verésem
meg-meglebben a múlás
habféhér leple*

*vörös szőlőlevelek
hullatnak égi-könnyeket
a reggelemre*

Erdei-Szabó István

Egy barátság története

Szívárványos szemmel szédülök a színek ragyogásába; rozsdabarna, rózsaszín, bíborvörös mindenütt. Mintha most látnám őket először és utoljára, mintha tekintetem előtt születnének, dobognának. Mintha egy csodálatosan fényképezett filmen kóborolnék, az érzékek meztelen bódulatában – egy múlandó varázslás bársonymezején.

Tündöklő csillagok bukása ébreszt a suhanások és bújócskák bokrai közül. Egy pillanat alatt leszek fegyvertelen és kiszolgáltatott; hihetetlenül fáradt és sebezhető. Iménti kedvem s ragyogásom tovatűnő idill csupán.

A tarkóimig érő sötétben boldogok a fák, s ragyognék én is az ő örömeikben. Barátságunk: tenger és tengerpart találkozása. Igazából nem tudunk egymásról, így hát ez a tiszta bizonytalanság köt össze legerősebben.

Azt hiszem, ha rájönnének mindennapi csalásaimra, gondolkodás nélkül hátat fordítanának. Ettől a 360 fokos fordulattól félek mostanában.

Szeged, 1979. október 19.

Eső

Eső. Már harmadik napja. Áznak a tetők, fák, madarak. Áznak az utak, utasok, csavargók, a vándorköszörűsök. Ázik a virág a föllobogózott téren – kiszolgáltatottságában is gyönyörűen.

Ázok én is, itt a tavasz gyémántos kapujában, a tündöklő arcok meghatározhatatlan közelségében, a káprázat évszakában.

Az eső átváltozásokra képes: kegyetlen-kitartó és konokul kedves is tud lenni, „aranyat érő”, ahogy a néplélek nevezi, meg negyvennapos és ki tudja, még milyen.

De nem törődik velem, nem érez, nem lát, nem hall, csak hull. Zuhog, zúdul, szakad, ömlik véghetetlenül. Eső. A föld, a termények anyácskája, jótevője, dajkálója, fűrésztő bábája. Eső. Mindenre és mindenkire. Megtisztítja a betont, ráncosítja a földutat, náthával kárhoztatja öregapámat, anyámat a szoba félhomályába parancsolja.

Eső. Megpróbál és provokál. Megszégyení és álmosít. A legnagyobb tolvaj és rongáló. Ím a vizek arcát is összegyűri, a mélyben úszkáló halakat is megzavarja, bogarakat sodor el, ártalmatlanná teszi a madarakat: ázott rongydarabok a verebek.

Eső. Már harmadik napja. Vagy ki tudja, mióta? Egybemossa szívünket, csak alá kell állni. Megszabadít bennünket. Alkossunk kört! – motyogom az eső alatt, miközben bezáródnak ablakok, zsaluk, vaskapuk.

S még azután is sokáig állok az eső csöndszívében, egészen addig, hogy már bőröm alatt is esőt érzek.

Éjszaka

Éjszaka. Ülök a félelmetesen pontos csöndben, félhomályban, az utcai lámpa sejtelmes derengésében. Megnőnek az árnyak, árnyékok, megnő a félelem karja; a rettegés ujjai kaparásznak arcomon, készülődő ráncaimat, a ráncok árkait keresik- készítik elő.

Éjszaka. Mintha egy sötétkamrában ülnék időtlen idők óta – előhívhatatlan film a remény. Nincs kijárata ennek az éjszakának; befalazott alagút, innen se Hold, se csillag nem látszik. S mintha magassága és mélysége sem volna, eleve kudarcra ítélt a menekülés. Szív- és torokszorító félelemmel tart fogva ez az óceán-éjszaka. Tudom: bármikor elérhet egy hullám, s hiába húzódom emlék-hátországomba, képzelet- birodalmamba, ott is elér ez a kibeszélhetetlen, mérhetetlen remegés. A remegés, amelyet fizikailag, fiziológiailag is érzek, mégis megfoghatatlannak, érthetetlennek tűnik számomra.

Éjszaka. Cella-éj. Félelem-ország. Almamagház-csönd. Verejtékszág, visszafojtott köhögések, szájpaddláshoz tapadó nyelv. Éjszaka. Bogarak, rovarok suhogása, surrogása, fénybe bóduló lepkék hiábavaló röpdősése. Éjszaka. Sejtelmes, furcsa árnyak, léptek fölérősödő dobogása a dobhártyámon, s valami végeérhetetlen monológ: suttozások, sűgások, telefonbeszélgetések eltördelt foszlányai, veszeke-dések utáni kiengesztelődések, hullámzó sírások, pattogó-szikár szavak.

Éjszaka, éjszakáim: föltérképezhetetlen félelem-tartalékkal méhükben. Vajon hány éjszakát élek még túl, amíg befogad a vizek mélyének föltörhetetlen csöndje?

Bucsa, 1992. június 22.

Barabás Imre

A szolnoki Tisza Szálló hévizkútjának története (1927–1928)

Szolnok város képviselő-testületének 1925. július 3-i közgyűlésén dr. Tóth Tamás polgármester nagy érdeklődésre számot tartó bejelentést tett: a magyar királyi kormány az ország városainak megsegítésére 7,5%-os kamattal, 20 éves lejáratú külföldi kölcsönt (az ún. „Speyer-féle” kölcsönt) vett fel, melynek utalványozása a törvényhozás útján fog eszközöltetni. – Mi döntjük el, hogy a ránk eső pénzüsszeget mire költjük, de meg kell, hogy mondjam, az elvárások szerint háromnegyed részben hasznot hajtó beruházásokban kell gondolkodnunk, annál is inkább, mert a törlesztésre a kereseti és a forgalmi adóból a várost megillető részt kell felhasználni, és ha netán ez kevés lenne, akkor a fogyasztási adó, vagy más egyéb jövedelmeink is figyelembe jönnek. Az előadás további részébe többféle beruházási javaslat is elhangzott (pl. bérházak építése, villamosautó-járat indítása, vágóhíd korszerűsítése stb.), közülük a legnagyobb jelentőségű és költségű egy gőzfürdő létesítése volt a Tisza-parti állatvásártéren. A képviselők az ilyenkor szokásos vita után egyhangúlag megszavazták a polgármester és a dr. Kiss Ernő ügyvéd, felsőházi tag elnöklete alatt álló városi építő bizottság közös indítványát, majd felhatalmazták az előljáróságot, hogy a szükséges pályázatokat hirdesse meg, eredményéről pedig adjon részletes beszámolót.

Ez utóbbira 1926. január 18-án került sor, amikor is nemcsak a szolnoki Pápay Antal és Társa építő cég 235 401 500 koronás ajánlatát, mint legelőnyösebbet fogadták el (március 26-án viszont pályázati szabálytalanságokra hivatkozva módosították a döntést, és a Bede, Ehrlich és Dömény cégnek adták oda a munkát 6 264 092 000 koronáért), hanem itt vetődött fel először az is, hogy az építendő fürdő részére költségtakarékosságból saját artézi kutat kellene fúrtni.

A javaslat elfogadását ismét pályázati kiírás követte, melynek fő feltétele egy 300 m-es kút lefúrása volt (a mélységet valószínűleg a századfordulói artézi fúrások ismeretanyaga alapján határozták meg), négyfajta méretű (241-203-159-108 mm-es) befejező csővel.

Az árlejtési felhívás nyomán több pályázó adott be ajánlatot (özv. Kovács Vinczéné és Truka Ferenc fiai cég Debrecenből, Kalamaznik Nándor és Társa, valamint Steiner Miksa és Zsigmondy Béla Budapestről, Soós Sámuel Újpestről, Prónay József és Társai cég Hódmezővásárhelyről), közülük végül a legelőnyösebbnek látszó Lapp Henrik-féle részvénytársaságét fogadták el az 1926. október 18-i képviselő-testületi ülésen. A felvett jegyzőkönyv következő sorai azt bizonyítják, hogy a fürdő vízellátásával kapcsolatos eredeti elképzelések már ekkor jelentős módosuláson mentek keresztül: „... mint-hogy előre láthatólag a kiírt 300 méter mélységig a fürdő céljaira alkalmas 38-40 fokos víz feltalálható nem lesz, s akkor a fúrás tovább eszközöndő, már most szükséges a további legalább 300 métertől 1000 m-ig terjedő 50 méterenkénti fúrás egységárainak megállapítása”.

Felmerül a kérdés: miként juthatott a geológia tudományában járatlan testület erre a meglehetősen pontos felismerésre? Nos, a helyzet megértéséhez először is tudnunk kell, hogy az ország lakossága kevés dologról hallott annyit ebben az időben, mint az egy évvel ezelőtt feltárt hajdúszoboszlói hévízről és annak hasznosítási módjairól (épületfűtés, gyógyfürdő, villamosáram-termelés a gáz segítségével), melyek ha jelentős beruházás árán is, de hatalmas vagyonhoz juttathatják az ott élőket. Biztosra vehetjük, hogy a szállingózó hírek nyomán Szolnokon is elvégezték a szükséges számításokat, és rájöttek, hogy az építendő szálló és fürdő hosszú távon csak akkor tehe-

tő igazán nyereségessé, ha egy melegvizes kút készítésével kiváltják az eredetileg tervezett drága szénfűtést. Egy ilyen döntés után pedig kihez is fordulhattak volna segítségért mászhoz, mint ahhoz a Pávai Vajna Ferenchez, aki a hajdúszoboszlói gyógyvizet is napvilágra segítette? Hogy külső tanácsra, vagy saját elképzelésként, de e lépéssel egyidőben előzetes állásfoglalást kértek és kaptak a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatójától, Horusitzky Henriktől is, s így már teljesen érthető, hogy a fúrás pályázat értékelésének idején miért voltak olyan tájékozottak, és miért kardoskodtak olyan szilárdan a Lapp-cég megbízása mellett, aki a jelentkezők közül a legnagyobb gyakorlattal rendelkező nagymélységű kutak fúrásában. Sajnos, az előzetes szakvélemények közül csak Horusitzkyéből maradtak fenn részletek, így ebből idézek: „... Szolnokon körülbelül 200, 600 és 1000 méter mélységekben levő víztartó rétegeket helyeztem kilátásba, és biztosítottam az érdekelteket arról, hogy a legmélyebb rétegből 45-50 °C körüli hőfokú vizet fognak nyerni.”

A biztatás nyomán a polgármester 1927 elején aláírta a Lappékkal kötött szerződést, majd megegyeztek a kivitelezői részszámlák kifizetési módjáról is: a város utalványozása alapján a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt. fizet Lappéknak, a város pedig két éven belül megtéríti ezen összegeket a banknak, a mindenkori Nemzeti Bank kamatlába felett 2,5%-os kamattal. Mindezek közben 1927. január 29-én, azaz szombat délután nagy érdeklődés közepette megkezdődött a fúrás. A „Szolnoki Újság” című helyi lap riportere egy nappal később példaadó részletességgel örökítette meg a nagy eseményt: „Óriási fatorony emelkedett a napokban a félig kész fürdőépület mellett, hatalmas csövek heverték jobbra-balra, és látszott, hogy készül valami.

A beavatottak már akkor is tudták, hogy a kutat fúrják a készülődések helyén. A múlt hét folyamán megérkezett a 40 lóerős gőzgép is, s így egész gépi berendezést is létesítettek a fúrás-hoz. Szombaton délben minden előkészületet befejezett a Lapp gyár, a kutat fúró vállalat, és megkezdődött a mélyfúrás. A fúrás észleleteit alább adjuk. A gőzgép excenterje egy kötéll segítségével a torony legfelső részén elhelyezett tengelytől függő óriási vésőt mozgat percnként kb. 120-150-szer. A véső súlya jelenleg 1200 kg, az azonban lefelé haladás közben, vagy nehezebb földnél nagyobbodhat. A véső egy 50 cm hosszú és 6-8 cm széles acéllap, amelyet felülről vassúlyokkal nehezítenek. Az excenter mozgatása által a véső gyorsan egymás után lecsapol a földre, egy kézi szerkezet segítségével közben állandóan forgatják, s így a véső köralakban fellazítja a földet. A felvágott földet nagy nyomású Wortington szivattyúval távolítják el, úgyhogy az egyik csőből a víz nagy nyomással a fúrás helyére áramlik, itt a fellazított földet kimosza, s a másik csővön eltávozik az iszapos víz, ezáltal a víz maga is elősegíti a fúrást. Ebből az iszapos vízből iszapolás útján megkapják a talajrétegződés képét, amely geológiai szempontból is érdekes tanulságokra és következtetésekre adhat lehetőséget.

A csöveket közvetlenül a fúrás alatt illesztik már bele, s a véső a csőben jár, a cső lassan ereszkedik a fúrás által magától lefelé. Ezzel a módszerrel a mi talajunkban napi 15-16 métert haladnak lefelé. ... La-punk zártakor éppen elérték a 100 m mélységet”.

Február 11-én, pénteken már 218 méterben volt talp, az újság pedig tudatosította olvasóival, hogy ezután valószínűleg kevesebbszer tud hírt ad-

ni a munkálatokról, mivel a „további mélységeknél progresszíve lassabban megy a fúrás”. Eddig „... egyetlen nehezebb talaj mutatkozott, bizonyos agyagkő képződmény, amiről a főgeológus (valószínűleg Pávai – B. I.) megállapította, hogy kavicsolódás alatt lévő agyag. A fúró még mindig sűrűn talál futóhomokot, ami a fúrásra igen előnytelen, mert eltömi a fúrási lyukat, és a cső nehezen megy le a fúrás után. Érdekes, hogy a futóhomok, ez a kimondottan felszíni és tengerfenéki képződmény csak most kezd jelentkezni, kb. a 170-ik méter óta. Ez annyit jelent, hogy az alföldi őskori tőfenék futóhomokjára 170 méternyi egyéb (agyag) réteg rakódott le az évezredek folyamán.”

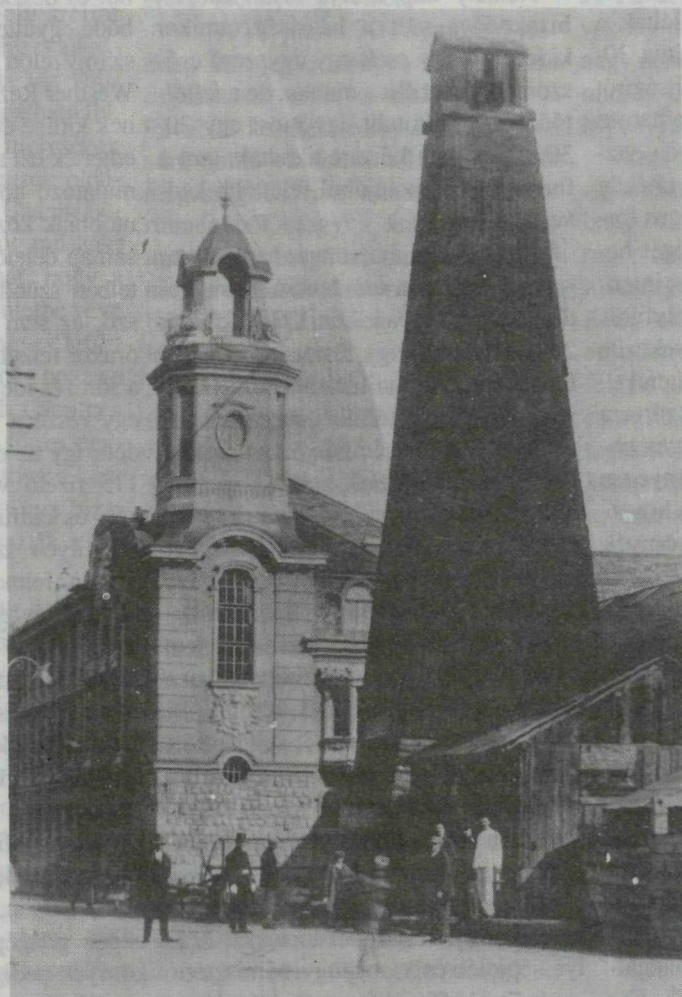
Ma már persze ez a vélekedés nem állja meg a helyét (a szolnoki Tiszaparton kb. 340 m-ig pleisztocén korú folyóvízi, majd 550 m-ig felsőpliocén-

levantei korú vegyesen folyóvízi, mocsári és eolikus hordalékok fúrhatók át, szó sincs tehát tengerfenékről), akár csak az újság egyik február 20-i közlése: „A geológusok megállapításai szerint Szolnok, s főként ez a része belesik a Hajdúszoboszló-Kecskeméti forró vízrétegződésbe...” Milyen örömet okozott volna e közlés valósággá válása Nagykőrösön, ahol a Lapp-cég éppen ezekben a napokban módosította szerződését a 600 méteres mélység elérésekor arra hivatkozva, hogy az addig feltárt rétegsor teljesen víztelennek bizonyult...

Március elején aztán már Szolnokon is jelentkeztek az első gondok, melynek nyomán Pávai és a város között nézeteltérésre került sor. Az okot a főbányatanácsos szolgáltatotta az „Új Nemzedék” című lapban megjelent cikkével, melyben a hévízkutatás célszerűbbé tételét boncolgatta, rossz példaként említve Szolnokot, ahol lám, megépítik a fürdőt, és most szeretnének mellé meleg vizet is találni. „Mindenesetre helyesebb lett volna meg a hőforrást, és azután a meleg víz mellé építteték volna fel a fürdőt” tette még hozzá, utalva módszerére, amivel a pleisztocén rétegeken mért dőlésekből határozta meg a fúrási pontokat (mai ismereteink szerint egyébként ez a módszer teljesen alkalmatlan az ilyen mélységű kutak helyének kijelölésére).

Hogyan – írta a „Szolnoki Újság” március 10-i száma –, hiszen egy távolabbi helyen soha nem épített volna fel a város egy olyan szállót, aminek a központban a helye.

Jó másfél hónap telt el ezután addig, amíg a fúrásról végre kedvezőnek

A szolnoki Tisza Szálló hévízkútjának fúrása 1928 nyara körü:

látás híre érkezett: április „... 21-én éjjel 12 órakor vízdús rétegre találtak a mélykút fúrása közben ... (néhány nap múlva) ... ideérkezett a Lapp vállalat mérnöke, aki a vízer kimunkálását fogja végezni. A vizet 528,3 méternél találták, hozzávetőlegesen 30-35 fok hősségű és kb. percnkénti 50 lt. vízbősséget jelent.” A „hozamot” persze minden hozzáértő kevésnek találta, ezért a munkálatok folytak tovább. Májusban két említésre méltó esemény is történt. Az egyik: 22-én a városban tartotta vándorgyűlését a Magyar Földrajzi Társaság, melynek ülésén Cholnoki Jenő professzor, Pávai régi ellenfele az Alföld kialakulásáról tartott előadást, de a megjelentek számára rendezett városnézésen a közelben levő fúrás nem tekintette meg. Pedig látogatását, véleményét a helyi lapok biztosan szívesen közölték volna... A másik: néhány nappal ez után gázt találtak a feljövő vízben, mely meggyújtva 30-40 cm-es lánggal égett, egy újságíró pedig a következő közlésre ragadtatott: „Amióta a városi fürdőszálloda vízszolgáltatására fúrott mélykút tájékán dr. Pávai Vajna Ferenc főgeológus forróvíz, esetleg földgáz eshetőségét helyezte kilátásba, az egész város intenzív érdeklődése fordult a mélyfúrás felé... (mivel pedig a város igyekezne nehéz gazdasági helyzetén segíteni) ... mindenki nagy reménységgel várta a mélyfúrásról jövő híreket, mert az abból nyerhető természeti kincs lényeges értéket jelentene a városnak.” A következőkben ismét szó esett a környék melegvízzel való fűtéséről, a kitermelhető gáz hasznosításáról, majd a realitásokról: eddig egyetlen réteg sem adott 120-150 liter/percnél több vizet, viszont a feltört gáz „egy nagyobb gázmedence közellétét sejteti”.

Ekkor még senki sem gondolta, hogy a következő hónapokban egyik kudarc a másikat követi majd, teljesen elkedvetlenül a lelkes szolnokiakat. A kialakult hangulatot a „Szolnoki Újság” 1927. szeptember 15-i száma érzékelteti a legjobban, „Mi most a legáltalánosabb szolnoki beszédtema” cím alatt. „Hol vagyunk tekintetes Úr, hétszázon vagy kilencszázon – kérdezte

egy magyar a múltkorában a Tiszaparton” – kezdi a cikkíró, majd közli, hogy mindenki a gőzfürdői kútról beszél. Figyelni kezdi a körülötte sétálók beszélgetéseit, és lám mindenki számokat említ. Mi ez – kérdi magától –, gólarány vagy fizetés? Nem, itt a fúrás mélységét saccolja vagy állítja mindenki! Nagy csoportok állnak a gőzfürdő előtt, egy öregasszony például esküszik, hogy nemcsak víz, hanem gáz is van, más látta is ezt égni, a harmadik szerint a sziklák nem tudnak átmenni, az a baj, a negyedik a futóhomokot okolja. „Mindenkivel jólérsült. Egyikük a vezetőmérnök szolgálójának az unokatestvére, a másiknak az apja dolgozik a szállodai szobafestésnél, a harmadik jól ismeri azt a lányt, kinek barátnéja jóban van az egyik gépésszel stb.” Milyen szomorúság lesz itt, ha vége lesz a fúrásnak, és vissza kell szokni a folyamalmérnöki hivatal most elhanyagolt Tisza vízállásait tanulmányozni!

Néhány nap múlva aztán megint bizakodóvá vált a lakosság, amikor kiderült, hogy csak egy egyszerű csőszorulás miatt állt a munka, de a feltöltődést kitisztították, így most egy 20-30 cm-es pala kőzetre akadtak, ami a forróvíz szempontjából felettébb kedvező előjel.

Aztán – ki tudja, immár hányadszor – ismét erőt vett mindenkin a csüggedés, különösen amikor 1928. február 2-án híre jött, hogy Karcagon (Berekfürdő) Pávai kutatófúrásában már közvetlenül 600 méter alatt nagymennyiségű melegvízre és gázra bukkantak. Az itteni munkálatok egészen váratlanul és „túl gyorsan” jelentkező sikere ismét a szolnoki kút sikertelenségére terelte a figyelmet, bár az is igaz, hogy az ottani kitérés hevesességét és károkozását itt, a város belsejében senki sem hiányolta. Hát igen – sóhajtott nagyot a „Szolnoki Újság” 1928. február 2-i számának egy cikkírója –, Karcagon a geológiai megfontolás döntötte el a kúthelyet, nálunk csak a szálló helye, így aztán most irigykedhetünk a karcagiakra.

Megemlíti még a szerző, hogy a napokban a fúrásnál járt a magyar királyi Népjelölti és Munkaügyi Minisztérium műszaki főtanácsosa, Czárán Péter, aki jelentésében semmilyen műszaki hiányosságot sem tudott feltárni, nem a

Lapp cég felelős tehát az eredménytelenségért. Akárcsak a közeli Nagykőrösön – tehetnénk hozzá –, ahol a város népe szinte szóról szóra ugyanezt éli meg ugyanekkor. Pávai persze róluk is kiderítette, hogy „alapvetően felelőtlének” voltak, hiszen a lakosság vízellátására szánt artézi kutat a Szolnoki és az Encsi út sarkára tűzték ki, pedig a rétegdőlések alapján a várostól délre, délkeletre kb. 4 km-re a mezőn kellett volna fúrni...

A következő hetek sem hoztak eredményt, pedig április 14-én, szombat reggel hét órakor az időközben elkészült Tisza Szállót is megnyitották. Az először dr. Kiss Ernő, majd dr. Tóth Tamás ünnepi beszédét hallgató kb. 140 meghívott – köztük Bud János pénzügyminiszter – és az egyszerű utcai bábémszokdók egyaránt megcsodálták az előkelő jómódot árasztó, díszes épületet, melynek összképébe sehogy sem illett bele az a gerendák-ból és deszkák-ból összeácsolt toronybódé együttes, ami a földszintes oldalcsárny előtt magasodott. Szerencsére Westher Rezsőnek, az étterem bérlőjének kitűnő ételei, jó italai gyorsan felédítették ezt a látványt az egész nap ott mulatozó hölgyekkel és urakkal – ez utóbbiak közül jónéhányat még a vasárnap délelőtt is itt talált ágyban, foitelben szundikálva. Úri helyről lévén szó, ez sem jelentett gondot: déli 12 órakor felkeltették őket azzal, hogy itt a sörözés ideje... Persze a meghívottak egy része a fürdővel is megismerkedett, így az első nap 91, a másodikon 115 fizető vendéget jegyeztek fel a gőz- és kádfürdőkben.

Milyen szép is lenne, ha nem a drágán felmelegített csapvízben, hanem a hévízkút vizében lehetne már megmártózni – gondolta mindenki. A szálló átadása után a város vezetői is egyre nyomasztóbbnak érezték a fúrás ügyét. Minden valószínűség szerint nemcsak a víz- és energiagondok miatt, hanem a várt szállóvendégekre is gondolva. Hiszen a kölcsönt vissza kellett fizetni, de ki vesz ki szobát egy olyan helyen, ahol az ablak alatt egy büdös gőzgép zakatol naphosszat, a környék pedig ragad a fúróiszaptól, a sártól? Gyors jelentést kértek a Lapp cégtől a munkák állásáról, a hallottakat pedig az 1928. április 30-i képviselő-

testületi ülésen tárgyalták meg. A fennmaradt jegyzőkönyv szerint az alábbiakról esett szó: a talp most 926 méterben van, fürdő céljára pedig három vízréteg találatot alkalmasnak. Az „... első 208 méternél kezdődő számbavehető vízréteg hőmérséklete 18-20 °C-ra becsülhető, míg az utána következő vízréteg 446 méter 90 centiméternél kezdődik, azonban igen finom szemcsés szerkezetű, így kimunkálása hosszabb időt venne igénybe, miért is a kívánt célra kevésbé alkalmas, a második alkalmas vízréteg 624 méterben van, jelentékeny földgázt is tartalmaz, s végül a harmadik alkalmas vízréteg 640 méterben van. Ezen két réteg már közelségénél fogva is összekapcsolható lenne, s ezáltal az összekapcsolt vizek hőfoka cca. 32-36 °C-ra tehető. A további rétegek kevés vizet tartalmaznak, s így nem alkalmasak.”

Ezután felolvasták állandó konzulenseik, Horusitzky és Pávai egybehangzó szakvéleményét, mely szerint „... a fürdő és szálloda fűtésére is alkalmas magas hőfokú termális víz 900-1000 méter mélység körül található fel, s a kívánt eredmény ezen mélységek között várható...” A geológusok oldaláról tehát van biztatásunk, Czárán Péter sem talált kivetni valót műszaki vonalon, elmondhatjuk tehát, hogy a fúrás jelenlegi állapotát tekintve véve a várt eredményt minden egyes lefúrt méter meghozhatja – tette még hozzá a téma előadója, felsorolva a Lapp-cég 1.250 méterig megadott új fúrási egységárait is. Ebben a helyzetben a képviselők csak egyet tehetek: újra bízakodni kezdtek, és megszavazták a kút továbbfúrását.

És az idő őket látszott igazolni! 1928. június 21-én, csütörtökön ugyanis, amikor a talp már 944 méterben volt, hirtelen 55-60 °C-os forróvíz tört fel a lyukszájon át. Mennyiségéről nincs adatunk, de nem lehetett túl sok, inkább a remény duzzasztotta a helybeliek szemében meséssé. A „Szolnoki Újság” riportere érdeklődött az ügyben Janisch Gyulánál, a Lapp-cég főmérnökénél, aki azt mondta, hogy 822 méter és 872 méternél is van hasonlóan jó vízű réteg, így rövidesen megtárgyalják kollégáival, kimunkálják-e ezeket, vagy továbbfúrjanak. Persze a

629-640 méter közt talált kitűnő minőségű gázt is ki szeretnék termelni.

A vezetés, látva a helyzetet, 25-ére a helyszínre kéréte három szakértőjét, valljanak színt és újabb „leletről”, illetve a további teendőkről. „Előbb Horusitzky Henrik... szemléltette meg a fúrási munkálatokat, és úgy nyilatkozott, hogy a feltárt vízrétegeket most már ki is kell munkálni, mert a geológiai szimptomák megfelelő hőfokú és mennyiségű víz jelenlétére engednek következtetni” – írta július 1-jén az újság, majd így folytatta: „Kedden és szerdán dr. Pávai-Vajna Ferenc... tanulmányozta e kútfúrás ügyét. Idevonatközlőleg előtűnik a következő érdekes nyilatkozatot tette: véleményem szerint, amit eddigi tapasztalataimra is alapítok, a szolnoki fúrással nem kell mélyebbre hatolni. A legújabban 943-948 méter között elért vízvezető homokréteg magában is tartalmazhat megfelelő hőfokú (45-50 fokos) és elegendő mennyiségű vizet.”

Az 1928. június 30-i képviselő-testületi ülés jegyzőkönyve is bőszegesen foglalkozott ezzel a témával, de itt Pávaival kezdték a beszámolót: „... a sűrű öblítő víz felszíntől cca. 1 méter magasságban van, valamint azon körülményből, hogy a kutatószerszámmal történt megállapítás szerint a homok a furatban 908 méterig nyomult be, következteti, hogy a fúrás által legalsó réteg vizet és gázt tartalmaz, annál is inkább, mert ha vizet nem tartalmazna, az öblítő víz ilyen magas állású nem lehetne... (ajánlja tehát) ... az eddig talált vízrétegek megnyitását is, bár erre nézete szerint nemigen fog sor kerülni. A legalsó réteg megnyitását oly módon látja jónak, hogy először a sűrű öblítő víz cseréltessék ki vékony vízre, ezután a furat megkanalaztassék, és ha ez sem vezetne a kívánt eredményre, úgy kompresszor volna építendő... (továbbá) ... egy esetleges erupció elkerülése érdekében a réteg megnyitásánál a legnagyobb óvatosság alkalmazását” ajánlja. Horusitzky Henrik főbányatanácsos egyelőre ugyancsak a fúróluk teljes kitisztítását javasolta, ezért fürdőt építendő bizottság is az eddig feltárt rétegek kimunkálását támogatta a testületi ülésen.

A képviselők egyhangúlag szavaz-

tak: kanalazzák meg a lenti réteget, ha ez a módszer nem hoz kellő eredményt, alulról fölfelé haladva hasíttassanak és vizsgálattassanak meg az egyes vízáadó szintek, a felesleges csöveket pedig vágják ki és vegyék vissza. Végezetül a jelenlevők tudomásul vették, hogy a bizottság „... Pávai-Vajna Ferenc főgeológust kérte fel, hogy a további munkálatoknál szaktudásával működjön közre, és a réteg kipróbálásánál, illetve annak megkanalazásánál legyen jelen,” az erupció megakadályozására pedig ügyeljen. Bár erről semmilyen hiteles iratanyag nem maradt fenn, bizonyos adatokból arra következtethetünk, hogy a következő napokban a furat talpát kitisztították, majd továbbfúrták 956,6 méterig, teljes egészében feltárva ezzel a termelteni kívánt homokréteget. A kivitelező és Pávai balszerencséjére ekkor egy vékony márgaréteg alól hirtelen ismét nagy mennyiségű iszap tódult be a 102 mm-es csöbe, jó 300 méteres dugót képezve.

Nagy nehézségek árán 877,8 méterig kitisztították a csövet az állandóan benyomuló hordaléktól, majd a talpra rugós tömszelencét helyezték el, hogy a végleges elzárást biztosítani tudják. Ezek után a víznyerésre már csak egyetlen lehetőség maradt: alulról felfelé haladva meg kellett nyitni a bélés-csövet a korábban megtalált homokrétegeknél, majd kanalazással vagy kompresszorozással be kellett indítani a víztermelést.

Az első csőhasításra 1928. szeptember 26-án hajnali három órakor került sor, majd Sótér Ferenc fúrómester és a munkát személyesen felügyelő Janisch Gyula főmérnök örömmel tapasztalta, hogy a csőben levő iszapos víz a felszínre buggyan.

Ez a folyadék a „Szolnoki Újság” cikkírója szerint még csak 22 °C-os volt, reggel nyolc órakor viszont, amikor már a 872,8-877,8 méter közötti homok vize is felért a felszínre, 48-50 °C-ot mértek.

A fehér gőzbe borult fázós szeptemberi hajnalban hamar híre ment a sikernek, így rövidesen egész csapat hálóingos férfi gyűlt össze a kút körül. Köztül

volt dr. Tóth Tamás polgármester, Ungár Dezső városi mérnök, Halász Béla, a Hitelbank kirendeltség vezetője, dr. Fehér Mihály ügyvéd és Nádor Imre magántisztviselő, akik minden reggel megnézték ezidáig a fúrást.

A szakemberek a kifolyó kénes víz mennyiségét 600-800 liter/percnek mondták, hozzátéve, hogy ha a cső körüli földréteg is felmelegszik, lehet a víz akár 60 °C-os is. „Ezzel a tényleges szenzációval Szolnok számára kedvezően zárult le az a nyomasztó időszak, amikor a kútúrás eredménytelensége miatt már-már a legbizóbbak is hitüket veszítették volna a hosszú várakozás sorrán. Így a gúny, a perfidia, a rosszmájúság elhallgathat, s az akarás, a tetterő előtt kénytelen lesz meghajolni.” A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok szerkesztője is hasonló lelkesedéssel nyilatkozik a 26-án látottakról. „Mint derült égből a villám, oly váratlanul érkezett, és mint futótűz, oly gyorsan terjedt el a városban ... az örömhír, hogy a több mint fél éve éjjel-nappal már csaknem ezer méter mélységben fúrásban levő artézi kút vize ... vastag sugárban felbuggyant, s hogy a víz 62 fok hőségű.” Schaltz János fúró-mestert faggatja az előbbieken már ismertett kútdatokról, majd cikke végén örömmel nyugtázza, hogy a munka „... biztosan megtéríti az áldozatul hozott fáradságot és költségeket... Szolnokot biztos léptekkel vezeti emelkedéséhez.”

Szeptember 29-én a képviselő-testület is megtárgyalta az eseményeket, bár az ülés összehívását még az előző, reménytelen időszakban rendelte el a vezetés. A szakértői vélemények rendben meg is érkeztek, de a szerencsésen közbejött vízfeltörés miatt a legfontosabb kutas napirendi ponttá a betegségben fekvő dr. Kiss Ernő javaslatának felolvasása, megvitatása vált: nevezék el a kutat Horthy Szabolcsról, a háborúban hősi halált halt egykori főispánról, aki egész életében önzetlen közéleti ember volt, Szolnok város fejlesztését pedig különösen pártfogolta. A felvetést egyhangúlag és lelkesen elfogadták, a következő napokban, hetekben pedig a melegvíz és a vele

együtt feltörő értékes földgáz hasznosításának módozatairól kezdtek el gondolkodni. A lehető legjobb megoldás megtervezéséhez szükséges mérések és kísérletek elvégzésével Janisch Gyulát és Becsey Antal budapesti gépészmérnököt, európai hírű víz- és gázszakértőt bízták meg, ez utóbbit a Pénzügyminisztérium ajánlására.

A szolnoki utca emberének persze nem volt szüksége több ezer pengős kísérletekre, hiszen „mindjárt az első pillanatban – hogy úgy mondjam – tisztában volt... az eredmény nagy jelentőségével. Az emberek mindjárt hordták a vizet: fürdéshez a rheumások, mosáshoz a háziasszonyok (mert jól habzott a víz), a gyomorbetegségek és más emésztőszervi bántalmakban szenvedők ivóvízkúrát kezdtek vele karlsbadi mintára” – írta dr. Elek István főorvos 1932-ben. „Naphosszat érdeklődő embercsoportok állják körül a gőzölgő forró vizet, hírelte a 'Szolnoki Újság' október 4-i száma is, majd így folytatta: 2-án „... minisztériumi szakértők vizsgálták meg a kutat... Böhm Ferenc min. tan. a pénzügyminisztérium kutató osztályának a vezetője, Czárán Péter, a népjóléti minisztérium műszaki főtanácsosa... Kovács István a Lapp H. r.t. igazgatója... és Pávai Vajna Ferenc m. kir. főgeológus, az ország legképzettebb szakértői ... mind kijelentették, hogy a város elsőrendű és hatalmas kincset érő víz-het jutott, amelynek felhasználása, és a gáz értékesítése mesés perspektívát nyit meg Szolnok fejlődése számára.”

Janisch Gyula, a fúrási szakember szerint viszont a szolnokiak nem egészen fogták fel az események jelentőségét. „Szolnok város közönsége szemmel láthatóan örül a kútnak, érdeklődik utána, szemléli, de még mindig nem tudja kellően értékelni. Aki idegen jön a városba, szállóvendégek, miniszterialis küldöttek, mérnökök mind-mind jobban felismerik nagy horderejét, mint a szolnokiak. Mert hogy ma már 2 millió liter vizünk van naponta, s ez kalóriában az egész környék melegvízellátását és -fűtését tudja biztosítani, csak a hozzáértők által fel fogható óriási jelentőség... A palackozásról nem beszélhetek, mert még ismeretlen a vegyi vizsgálat eredménye”

– nyilatkozta a „Szolnoki Újság” 1928. október 18-i számában.

Dr. Jendrassik Aladár adjunktusnak, a víz elemzőjének köszönhetően rövidesen a várva várt vegyelemzés eredménye is megérkezett:

Kalcium:	0,00558 gr/lit.
Magnézium:	0,00338 gr/lit.
Alumínium:	0,00025 gr/lit.
Vas:	0,00014 gr/lit.
Mangán:	0,0 gr/lit.
Klorid:	0,0707 gr/lit.
Szulfát:	0,00648 gr/lit.
Ammónia:	0,0073 gr/lit.
Bromid:	0,0 gr/lit.
Jodid:	0,0 gr/lit.
Nitrit:	0,0 gr/lit.
Nitrát: nyom –	
Hidrogénkarbonát:	0,94115 gr/lit.
Ö. szilárd alkotó:	1,0076 gr/lit.
Oxigénfogyasztás:	12,7 mg/lit.
Lúgosság:	16,6

Tekintettel arra, hogy ebben az időben már nemcsak gondolatban, de néha hangosan kimondva is Hajdúszoboszló volt a versenytárs, nagy izgalommal figyelték a szolnokiak dr. Weszelszky Gyula rádióaktivitás-mérési eredményeit is, melyet dr. Elek István közölt tanulmányában: a víz 1 literében 0,28 Eman, a gáz 1 literében 2,84 Eman rádiumemanációt mértek, és tekintettel arra, hogy ez utóbbi is a vízből került oda, a víz litere 1,06 Eman értékű, ami meghaladja az olyan híres fúrásokban mért értékeket is, mint amilyen a városligeti és a herculesfürdői. Most már nem volt akadálya a palackozásnak sem, „Áldásvíz” néven szénsavval dúsítva sokáig árulták megánforgalmazásban, a bevétel 5%-át pedig a város kapta.

Rövidesen a leválasztott gáz hasznosítását is megoldották egy 40 lóerős gázmotor segítségével, mely generátort hajtott meg, és a szállón kívül a színházat is ellátta villamos árammal. A melegvízzel az előbbieken túl a környékbéli villákat is fűteni tudták, 12-14 ezer pengő értékű fűtőanyag- megtakarítást eredményezve ezzel már az első hasznosítási évben.

Összességében tehát elmondható, hogy a szolnoki hévízkút a huszas évek végére sokfelé irigylt létesítménnyé vált, ezért nem meglepő, hogy a nagy-kőrösiekben – akiknek már említett 958,9 m-es kútját 1928 augusztusában

mindössze 7-8 liter/perces kifolyó hozammal adták át – 1930 elején felmerült annak gondolata, hogy az ő kútjuk csövét is perforáltatni kellene 880 méter körül, mert lám, ez a réteg Szolnokon milyen jól bevált. Óhajuk eljutott Böch Hugóig, a MÁFI akkor igazgatójái, aki levelében lebeszélte erről a próbálkozásról a vezetést: Szolnok és Nagykőrös között pusztán a mélység alapján ne keressenek földtani kapcsolatokat.

Sajnos, a Lapp-cég szolnoki munkálatai nyomán nemcsak a gázos melegvíz, hanem a siker felett bábáskodó két nagy geológus szakmai ellentéte is a felszínre tört. Horusitzky ennek lényeges elemeit a „Magyarság” című lap 1928. október 25-i számában foglalta össze, értetlenkedve először is Pávai azon kezdeti nézete felett, hogy a fúrás helyén lehetetlen vizet találni. Bezzeg most, hogy nem lett igaza, azt állítja, hogy a siker részben „... a fúróvállalat mindent elkövető munkájának, részben a jó szerencsének tulajdonítható”. De kérem, én „... ott, ahol nincs víz, a fúróvállalat technikai eszközökkel tud vizet elővarázsolni?” Pávai engem olyan orvoshoz hasonlított, aki „... a beteget haláláig kezeli”. Elfogadom ezt a nézetet, és örülök annak a „halálrakezelt” betegnek, mely oly „... életerős és makkegészséges, és ad percen-

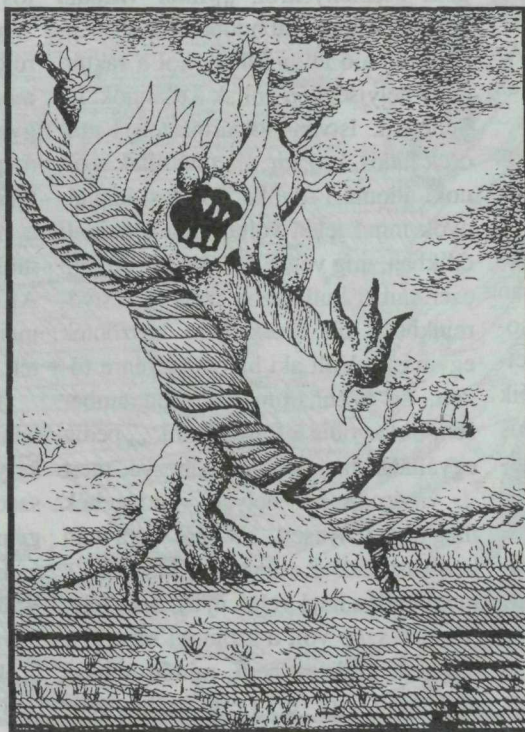
ként 1310 liter 55 C-fokos melegvizet”. Kollégám mindig a hajdúszoboszlói kútját hozza fel a helyes kúttelepítés példájaként, és valóban ... annak helyét ő állapította meg, csakhogy petroleumra fűrt és vizet kapott, én pedig vízre fűrtam és vizet kaptam”.

Végezetül itt, a történet végén a krónikásnak is állást kell foglalnia abban a kérdésben, ami oly sok vitát váltott ki néhány évvel ezelőtt: kit tekinthetünk a „szolnoki kút atyjának”? Köztudott, hogy Kaposvári Gyula, a helytörténet kiváló ismerője, aki diákként maga is megélte a fúrás eseményeit, egyértelműen Pávait tartja a siker fő kovácsának, ezért a Tisza Szálló falára 1986-ban általa felszereltetett emléktábla kizárólag a nagy geológusnak mond köszönetet a sikerért.

E tanulmány geológus szerzője nem lát lényeges különbséget Pávai-Vajna Ferenc és Horusitzky Henrik munkássága között – nem is beszélve Czárán Péterről és a Lapp-cég szakembereiről – így az eredményt kitűnő szakemberek csapatmunkájának tulajdonítja, helytelenítve bármelyikük kizárólagos dicsőítését is. Ugyanakkor örül annak, hogy a kút 1972-es melléfúrásos felújításának eseményeiben, amikor is – igaz, a korábbinál jóval több rétegből – 982 liter/perc kifolyó vizet kaptak, már maga is részt vett.

Irodalom

1. Barabás I. 1983: A szolnoki Tisza Szálló hévízkútja. Közép-Tisza.
2. Barabás I. 1991: Nagykőrös, Szolnoki úti kút. Közép-Tisza.
3. Csath B. 1976: Állami szénhidrogén-kutatások Karcag térségében 1927-1930 között. Kőolaj és Földgáz, 109. évf. 9. szám.
4. Elek I. 1932: A szolnoki hévíz. Fejezet Vajda Gyula „Szolnok város és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye címtára” című kiadványából.
5. Horusitzky H. 1930: A szolnoki artézi kút geológiai szelvénye és ásványvizeinek vegyi összetétele. Hidr. Közl. IX. 1929. kötet.
6. Kaposvári Gy. 1986: Pávai Vajna Ferenc geológus „a hévizek atyja” 1886-1964. Szolnoki Közélet.
7. Kerekes S. 1929: Polgármesteri jelentés Szolnok r.t. város 1928. évi közigazgatási ügymenetéről és a közállapotokról. Szolnok, Faragó Sándor Könyvnyomdai Műintézet.
8. Nagy L. J. 1991: A csillagok gyermekei vagyunk. Dr. Pávai Vajna Ferenc élete és munkássága. Debrecen, Piremon Nyomda, továbbá Szolnok város e témára vonatkozó képviselő-testületi jegyzőkönyvei, valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok és a Szolnoki Újság hivatkozott, illetve külön nem említett cikkei.

Kósa Károly

Bukovinai magyarok Szolnokon

*Mikor Csíkból kiindultam,
Szinnyem nem vót, úgy bússultam,
S e lábam megprosodott,
Üdöm se vót, hogy megpallyam.
Idegen fűödre siéttetem,
Met hazámba nem iélhettem.
Idegen fűöd az ién hazám,
S e jó Isten ez ién apám.
S e jó Isten ez ién apám,
Sok jó asszony az ién anyám,
Iédesanyám ha most iélne,
Hezzám látni csak eljönne.
Csontjaimat össze gyűltné,
Koporsóba biététetné,
Keservesen elsiratná,
Senki azt meg nem kacagná.
Ién Istenem, adj egy napot,
Szabadítsd e bánatokat,
Hogy ién éljek bánat niélkül,
S e szüvem vigasztalással.*

A bukovinai magyar népcsoport abból a több ezer székelyből alakult, akik a határország erőszakos szervezése elől Moldvába menekültek. Legtöbben az 1764. január 7-i mádэфalvi veszedelmként ismert vérengzés után hagyták el az országot. Moldvából a Lengyelország első felosztását követően osztrák korona-yarmattá lett Bukovinába telepítették őket 1777–1786 között. Az ígért és kapott kezdeti kedvezmények után a szűk határu székely községek – Fogadjisten, Istensegíts, Hadikfalva, Andrásfalva és Józseffalva – hamarosan túlnépesedtek és elszegényedtek.

Az idegen környezetben élő magyarok hazatelepítését már a reformkorban kezdeményezték. A múlt század második felében valóságos mozgalom keletkezett érdekükben. Ithoni szónólók egyike Chilkó László római katolikus pap volt, aki Karcagon született 1848-ban.

A hazahozatal feltételei a '80-as években értek meg. Az Al-Duna szabályozása következtében telepítésre alkalmas területek jutottak akkor a kincstár birtokába. A telepítéshez szükséges pénz néhány hónap alatt

összegyűlt, és 1883. március 30-án megindult a modern népvándorlás, melynek útvonalán rajongó lelkesedéssel fogadták és vendégelték meg az átutazókat.

A szolnoki fogadtatás ügyében a polgármester elnökletével értekezlet tartottak és bizottságot hoztak létre. A Szolnoki Híradó április 1-jei száma közli: „Csángó testvéreink közül az első – 600 főből álló – szállítmány holnap, hétfőn reggel 3–4 óra közt érkezik Szolnokra, s a vasútról azonnal hajóra száll. Így tehát elszállásolásra nincs szükség, hanem az érkezőknek étellemmel való ellátására. Erre nézve a bizottság szép eredményt mutat fel, melyben különösen a Molnár-utca tűnt ki. A gyűjtőknek nagyon jólesett láthatni, hogy némely valóban szegény polgártársaink is vetekedtek az adakozásban. A tegnap tartott értekezleten elhatározottat, hogy az érkezők megvendégelésére 300 kilo kenyér, 50 kilo szalonna és 50 liter pálinka szereztesék be.”

A Jász-Nagykun-Szolnok április 8-i számában részletesen beszámol a szolnoki eseményekről: „Mikor virradni kezdett, mindinkább többen-többen siettek a hajó állomáshoz, hol a raktári nagy helyiségben voltak a csángók. Id. Scheftsik István polgármester, Kubicsék János, a m. kir. államvasutak szolnoki állomási főnöke, a városi kapitányok mind jelen voltak már a hajnali órákban, míg végre 6–7 óra között 4–5 ezer ember hullámozott szegény testvéreinkhez, kik érzékenyen köszönték egymást... Volt aki három egyénre főzött, de tizenhárom kiéhezett ember sem bírta volna elfogyasztani, ... pedig egyáltalán nem voltak kiéhezve, mert ... vasárnap hét helyen vendégelték meg őket fényesen. ... Végre 9 óra után beolvastattak a csángók a hajóba... s megindult a hajó velük új hazájuk felé. Minden szép volt a szolnoki néptől, a mit tett, csak az nem, midőn a hajó megindult, egy é l j e n kiáltás sem

jutott eszébe senkinek, de ez nem a lelkesedés hiányának, mint inkább az elérzékenyülésnek róható fel. S az is volt az oka.”

Ugyanerről a Pesti Napló – a bukovinaiakkal utazó – tudósítója így számol be: „2 órakor Kisújszálláson zenével, ovációkkal fogadtak. Útközben üdvözléseket intéztek hozzánk. A föld népe sírva panaszkodott, hogy a rendőrök nem engedik a csángókhoz jutni, kiknek messziről ételneműt és pénzt hoztak. Érzékeny jelenetek egész sora fordult elő. Debrecenben Lakatos Imrénét, Szűts Klárát szülési fájdalmak lepték meg. Szolnoknál a gyermek világra jött. Neve Mezei lesz. Szolnok beviteti az asszonyt, s ápoltatni fogja.

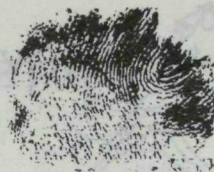
Szolnokra ötök érkeztünk... Tizenkilenc óráig tartó utazás után Sátoraljaújhelytől végre néhány órai pihenésre is jut időnk... Szolnokon a csángók hajóba hordozása két óráig tartott. A parton egybegyűlt nagy tömeg éljenzéssel üdvözölte őket. Ételt-italt bőven hordtak be a csángóknak, kik meggyönyvedve viszik a sok ételneműt...”

A telepítést azonban – kormánybiztos vezetői – igen rosszul végezték. Az „ígéret földje” a Duna veszélyes árterülete volt, melynek megnyugtató ármentesítése három hatalmas árvíz figyelmeztetése ellenére sem történt meg. 1888-ban a bukovinai – ekkor már al-dunai – székelyeket is elöntötte a megáradt Duna, tönkretéve addigi munkájukat. Sokan el is hagyták az Al-Duna vidékét, s vagy Bácskába mentek vissza, vagy Bácskába költöztek.

Több kisebb telepítés után 1941-ben az egész Bukovinában maradt székelységet a Jugoszláviától akkor visszacsatolt Bácskába telepítette a magyar állam. A telepítés egyik krónikása a kunszentmártoni eredetű Németh Kálmán, Józseffalva, majd Bácsjózseffalva plébánosa. A költöztetés útvonala ekkor elkerülte Szolnokot.

1944-ben Bácskából is menekülni-

ük kellett. Kálváriájukat megismerhetjük – többek között – Tamás Menyhért regényciklusából, vagy Sára Sándor Sír az út előtt című, a televízióban vetített filmjéből.

A sokat szenvedett, hazáját nem lelő – nyelvi elszigeteltségében ősi kultúráját megőrző – népcsoport érzéseit hűen kifejezi e két népdal, Kallós Zoltán, illetve Ujváry Zoltán gyűjtése.

*Kicsi madár nem tud szólni,
Mégis könnyen meg tud élni.
Hát én hogy tudok beszélni,
Mégis alig tudok élni.*

*Éngem anyám elátkozott,
Mikor a világra hozott.
Azt az átkot mondta reám,
Ország-világ legyen hazám.*

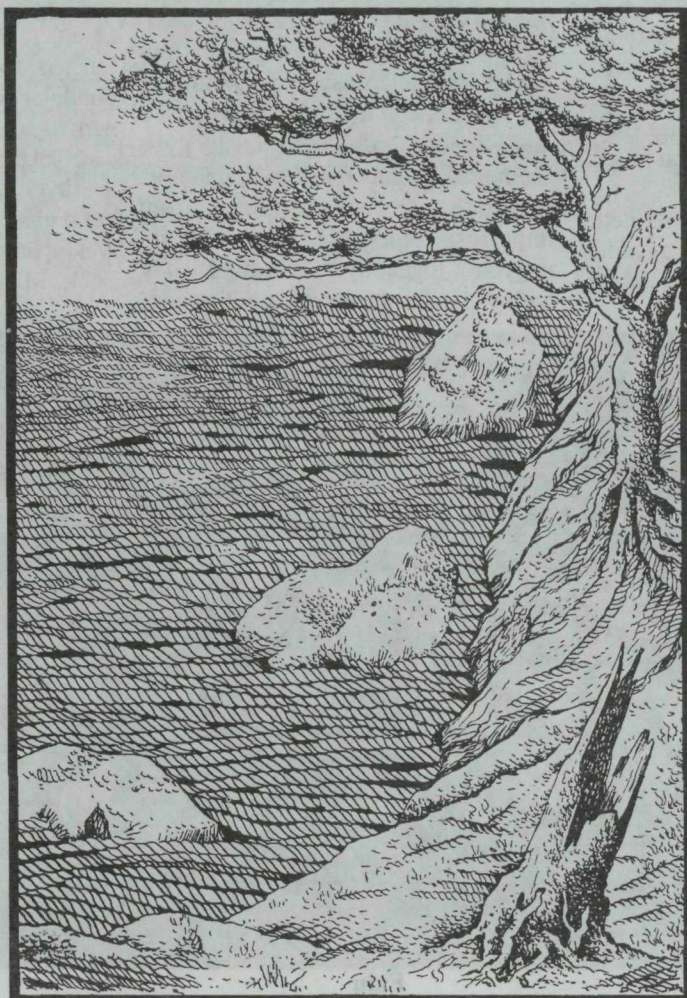
*Ezt az átkot mondta reám,
Ország-világ legyen hazám.
Puska törje fel a vállam,
Tövis egye meg a lábam.*

*Puska törje fel a vállam,
Tövis egye meg a lábam.
Azt az Isten meghallgatta,
Most csak velem próbáltassa.*

*Komor felettem az ég es,
Elhagyott a reménység es.
Fekete gyászi vont magára,
Nem süt reám fényes sugára.*

*Feljött a nap, le is haladt,
Búval kapott, ugyes hagyott.
Olyan nap nem jó az égre,
Könnyem ne hulljon a földre.*

*Ki a földre, ki ölembe,
Ki bánatos kebelembe.
Ki a földre, ki ölembe,
Ki bánatos kebelembe.*

Lengyel Boldizsár

A valóságot megtestesítő festő

(Beszélgetés Baranyó Sándorral)

Baranyó Sándor általam látott képeit többségükben a nagyarányúság jellemezte. Nagyarányúság a kompozícióban, a formák keresésében, a vaskos ecsetvonásokban, a színek mélyiséget rejtő, zabolálatlan, s gyújtó áradásában. Mintha minden képével az öröktől fogva létező világ két tartópillérét, a teret és az időt ostromolná, festői vállalkozásának az elfogadott és vállalt kihívás lehetetlensége adja nemes pátozát. A megszokott, a hétköznapi világ képekké alakított újateremtésében felmagasztosul, átlényegül minden, amit tekintie rabul ejt, ecsetje megidéz. Művészi egyéniségében egyszerre van jelen a valósághoz kötődő józanság és a mindent újateremtési képes képzelőerő.

Elmélyedetten, masszívan, tömören dolgozik. Úgy alkot különöset, hogy nem csorbítja a valóság teljességét, számára ez a keskeny út, ami a képet az égbe emeli. A festéssel töltött több mint fél évszázados vívódása bizonyítja, milyen nehéz ezt az utat megtalálni.

Fiatal korában őt is megszedítette, ha csak pillanatra is, a külön egyedülállás mámor. Csontváry volt az eszményképe. Örök kereső, kutató természetű, mellyel mindig a dolgok végére jár, megóvták a teátrális külsőségektől, s ahogy múltak az évek, egyre komolyabban ismerte fel művészi lehetőségeit. Félelmetes szorgalma egyben a minőségért folytatott küzdelem is.

Minden életnek megvan a maga titokzatos koreográfiája. Baranyó életének titkai közül az egyik legfontosabb, örök hűsége Szolnokhoz, a Mű-

vésztelephez. Szolnokon született, onnan ment el festészetet tanulni, a Zagyvaparti telepre tért vissza, hogy Fényes Adolf, Aba-Novák és a többi óriás örökségét vállalva, nemzedékével együtt építőköve lehessen a magyar képzőművészetnek. A megyei önkormányzat 1992. június 26-i ülésén a Jász-Nagykun-Szolnok megyéért díjat ítélte Baranyó Sándor festőművésznak munkásságáért.

– *Mindig érdekes kutatni, hogy egy művész életműve milyen gyökerekből táplálkozik. A Te művészeted gyökerei honnan erednek? Hová nyúlnak vissza?*

– Nagyon szövevényes és sok apró szálból tevődött össze. A stúdiumaim, a kutatásaim, az önmagammal való szüntelen elégedetlenség űzött, hajtott mindig valami olyan tájra, amely vonzó is volt, és mások számára is tanulságokkal szolgált. Mestereim, akiktől sokat kaptam, egy hosszú életpályának a tanulságait szűrték le és szőtték egybe számomra és pályatársaim számára is. Amikor az ember fiatal, minden olyan impulzusra, amely számára ismeretlen, nagyon fogékony. Feledhetetlenek Szőnyi István mesterem mindig meg-

újuló intelmei. Rengeteget jelentett néhány beszélgetés Fényes Adollyal. Amilyen rövidek, olyan bölcsék és velősek voltak tanításai. Sőt, néhány intelmét nem is értettem akkor. El sem tudtam képzelni, pontosan mit jelentenek gondolatai, amikor így fogalmazott: „Fiacskám, ha az akadémiaira kerül, akkor öt évig rajzoljon. Mert az idő fest, de nem rajzol.” Tűnődhettem rajta évtizedekig. Aztán, amikor Assisiben voltam, és Giottonak a freskóit csodálhattam, értettem meg – 30 év után –, mit jelentett a mester intelme. A Giotto-freskókon az idő – a freskó változásai az időben – olyan gyöngyházragyoggal vonta be a felületet, amelyet nem lehetett senkinek sem megfesteni. Ez az, amit az idő csinál a képpel. De az is igaz, hogy azok az arányok, összefüggések, amelyek a kifejezések között fennállnak, azokat csak rajzzal lehetett fixálni. Így értettem meg a gondolat jelentését, hogy az idő fest, de nem rajzol.

Gyökereim másik ága az a szeretet, amellyel a gyermekkoromra emlékszem vissza. Az első impulzusok, amelyek apám ölében ülve a Tisza-parton értek. Mikor az este közelgett, egyre finomabban kéklött a folyó, a levegő. Hasonló élményeket őrzök azokról az utakról, amikor Pestről jövet, Tápíószele után kinyílik Újszász felé menet az Alföld, és valami végtelen csodával, határtalan szabadságérzettel tölti el az embert a látvány. Ezek az élmények ma is vonzanak és kitöltik a kíváncsiságomat. A legutóbbi időkben, amikor a két óriást, Tiziánt és Rembrantot tanulmányoztam, úgy vélem, rájöttem a titkukra. Nem arra, hogyan festenek, hanem arra, hogy hová akarnak elérkezni. Úgy találtam, mindketten

Falv

azonos célra irányították törekvéseiket, amit röviden csak úgy tudnék megfogalmazni, hogy nem csupán a tárgyat magát jelenítették meg, sőt, talán épp ellenkezőleg, feledtetni akarták a tárgyat, amit festenek. A feledtetés arra utal, utalt, hogy egy nagy harmóniát forrasszanak egybe a képen. Olyan harmóniát, ami egyenesen az univerzumra vonatkozik. További izgalmas kérdés, hogyan érik el az egyetemes harmóniát magába foglaló hatást? Később aztán rájöttem, hogy a művészetek valamennyi ága erre törekszik, csak a kifejezési eszközeik változnak. Egyiptomi utamon csodálatos élmény volt Luxorban. Van ott egy szép, modern épület, s annak a parkjában volt egy 6–8 méteres állószobor. Holdfényes, csillagos ég volt. A grániton, az esti harmónikus fény pásztázott fejtől a talpáig. Megértettem, hogy az ég felé mutat a szobor. Nem horizontálisan terjed ki, hanem vertikálisan. Az egyiptomi szobrok, a legkisebbek is függőleges tendenciát foglalnak magukba. Sok mindent újra értelmezve azt gondolom, a mesterművekre ez jellemző. Egy titok maradt: hogyan lehet ezt elérni? Úgy találtam – Tizián tanulmányozását követően –, hogy a színek és a formák szinte pórusról pórusra illeszkednek, az egyik következik a másikból. Sehol egy éles vonal, egy éles metszet; puhán, de feltartóztathatatlanul hömpölyög végig ez az egység a képeken. Közel a 75. évemhez, ezeket a tanulságokat igyekszem alkalmazni.

Természetesen munkám során az összes társművészetek is segítettek. Amikor nem festek, vagy nem elmélkedek, akkor a költészettel vagy a zenével foglalkozom. Ezek a kiegészítő sportok, amelyekben szintén az előbb említett elveket vélelem megtalálni.

– A 20. század mű-

vészeinek egy jelentős része elfordult a valóságtól. Nem az ábrázolásban, hanem valami másban kereste a művészet lényegét. Te mindvégig a valóság talaján állva maradtál alkotó művész. Honnan ez a makacs ragaszkodás a természetes környezethez?

– A 20. század törekvései a művészet teljességéből egy-egy részletet emelnek ki, és azt úgy kezelik, mintha az pótolná a művészi teljességet. Szokás mondani, hogy az emberek egy rövid élete van. Nincs időm azzal foglalkozni, hogy milyen teóriával magyarázzam meg az előbb említett tényeket. A művészet egysége sok elemről tevődik össze: szín, anyag, forma, konstrukció, összhangzat és így tovább. Ha elhagyok valamit, akkor különös lesz a kép – a művészet egyébként törekszik a különösré –, de ezzel elszegényítem a kifejezési eszközeimet. Lehet, hogy különöset alkotok, de hiányosat. Tehát a különösség nem egy emelkedett harmóniában, tartalomban nyer kifejezést, hanem egy hiányhoz tartozik. Nem vagyok hajlamos időt

fecsérelni arra például, hogy mindig csak függőleges irányban húzgáljam az ecsetet a vásznon. Az én megítélésem szerint ez nem egyenlő a művészet teljességével. Az ilyesmi valójában sosem állt meg. A hiányból nem lehet érdemet csinálni.

Az, hogy mára igen messzire jutott el ez a dolog, egy óriási propaganda kampány eredménye. Ezeknek az embereknek szükségük van propagandára. Michelangelonak vagy Raffaelonak nem volt propagandája a saját műveiken kívül. De ezek a művek bőven elegendőek ahhoz, hogy évszázadok múltján is beszéljünk róluk. Engem figyelmeztet a 20. század nagy magyar festőinek a tevékenysége is. Tornyai vagy Rudnay például. Ők levelezésükben kitértek erre a problémára, mikor tapasztalták saját koruk nyugati irányzatait. Egyértelműen azt mondták: magyar festészetet kell csinálni. A magyar nép jellemére, a magyar táj szellemére

utaló művek azok, amelyek érdekesek, különösek a világ számára. Nem gondolom tehát, hogy nekem szükséges lenne más tennem, mint amit teszek. Senkit sincs szándékomban sérteni, de mindig felvetődik bennem, vajon képzett-e egyik-másik, magát modernnek mutató festő? Gyakran kétségeim vannak. Láttam az egyik legnagyobb, Kandinszky törekvéseit. Münchenben volt egy nagy, gyűjteményes kiállítás műveiből. Indulása az expresszionizmus törekvéseihez kapcsolódott. Majd feladta ezt az ábrázolást, mondván, vagy gondolván, hogy így nem tud karriert csinálni, nem fog különöset alkotni. New Yorkban egy este rá-sütött az alkonyi nap egyik fordítva állított képére, s ebből azt a következtetést vont

Aranyló Nap

le, hogy az ábrázolástól függetlenül kell valami szépet, harmonikusot alkotni. Fel is rúgott minden korábbi szabályt és végül eljutott a geometrikus absztrakcióig. Ezeket az elméleteket nem tudom követni. Szomorú lennék, ha csak ez lenne a 20. század igazi művészete. Miért nem beszélnek szinte egyáltalán, vagy csak keveset a 20. századi mexikói murális művészetéről, Diego Rivieráról, Siqueirosról, Orozcoról és így tovább? Nem hallunk Emil Nolderól vagy Permekéről. Ezek maradtak figurális alkotók, akárcsak Kokoska. A szellem emelkedettsége megkívánja azt a rajzot, amivel bizonyítani lehet, hogy mások számára olyan művet hoztál létre, amivel ő kapcsolatot tud teremteni. Így épül híd lélektől lélekig.

– *Milyennek látod a Szolnoki Művésztelep jelenét, de még inkább a jövőjét?*

– A jelenét azt látom; hogy mivé válik, azt nem tudom. Azok a kollégák, akik ma itt dolgoznak, négy festő meg a három szobrász, méltánytalanul el vannak hallgatva. Az igazság az, hogy a műnek kell megszületni, ez tartozik ránk. Az, hogy milyen a fogadtatása, azt az idő majd el fogja dönteni. Mi a művészet teljességével törődünk, remélem, idővel megkapjuk majd a méltó elismerést.

Sajnos, olyan ifjú kollégák, akik ide költöznének, most még nincsenek. Szomorú volt látnom a Képzőművészeti Főiskola végzős növendékeinek kiállítását Budapesten. Tudomásul kellett vennem, hogy a magyar főiskola nem tanítja meg a művészeti alapismereteket. A látott fiatalok valószínű elégedetlenek lesznek mindig, mondván, nem értik az ő törekvéseiket. Mi pedig a szemükben konzervatívák, maradiak vagyunk. Véleményem szerint a modern művészet és a klasszikus művészet nem összemesható. A modern művészet nem folytatása az előzőeknek. A kínai képzőművészeti főiskola helyettes rektora nálam járt vagy 25–30 évvel ezelőtt. Megkérdeztem, milyen ismeretek alapján bírálják ott a műveket. Hét pontban foglalta össze a bírálati alapelveket. Az első és az utolsó pont volt számomra az érdekes. A mű kapcsolata az étellel, és kapcsolata a régiekkel. Tehát a művészet töretlen folytonosság volt a végső mérce. Ez ellen nem

tudok érvet felhozni. Ha az őseiberlangrajzait nézzük, az döbbsent meg, hogy milyen megfigyelési és kifejezési képességgel rendelkeztek az őseink. Remekül, mozgásban tudták az állatokat, a különböző élőlényeket, a vadászat tárgyait ábrázolni, megeleveníteni. Ide kapcsolódik, amit a felejthetetlen emlékü mesterem, Szőnyi István mondott, hogy a művészet fejlődésre képtelen, éppen ezért végelen és örök. Ezt a Kép című művében meg is fogalmazta. De hát hová is fejlődhetne, ha már egyszer elérte a teljességet. Gondolj csak az egyiptomiakra. Vagy, mer valaki olyat mondani, hogy a szamotrákei Nike gyengébb, mint a 20. század legjobb szobrai?

– *Mi jut eszedbe, ha a felújítatlan szomszéd épületre nézel?*

– Jó lenne, ha befejeznék. Mostani állapotában normális civilizált életre nem alkalmas. Kár, hogy a 90. évfordulóra nem készült el. De hát annyi minden helyre lehetne nyúlni, ahol igazítandó, fejlesztendő dolog volna. Tudomásul kell venni, hogy egyszerre nem lehet mindent. A dolgok rangsorolása az önkormányzat feladata. Merem remélni, hogy a közeli jövőben felépül a másik épület is. Ha sarokba akarsz szorítani, azt kérdezd, kiknek a számára kell felépülnie? Hol vannak azok az emberek, akik a Szolnoki Művésztelep hagyományát önként vállalják? Nem látom azokat a valódi tehetségeket, akik az elődök törekvéseit képesek folytatni. A hagyományok folytatásának igénye ne legyen tilalomfa. De ha Itáliát nézzük, annak művészetét, azt látjuk, hogy vannak velencei, siennai, firenzei mesterek és így tovább. Vagyis minden kis városállam képes volt megteremteni a maga sajátos művészetét. Magyarországon is a különböző tájak más-más megoldási formulákat kínálnak az adott feladatra. Az egyetlen járható út ez, mely nem uniformizálni fogja a művészetet. A mi elődeink a költészetben és a realitásban találták meg fő mondanójukat, ezt kár volna feladni, és más vágányra állítani a művésztelep törekvéseit. Ez sajátos arculat.

– *Állampolgárként a változó Magyarországon hogyan érzed magad? Milyennek ítéled a nemzet kilátásait?*

– Ez olyan magvas dolog, hogy meghaladjam az én ismereteimet. Számomra az igazmondás magától értetődő dolog. De a kérdés kifejtéséhez sok olyan tényanyagra volna szükség,

amely nem áll rendelkezésemre. Emberileg úgy vélem, hogy ha valaki egy házat akar felépíteni, és két évet kap rá, kemény munkával is nehezen tudja elérni célját. Ez egyben válasz is arra, mit várok és milyen jövőt remélek. A magyar nép, bármilyen nehézségek előtt állt – ennél voltak nagyobb próbatételei –, mindig sikeresen felemelkedett. Volt-e országnak nagyobb csapása, mint a magyaroknak a trianoni békeszerződés? Mindenki annak szurkolt akkor is, hogy összeomoljon ez az ország. Nem sikerült! Rettentő szívósan kiküzdötte magát ez a nép. Most sokkal előnyösebb feltételekkel miért ne tudna kilábalni a nehézségekből. Egyébként jól érzem magam. Mindenki a saját szerencséjének a kovácsa. Találjuk hát meg a szerencsét, ki-ki a saját képzelőerejével, tájékozódó képességével keresse meg a saját magának leginkább megfelelő utat. Ez a fajta szabadság a jövőben még inkább ki fog teljesedni. Nem lesznek előírások, hogy kinek mit kell tenni ahhoz, hogy jól érezze magát, vagy talpon maradjon. Ez a helyzet egyben arra is kiváló alkalom, hogy a tehetségek kibontakozzanak. A középszerűség, amelyet volt módunkban tapasztalni, szűnjön meg, és rendeződjön el a társadalomnak az a természetes értékrendje, hogy aki többet tesz a hazáért, az kerüljön magasabb polcra, és akár jobb megélhetési viszonyok közé is.

– *A művészek mindig kritikusan viszonyultak a hatalomhoz. Te most kormánypárti vagy, vagy ellenzéki?*

– Kormánypárti vagyok. Nagyon rövid idő állt eddig rendelkezésre a kormánynak, és még nem is szurkoltak neki, hogy sikerüljön. Őszintén csodálom a miniszterelnököt, hogy nem vesztette el még a kedvét ennyi otromba megjegyzés és igaztalan vádaskodás ellen. Ez egy hősiesség magatartás. Ha nekem ennyit kellett volna elszenvednem a műkritikától, amit ő kap a politikai kritikától, nem is tudom, hová menekültem volna már innen.

– *Ezek szerint bizakodó vagy a változásokat illetően?*

– Igen. A politikai paletta elég gazdag, és elég intenzív színeket használ. A következőkben, ha nem az Antall-kormány, akkor egy másik fogja úgy irányítani a dolgokat, hogy a költői gondolat szerint a haza fényre derüljön.

Horpácsi Sándor

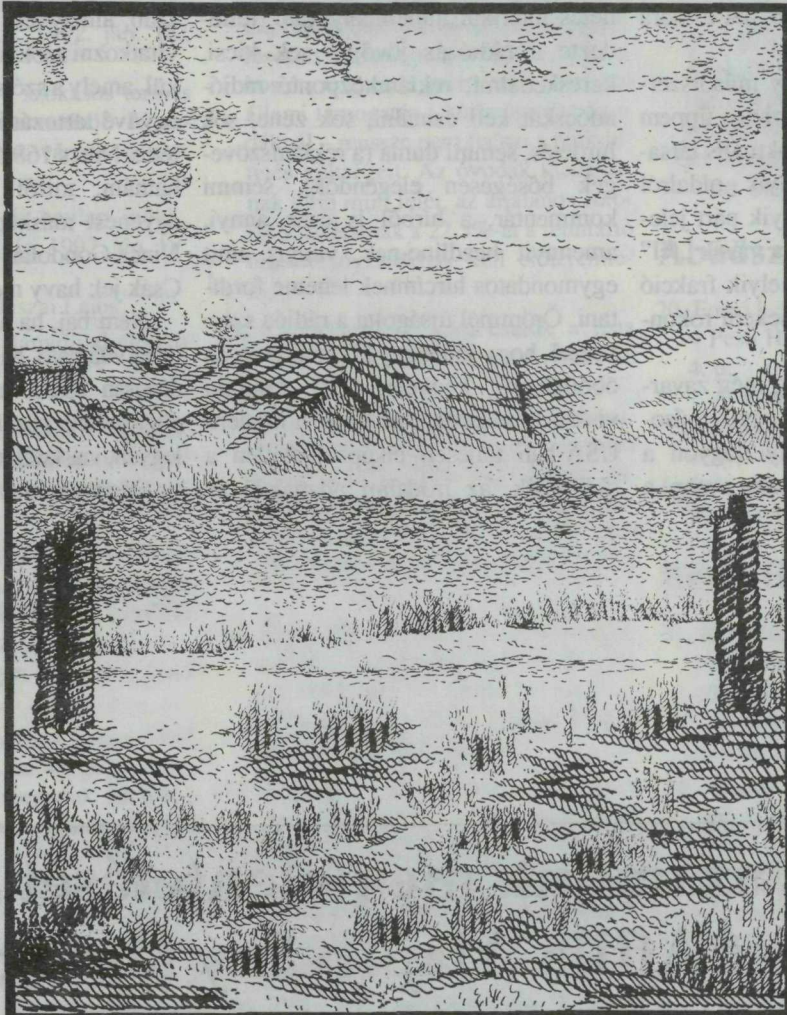
Bistey András: Jász dekameron

Már azt hittem, hogy az adoma elveszett műfaj. No nem a köznyelvből, mert fröccs és kártyacsaták mellett ma is adomáznak az emberek. Már ti., ha ráérnek, de bizony alig érnek rá. Ez a műfaj ugyanis nyugodt életritmust feltételez, kis közösségeket, amelyekben mindenki ismer mindenkit, s ha már ismeri, ki is beszél. Vannak, akik nosztalgizálva emlegetik föl a „bezzeg” régi időket, a tévé előtti archaikus világot. Nem tudom, hogy igazuk van-é? Mert kétségtelen, hogy volt előnye is az elzártságoknak, az eseménytelenségnek, amikor például a jászsági ember – itt gyűjtötte az adomákat Bistey András – először akkor hagyta el a faluját, amikor katonának sorozták, később, amikor a vásárba ment, esetleg valamelyik hatóság idézte meg.

Nagyapáink, dédapáink ideje és világa volt ez, ma már ködbevesző múlt. De éppen ezért kedves, mert ma már unikum értéke van. Bistey András gyerekkori emlékeit ássa ki a feledés hamuja alól. Karcsú kis könyve igazi, villamosra, vonatra való olvasmány. Huszonnyolc adomát ad közre – nyilvánvaló, hogy ez a gyűjtött anyagnak csupán töredéke. Eljárása – erre emlékeztet a kötet cím – Boccaccio mesteréhez hasonló, a néhány mondatnyi, töredékes történetet kiegészíti és lekerekíti, ellátja csattanóval. Földönjáróak, kicsit bumfordiak ezek a történetek, mert a népi humor nem szépeleg, nem finnyáskodik. A nép szereti kinevetni a kapzsi- faszari, a rátarti-pökkhendi, a tudálékos embert, a komát, a sógort,

a szomszédot. Ebben különbözik a pesti vicctől: a történet mindig konkrét és személyes, de sohasem cinikus vagy fölényeskedő, hiszen a népi elbeszélő nagyon is jól tudja, hogy ma nekem, holnap neked, azaz mindannyian lehetünk kárvallottak és kárörvendők is. Még a cigányokkal szemben is nagylelkű, nagyvonalú (A kisbíró meg a cigányok). Ha van előítélete, gőgje, az is inkább fölfelé, az ún. „nadrágos emberekkel” szemben.

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen kis válogatás csupán ízelítőt adhat, nem ad áttekintést minden típusról. Ez már a tudós dolga lenne. De hol van most erre pénz, apparátus, kapacitás? Pedig hasznos multság lenne egy tovatűnő világ ízeit, hangulatait összeszedni, megörökíteni – más vidéken is.

Molnár H. Lajos

És ha nem lesz duma?

Nem zavar a médiaháború.

Mikor ezt majdnem határozottan ki merem jelenteni, nem a médiáról vitatkozó, azon kívül álló politikai csatározásokra gondolok, nem a médiavezetők személyéről (leváltásukról és leváltásuk megtagadásáról) folyó, állítólag alkotmányos válsággá fajult vitákra és hasonló huncutságokra. Csakis a médiákon (rádió, tévé) belül politikailag polarizálódó ellenfelekre (ellenségekre), illetve az ebből származó „végtermékre”: magára a műsorra.

Nem zavar, mert most már mankó nélkül eligazodom az eddig árkos-bokrosnak tűnő útvesztőben. Eljutottam a jöltájékozottság ama fokára, hogy – például – ha meghallgatom a rádióban a 168 órát, holtbiztosan tudom, miről fog szólni a tévében A hét. Ugyanarról. Csak éppen ellenkező előjellel. Akit nekem bemocskolt a rádió, azt tisztára mossa a tévé – és fordítva!

Sőt, immárom egy-egy műsorszervező neve hallatán holtbiztos tippem van arra, hogy az éppen aktuális társadalmi „problémát” melyik oldalról fogja megközelíteni, melyik párt jelesét fogja megszólaltatni (a másik „fél” megkérdezése nélkül), melyik frakció mely szakadárjait fogja nekem rokonszenvenné sminkelni.

Bizony, nem is oly rég még zavarban voltam, hogy a rádió egyik műsorának miért hiányzik oly nagyon a világkiállítás, miközben (még aznap) a

másik műsor kígyót-békát okád rá. Kikapálódási készségemnek hála, ma már jó előre tudom, hogy – teszem azt – az éppen Soros ügy kit, miért, miképp zavar, és hogy ki, mily okból, mi módon próbál(na) meggyőzni engem „Az Igazságról”.

Ha zavarna a médiaháború, megoldhatnám e „problémámat” úgy is, hogy egyszerűen nem figyelek oda, kikapsolom a rádiót, vagy csak a Danubiust hallgatom (a híreknél fütyülök). Talán sokan ezt teszik, tanúsítja ezt jó néhány, sok pénzbe kerülő közvéleménykutatás, mely szerint az emberiség nagyarnak titulált része undorodik a politikától, a pártarcoktól és médiaháborúktól, egyszerűen csak szórakozni, kikapcsolódni akar a tengernyi sok bajból. Nemrég egy rádiós szaki mesélte nem titkolt lelkesedéssel, hogy több hetes amerikai „tanulmányútján” felfedezte a rádiózás jövőjét: sok kicsi, kereskedelmi, reklámközpontú rádióadócskát kell csinálni, sok zene, sok hirdetés, semmi duma (a reklámszövegek bőségesen elegendők), semmi kommentár, a hírből is csak annyi, amennyit headline-nak, vagyis amit egymondatos hírcímnek lehetne fordítani. Örömmel újságolta a rádiós szervező, hogy jónéhány állomás csak az öbölháború kedvéért (!) állította vissza hírműsorait, és hogy a modern USA-ban teljesen elképzelhetetlen a rádiójáték, az irodalmi adaptáció és

egyéb európai, maradi különbségek, inkább a zenére grü- és koncentrálnak, annak különböző rész-alj-műfajára specializálódtak a különböző állomások, így amelyik – modjuk – hard rockot sugároz, még véletlenül sem játszik le egy „normális” rock and rollt.

Lehet, ez a haladás iránya a rádiózásban. De akkor errefelé haladjunk – ha lehet – minél lassabban. Én még őrizgetném „maradi európai különbségeinket”, az irodalmat, a riportot, a társadalmi ügyek feszegetését, a közérdekű ismeretterjesztést, a kultúrát és művelődést általában, a változatoságot... Még a politikai ellentmondásokat, a parttalan és értelmetlennek tűnő vitákat is.

Próbálok elképzelni a rádiómat „amerikai módra”. Nincs Kossuthklub, amelynek tagjaival gondolatban vitatkozni szoktam. Nincs Határok nélkül, amely a szétszórtatott magyarság együvé tartozásának gondolatát erősítette. Nincs 168 óra, amelyből megtudhatnám, miről szól majd homlok-egyenest másképp a másnapi A hét. Nincs Gondolat – jel. Nincs gondolat. Csak jel: havy metal...

Nem baj, ha az a bizonyos gondolat néha vitatható, ha az eszmék ellentmondásosan összecsapnak. Valahogy csak eligazodunk köztük. Hogy igazi balhé ne legyen, viaskodjanak a szavak.

Engem nem zavar a médiaháború.

**E számunk megjelentetését
a József Attila Alapítvány támogatta**

Ecseki Jánosné

Rólunk írták

(1992. június–július)

Jász-Nagykun-Szolnok megye

1. Büki Attila: Megjelenés előtt a Nagyalföld. Új hetilap Szolnokon. = Új Magyarország, 1992. jún. 2., 129. sz. 6. p.
Beszélgetés az új lap főszerkesztőjével, Tiszai Lajossal.
2. Szervezkedő önkormányzatok. = Kurír (kék), 1992. jún. 12., 115. sz. 5. p.
Területfejlesztési és kistérségi társulást hozott létre a megye 20 településének önkormányzata és a megyei közgyűlés.
3. Területfejlesztési... (Hír.) = Magyar Nemzet, 1992. jún. 13., 139. sz. 5. p.
Területfejlesztési és kistérségi társulást hozott létre a megye 20 településének önkormányzata.
4. D. I.: Az idej már elúszott, de mi lesz jövőre? = Számadás, 1992. jún. 18., 25. sz. 3. p.
Az aszály miatt a szokásos termés felére számítanak gabonából. A termelők garantált árat várnak a kormánytól.
5. Nagyalföld néven új hetilap indul... (Hír.) = Népszabadság, 1992. jún. 18., 193. sz. 15. p.
Főszerkesztője: Tiszai Lajos.
6. Lazányi József: Átalánydíjjal előnyösebb. = Úzlet, 1992. jún. 23., 96. sz. 11. p.
A megyei cégek általában specializálódott társasággal végeztetik számító- és irodagépeik szervizelését, javítását.
7. Lakos Ágnes: Segédlet a Jász-Nagykun-Szolnok megyei felekezeti anyakönyvek kutatásához. = Levéltári Szemle, 1992. 2. sz. 93–94. p.
A szerző a megyei levéltár új kiadványát mutatja be.
8. A Tiszáért Alapítvány. = Sansz, 1992. június–július, 6–7. sz. 46. p.
Az alapítványt megyénk 23 folyómenti településének önkormányzata hozta létre.
9. Állásfoglalás. = Új Népszava, 1992. 4. sz. 12. p.
Az MSZDP megyei elnöksége tiltakozik a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló

1991. évi IV. tvr. egyik bekezdése ellen.

10. Bíróság az APEH. = Világgazdaság, 1992. júl. 1., 126. sz. 5. p.
Az idén 363 vállalkozót és magán-személyt összesen 622 ezer Ft bírsággal büntettek megyénkben a késedelmes adóbevallás miatt.
11. Lazányi József: Turistavonzó tanulmány. = Úzlet, 1992. júl. 2., 102. sz. 3. p.
Angol szakemberek készítettek tanulmányt megyénk idegenforgalmának fejlesztési lehetőségeiről.
12. Vincze Sándor: Kistelepülések oktatási hátránya. Fejkvóta fejtelenség. = Népszabadság, 1992. júl. 6., 158. sz. 10. p.
A J-Nk-Szolnok Megyei Önkormányzat művelődési és népjóléti irodája megvizsgálta, milyen a kistelepüléseken a közoktatás helyzete. Általános észrevétel: a gyermekek után járó állami támogatás – különösen az óvodáknál – messze nem fedezi a működtetés költségeit. Az óvodák kiadásainak több mint felét, az általános iskolák kiadásainak a 22,5%-át a fenntartó önkormányzatoknak kell előteremteni.
13. Lazányi József: Áfa-csalók a lista végén. = Úzlet, 1992. júl. 8., 105. sz. 4. p.
Megyénkben több mint 23 ezer vállalkozó működik, de nem mindenki készít adóbevallást. Az APEH nagyobb szigorral lép fel az adóhátralékosokkal szemben, az áfa-csalók ellen pedig büntetőeljárást kezdeményezett.
14. Kiténtetések a Nemzetközi Szövetkezeti Nap alkalmából. = Új Szövetkezet, 1992. júl. 15., 15. sz. 11–13. p.
Megyénkből tízen kapták meg a Szövetkezeti Érdeméretet.
15. Kimosták a romlott húsit. Lebuktak a szolnoki átvevők. = Mai Nap, 1992. júl. 21., 194. sz. 6. p.
Nagyszabású vizsgálatot tartott a KERMI megyénkben. Sok szabálytalanságot talált: romlott hús, lejárt szavatosság, jótállási jegyek hiánya stb.
16. T. L. Z.: Leszorított árak. Közepes

gabonatermés a Dél- Alföldön. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 25., 139. sz. 6. p.

Megyénkben a tavalyinál lényegesen kevesebb gabona termett. Ez részben az alacsony termésátlagnak köszönhető, részben annak, hogy a tavalyinál jóval kisebb területen vetettek búzát.

17. Jászkunságban learatták a búzát. = Napi, 1992. júl. 27., 173. sz. 3. p.
18. Mikor kapnak pénzt a termelők? = Magyar Hírlap, 1992. júl. 27., 176. sz. 9. p.
Befejeződött a búza aratása. Gondban a Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat. A termelők elégedetlenek a felvásárlási árákkal.
19. T. I. Z.: Nem lesz kórház a laktanyából. Átlag alatt az Alföld. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 31., 144. sz. 6. p.
A Népjóléti Minisztérium munka bizottságokkal vizsgálta meg az ország kórházainak állapotát és működését. Megyénkben a helyzet átlagot bír a műszerek 70%-a elavult. A bizottság elvetette a szolnoki volt szovjet laktanya átalakításának tervét.
Ld. még a 150., 158. sz. tételt.

Abádszalók

20. Forró keblek. Abádszalóki nyár, '92. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 11., 127. sz. 4. p.
A község több rendezvénynek ad otthont a közeljövőben (szépségverseny, vitorlásverseny). Elképzelések a fejlesztésre, új munkahelyek teremtésére (benzinkút, pékség stb.).

Berekfürdő

21. Berekfürdő július 1-jétől önálló település lesz... (Hír.) = Népszabadság, 1992. jún. 4., 131. sz. 15. p.
A Karcagtól való különválást népszavazás döntötte el a múlt évben.
22. Kanta Gyula: Elindultunk Európa felé. = Heti Kis Újság, 1992. jún. 5., 23. sz. 2. p.
A szerző berekfürdői.
23. Sípos József: Nyugdíjas-találkozó Berekfürdőn. = Heti Hírhozó, 1992. jún. 18., 25. sz. 23. p.
Ld. 63. sz. tételt.

Csépa

24. Bancsi Istvánné–Horváth Szabolcs: Vízminőség-javítási tevékenységek a Csépa–Tiszasas–Tiszaug vízművénél. = Hidrológiai Közlöny, 1992. 2–3. sz. 73–81. p.
A szerzők a J-Nk-Szolnok megyei Víz- és Csatornaművek munkatársai.

Fegyvernek

- Ld. a 161. sz. tételt.
Jászsalsószentgyörgy
25. Braun Ágoston: Kicsoda Ön? Törőcsik Imre. = Számadás, 1992. júl. 30., 30. sz. 9. p.
A jászsalsószentgyörgyi Petőfi Tsz kombájnosával készített interjú.

Jászapáti

26. R. É.: A tizenöt legjobb. Baromfitelesztő tanulók versenye. = Kistermelők Lapja, 1992. június, 6. sz. (49. p.)
A kisállattenyésztő szakmunkások versenyének országos döntőjét Jászapátiban rendezték április végén. Fényképes beszámoló a feladatokról és az eredményekről.

Jászberény

27. Magyar Levente–Szívós Jánosné: Szociálpolitika és egészségügy az önkormányzat szemszögéből. = Magyar Közigazgatás, 1992. május, 5. sz. 288–297. p.
Jászberény szociálpolitikai és egészségügyi helyzetét és a változásokat mutatja be a cikk.
28. Az 1985 óta üzemelő... (Hír.) = Vendéglátás, 1992. június, 12. p.
Elismerő mondatok a jászberényi Lehel Gyöngye Szállodáról.
29. Gedei György–Magyar Levente: Helyi kezdeményezés önkormányzati hiteltervezet létrehozására. = Magyar Közigazgatás, 1992. június, 6. sz. 377–379. p.
Jászberényi közigazdász és a város polgármesterének írása.
30. A legeket keresve. = Magyar Mezőgazdaság, 1992. jún. 3., 23. sz. 18. p.
A jászberényi Kossuth Tsz tehén-szetéről.
31. Pethő László: Svájci személyiségfejlesztő tréning jászberényi munkanélkülieknek. = Köznevelés, 1992. jún. 5., 23. sz. 5. p.
A Zürich mellett működő Munkaerőképzési és Tanácsadási Intézet ve-

zetője tanfolyamot tartott a Tanítóképző Főiskola oktatóinak, amely munkanélküliek tréningjére készíti fel őket.

32. H. Zs.: Elektrolux: egy tiszta jég szekrény. = Népszabadság, 1992. jún. 6., 133. sz. 6. p.
Jún. 15-től kezdik meg a nagyszabású környezetvédelmi munkákat a hűtőgépgyárban és Jászberény városában.
33. Leépít a Lehel. = Kurír (kék), 1992. jún. 26., 125. sz. 5. p.; Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1992. jún. 26., 147. sz. 4. p.
Cél: a helyes vállalati dolgozói arány megteremtése. A leépítés alapvetően a szellemi és az improduktív szférát érinti.
34. Rakó József: Árpád népe Vereckén. = Új Magyarország, 1992. jún. 13., 139. sz. 24. p.
A Pro Patria Szövetség hagyományörző ünnepet rendezett a Vereckei-hágónál. A jászberényiek a Lehel kürt pontos mását vitték magukkal, és az országos törzsnek ajánlódokozták.
35. Bálint Tóth János: A gabonaégetésből egy szó sem igaz. A cáfolt hír Jászberényből érkezett. = Új Magyarország, 1992. júl. 14., 165. sz. 7. p.
A gabona mennyisége közepes, minősége jó. A malmok is várják a termést.
36. Mézvásár. = Üzlet, 1992. júl. 17., 11. sz. 3. p.
Ötödik alkalommal rendez országos mézvásárt Jászberényben a Szatmári László Jászsági Méhészegyesület.
37. Egy KISZ-tábor reinkarnációja. A „Gondviselés” háza Jászberényben. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 21., 135. sz. 5. p.
Jászberény külterületén, az egykori KISZ-tábor helyén magán szociális otthon létesül. Beszélgetés a tulajdonos Zaják házaspárral.
38. Hetedhét országra szóló mézvásár. = Magyar Mezőgazdaság, 1992. júl. 22., 47. sz. 2. p.
A Jászsági Méhészegyesület aug. 1-jén ismét megrendezi az országos mézvásárt.
39. Létszámcsökkentés a Lehelnél. = Magyar Hírlap, 1992. júl. 23., 173. sz. 9. p.
470 dolgozó elbocsátását tervezik, akik végkielégítést kapnának.
40. Megfagyva, de életre lehelve. = Köz-

társaság, 1992. júl. 24., 15. sz. 50–52. p.

Megújulhat-e a régi Lehel az új, külföldi tulajdonos segítségével, vagy csak a dolgozókat küldik el?

41. Jász expo. = Esti Hírlap, 1992. júl. 27., 176. sz. 12. p.; Új Magyarország, 1992. júl. 27., 176. sz. 11. p.
Nemzetközi tánc- és zenésztábor rendeznek Jászberényben. A programhoz kereskedelmi termékbemutató és régi iparművészeti kirakodóvásár kapcsolódik.
42. Jászberény városé lett az állatkert. = Új Magyarország, 1992. júl. 27., 176. sz. 5. p.
Jutányos áron, kb. félmillió forintért adta el a hűtőgépgyár a városnak a „profilidegen” vállalkozást, az állatkertet.
43. Hűtőgépgyár-tisztítás. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1992. júl. 30., 176. sz. 5. p.
Amerikai cég módszerével tisztítják a szennyezett talajt.
44. Létszámcsökkentés a Lehelnél. = Figyelő, 1992. júl. 30., 31. sz. 5. p.
A következő évben a produktív és a kiszolgáló dolgozók számát 55:45 arányban igyekeznek kialakítani. Ehhez kb. 470 dolgozót kell elküldeni a gyárból.
45. Mikroorganizmusokkal az olajszennyeződés ellen. Megoldás a jászberényi hűtőgépgyárban. = Magyar Nemzet, 1992. júl. 31., 180. sz. 10. p.
A Neszűr-dűlőben hulladéktárolót készítenek, ebbe hordják a vállalat területéről is a szennyezett földet, majd az amerikai Martech cég technológiájával megtisztítják a hulladékot.
46. Scipiades Erzsébet: Nyári gyilkosságok 1. Béla tata konyhakése. = Nők Lapja, 1992. júl. 31., 31. sz. 8–9. p.
Egy jászberényi idős ember megölte a vejét. Az eset leírása, háttérrel.
Ld. még a 97. sz. tételt.

Jászboldogháza

47. Földosztó főpróba. Árverés Szolnok megyében. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 24., 138. sz. 6. p.

Jászdózsa

48. Dögei: Sütőüzem Jászdózsan. Kenyeret a falunak! = Számadás, 1992. jún. 11., 24. sz. 8. p.
A Tarnamenti Tsz új sütőüzemet avatott fel. Az üzem melletti mintaboltban más élelmiszerek is kaphatók lesznek.

Ld. még a 70. sz. tételt.

Jászfényszaru

49. Pesze Tibor: A magyar Samsung. Egy sikertörténet napjainkból. = Kurír (kék), 1992. júl. 28., 147. sz. 9. p.
A Samsung cég koreai és magyarországi története. A cikk írásának apropója: két évvel ezelőtt alakult meg a vállalat jászfényszarui televíziógyára.

Jászkáóhalma

50. Vámos László: Szénák és zöldtakarmányok. Színes baromfiudvar. = Kistermelők Lapja, 1992. június, 6. sz. 27. p.
Jászkáóhalmi szerző írása.
51. Vámos László: Kerti zöldségtakarmányok. = Kistermelők Lapja, 1992. július, 7. sz. 21. p.
Jászkáóhalmi szerző írása.

Jászkisér

52. Reuss Éva: Útkeresés. = Kistermelők Lapja, 1992. június, 6. sz. 26. p.
Fotók: borító hátoldalán.
Jászkiséri baromfitenyésztők munkájáról.

Jászság

53. Nemes András: Nyári körúton a Jászságban. = Könyvtári Levelezőlap, 1992. 6. sz. 26–27. p.
A jászsági könyvtárak állapotáról, ellátottságáról, a könyvtárosok helyzetéről.
54. Cseh: Egyesült Jászsági Áfész. Százszázalékos bizalom Bartus Pálnak. = Új Szövetkezet, 1992. júl. 15., 15. sz. 2. p.
Az Egyesült Jászsági Áfész küldöttgyűlésén szép eredményekről számolhatott be az elnök, akit újból megválasztottak erre a tisztségre.

Jásztelek

55. (Gyulai): MOSZ elnökségi ülés. = Számadás, 1992. 26. sz. 14. p.
Jánosi Menyhért, a jászteleki szövetkezet elnöke azt javasolta, hogy a kárpótlás végrehajtásáig szüneteltesék a csődjeljárásokat a téesszakkal szemben.

Karcag

56. Buzgán József–Kurucz István: Hittanárból díszpolgár. = Új Ember, 1992. jún. 7. (23) 22. sz. 10. p.

A karcagiak szobrot kívánnak állítani Orosz Pál karcagi katolikus plébánosnak. A cikk szerzői köszönetet mondanak adományaikért az Új Ember olvasóinak.

57. Endrész Sándor: Washington kun ezredese. = Reform, 1992. jún. 18., 25. sz. 13. p.
Karcagon megalakult a Kovács Mihály Baráti Társaság. Felavatták az ezredes domborművét.

58. Védett kunhalmok. = Népszava, 1992. jún. 24., 148. sz. 12. p.
Az önkormányzati közgyűlés védtesség alá helyezte a karcagi 28 kunhalmot.
59. – bálint –: Változnak az iskolák is. Munkanélküliek átképzése Karcagon. = Kistermelők Lapja, 1992. július, 7. sz. 28. p.

A szakközépiskolában – az igényekhez alkalmazkodva – lótenyésztő és lósporthoz vezető tanfolyamot is indítottak, melyet 19-en végeztek el.

60. Húsfeldolgozó gépek Karcagon. = Kistermelők Lapja, 1992. július, 7. sz. 13. p.
Két karcagi mérnök (Kovács Sándor és Pataky Béla) a társtulajdonosa egy belga–magyar kft.-nek, amely húsfeldolgozó gépek előállítására és eladására szakosodott.

61. Karcagi lakáshelyzet. = Új Magyarországi, 1992. júl. 3., 159. sz. 6. p.
A Kunhalomban megjelent cikket szemle rovatában közli a napilap.
62. Karcag külterületén... (Hír.) = Pesti Hírlap, 1992. júl. 29., 142. sz. 8. p.
Mintegy 60 m²-es területen körbálás szénakazal égett le.

63. – kovai –: Jól kereskedni – létkérdés. = Új Szövetkezet, 1992. júl. 29., 16. sz. 11. p.
Küldöttgyűlést tartott a karcagi áfész.

64. Seprősi-Czárán György: Gyökerek. Beszélgetés Körmendi Lajos íróval, a Jászkunság főszerkesztőjével. = Heti Magyarország, 1992. júl. 31., 31. sz. 12. p.
Téma: a Jászkunság c. folyóirat.
Ld. még a 21., 97., 137., 144. sz. tételt.

Kenderes

65. Kulcsár Tamásné: Gazdaképzés fiúknak, lányoknak. = Kistermelők Lapja, 1992. június, 6. sz. 5. p.
A Kenderesi Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet és Mezőgazdasági Kistermelői Szakiskola gazda-

asszonyképző tagozatáról számol be az iskola igazgatója. Fotó a Horthy-kastélyról.

66. Móricz A.: Asszonyok kapával, gondokkal. Soronként hatezer kapavágás. = Heti Kis Újság, 1992. jún. 19., 25. sz. 5. p.
Képes riport a kenderesi határban.
67. (MATT): Horthy-temetés. = Reform, 1992. júl. 30., 31. sz. 2. p.
Még a nyár folyamán sor kerül a volt kormányzó és felesége hamvainak hazahozatalára és a hazai végtisztességre.

Kisújszállás

68. Elítélték az orvos gyilkosait. (Hír.) = Népszabadság, 1992. jún. 20., 145. sz. 13. p.; Magyar Nemzet, 1992. jún. 20., 145. sz. 12. p.
A J-Nk-Szolnok Megyei Bíróság ítéletet hozott dr. Petkovics Tamás nyugdíjas kisújszállási orvos kirablása és meggyilkolása ügyében.

Kunhegyes

69. Lazányi József: Stop a telefonközpontoknak. = Üzlet, 1992. jún. 30., 100. sz. 2. p.
A BHG kunhegyesi gyára korábban szovjet exportra gyártotta a telefonközpontokat. Másfél évi sikertelen próbálkozás után a gyár tönkrement, a dolgozókat elbocsátották.

Kunmadaras

70. Horváth Gyula: Csízio. = Magyar Mezőgazdaság, 1992. jún. 17., 25. sz. 29. p.
Időjárási érdekességek népi megfigyelések alapján. Megyénkből említve: Kunmadaras, Jászdózsa.
71. Tóth Sándorné: Jubileumra készülnek a kunmadarasiak. = Heti Hírhozó, 1992. jún. 18., 25. sz. 23. p.
Július 18-án ünnepli fennállásának 10. évfordulóját a nyugdíjas klub.
72. Kunmadaras tiszta lesz. Százmillió a volt szovjet reptérre. = Magyar Nemzet, 1992. júl. 21., 171. sz. 4. p.
Hamarosan megkezdődik a volt szovjet repülőtér megtisztítása.
73. Megkezdődik Kunmadaras tisztítása. = Világgazdaság, 1992. júl. 21., 140. sz. 7. p.
A repülőtér megtisztítását az Alterra Kft. végzi.
74. (szabó): Meddő érték a holt vidék. = Népszava, 1992. júl. 29., 178. sz. 4. p.
Lassan és nehezen lehet bármit ten-

ni a kunmadarasi rendkívüli mértékben szennyezett térséggel. Pedig az idő romboló hatását.

Ld. még a 63., 142. sz. tételt.

Martfű

75. Új vezér a Tisza Cipőgyárban. = Napi, 1992. jún. 2., 126. sz. 5. p.
A rendkívüli közgyűlésen Berényi Ferencet nevezték ki vezérigazgatónak. Elődje, Maczó László nyugdíjba vonult.
76. Lazányi József: Többvariációs nyereségterv. = Üzlet, 1992. jún. 3., 85. sz. 2. p.
A Tiszacipő Rt. új vezérigazgatója Berényi Ferenc. A gyárban aktívabb kereskedelmi munkára van szükség.
77. Deák Gábor: Részvénytálya. = Tőzsde Kurír, 1992. jún. 4., 23. sz. 5. p.
Az Első Magyar Szövetkezeti Sörgyár Rt. részvényeinek tőzsdei árváltozásairól.
78. Füle István: Rendkívüli közgyűlés. Tisza Cipő Rt. = Világgazdaság, 1992. jún. 4., 107. sz. 9. p.
Az áprilisi rendes közgyűlés nem fogadta el az Rt. üzleti tervét, ezért került sor rendkívüli közgyűlésre. A gyár mielőbbi privatizációjának megvalósítása az új vezérigazgatóra, Berényi Ferencre vár.
79. Gyarmati János: Pénzügyi elemzés. = Tőzsde Kurír, 1992. jún. 4., 23. sz. 5. p.
A szerző az Első Magyar Szövetkezeti Sörgyár Rt. 1991. évi mutatószámait alapján értékeli a társaság tevékenységét.
80. Rózsa Zsolt: Sörben a vigasz. Kibocsátók a mérlegen. = Tőzsde Kurír, 1992. jún. 4., 23. sz. 1., 4. p.
Fennállása óta legsikeresebb évét zárta a martfői sörgyár. Az eredmények értékelése, a tervek felsorolása Dudás János ügyvezető igazgató és Zákány Lajos gazdasági igazgató közlései alapján.
81. Gilyén Ágnes: Hétfőtől osztalékot fizet a Martfű. Sörgyártók, sörivők nyugodtan alhatnak. = Világgazdaság, 1992. jún. 9., 110. sz. 14. p.
A sörgyár közel 170 milliós nyereségével túlszárnyalta 1991-es tervét. 12 százalékos osztalékot fizet.
82. Új tulajdonos a martfői sörgyárban. = Népszabadság, 1992. jún. 17., 142. sz. 5. p.
A jövő évtől a Brau AG veszi át a gyártás jogát, de a termékek előállítás-

sában megegyezett a jelenlegi tulajdonossal.

83. Gyengül a Martfű. = Világgazdaság, 1992. jún. 20., 119. sz. 14. p.
Tudósítás a Budapesti Értéktőzsdéről.
84. Sz. E. G.: Az igazság pillanata Martfűn. = Napi, 1992. jún. 20., 142. sz. 5. p.
Csökkent az érdeklődés a sörgyár részvényei iránt a tőzsdén. Az árfolyam is esett.
85. Klárik Ildikó: Felszínen maradni. = Tőzsde Kurír, 1992. jún. 25., 26. sz. 8. p.
A Tisza Cipő Rt. május végi közgyűlésén 171,8 millió Ft nyereséget, 5 millió Ft alaptőke-emelést és 2% osztalékot szavaztak meg a részvényesek. Új vezérigazgatónak Berényi Ferencet, a korábbi kereskedelmi igazgatót választották.
86. Újít a Tisza Cipő. = Kurír (kék), 1992. júl. 28., 147. sz. 5. p.; Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1992. júl. 29., 175. sz. 5. p.; Pesti Hírlap, 1992. júl. 29., 142. sz. 6. p.

Mezőtúr

87. Tanácskozás Mezőtúron. = Turizmus, 1992. máj. 20., 10. sz. 6. p.
„A falusi turizmus kiépítése Közép-és Kelet-Európában a nemzeti hagyományok és a nyugat-európai tapasztalatok alapján” címmel konferenciát rendeztek május 12–13-án Mezőtúron.
88. Tájékoztató a Mezőgazdasági Kistermelés '92. országos kiállításáról és vásárról. = Kistermelők Lapja, 1992. június, 6. sz. 33. p.
Az aug. 27–30. között Mezőtúron megrendezésre kerülő kiállítás és a kapcsolódó programok ismertetése.
89. Kőhidai Lajosné: Családi fotográfiák. = Magyar Nők Lapja, 1992. jún. 20., 25. sz. 29. p.
A '30-as években készült családi fotók Mezőtúrról.
90. Karácsondi Miklós: Milliárdokban számol a magyar olajherceg. = Üzlet, 1992. jún. 24., 97. sz. 6–7. p.
Mezőtúron Albrecht főherceg volt kastélyát vette meg családjának Molnár Sándor vállalkozó.
91. Wienerberger-tégla Mezőtúrról. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1992. júl. 1., 151. sz. 4. p.
Az osztrák cég igyekszik megvásárolni a mezőtúri téglagyárat. 90%-os részesedésre törekszik.

92. Országos kiállítás és vásár Mezőtúron. = Napi, 1992. júl. 16., 164. sz. 4. p.
A Kertbarátok és Kistermelők Országos Szövetsége szervezi a rendezvényt aug. 20–30. között. Aug. 30-án megtartják a hagyományos túri vásárt is.

Nagykunság

93. Endrész Sándor: Drága a hazai rizstermelés. = Magyar Mezőgazdaság, 1992. jún. 10., 24. sz. 16. p.
Leáldozóban van a rizstermesztési kultúra. A korábbi 20–25 gazdaság helyett csak 8 kötött szerződést. A termőterület 6–8 ezer ha helyett 2500–2800 ha.
94. Vidékek vidéke. Nagykun városok együttműködése. = Új Magyarország, 1992. júl. 31., 180. sz. 6. p.
Tájékoztató a nagykun városok túrkevei tanácskozásáról (a Kunhalom c. lap cikke alapján), ahol a polgármesterek az együttműködés lehetőségeit vitatták meg.

Szajol

95. V. P. G.: Tömegszerencsétlenség a szajoli halálívben. Állt ott már egy kereszt... = Pesti Hírlap, 1992. júl. 25., 139. sz. 24. p.
Pótkocsis IFA ütközött romániai autóbusszal.

Szolnok

96. Majnár József: Klub a zöld posztó és a színes golyók szerelmeseinek. = Biliárdélet, 1992. 1. sz. 8–9. p.
Januárban a Pelikán Szálló épületében megnyílt a Bajnok Versenybiliárd Klub. Vezetője Kispál László. A fotókkal illusztrált cikk a klub felszereltségét, terveit ismerteti.
97. Szilágyi Miklós: Szándékok és eredmények a vidéki múzeumok néprajzi gyűjteményének megalapozásában (1920 előtt). = Ethnographia, 1990. 1. sz. 1–50. p.
Említve: Szolnok, Karcag, Jászberény.
98. Kodály Kórusok IV. Országos és Nemzetközi Találkozója 1992. XI. 21–22-én. = ZeneSzó, 1992. 2. sz. 7. p.
A találkozó programja. Fővédnök: Göncz Árpád.
99. Szolnok. Lélkiismeretes pedagógusok–karnagyok... (Hír.) = ZeneSzó, 1992. 2. sz. 11. p.

- Az Éneklő Ifjúság hangversenyein 112 énekkar szerepelt.
100. Szolnok. Megkezdődött a Kossuth Alapítvány ifjúsági kórusvetélkedője... (Hír.) = ZeneSzó, 1992. 3. sz. 12. p.
101. Gombkötő Béla: Egy korábbi névfelvétel kapcsán. = Magyar Grafika, 1992. 3. sz. 16–17. p.
A nyomda névadójáról, Verseghy Ferencről szól a cikk. A hirdetés a nyomda tevékenységét propagálja.
102. Lindner György: A Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesülés XVI. küldöttközgyűlése. = Papíripar, 1992. 3. sz. 96–102. p.
A Szolnok Papír Rt. részéről Kézai Zsolt tartott előadást.
103. Fasang Árpád: A Kodály Zoltán nevét viselő kórusok IV. Nemzetközi Találkozója Szolnokon. = ZeneSzó, 1992. 4. sz. 4–5. p.
Beszámoló a március 21–22-én rendezett találkozóról, a fellépő kórusok rövid értékelésével.
104. Szolnok. A városban megkezdődtek az Éneklő Ifjúság hangversenyei. (Hír.) = ZeneSzó, 1992. 4. sz. 12. p.
105. Szabó Ervin–Kovács Attila–Bede Péter: Vontatott hengeres nagybálábontó-kiosztó berendezések. = Járművek, Építőipari és Mezőgazdasági Gépek, 1992. április–május, 4–5. sz. 157–159. p.
A Szolnoki Mezőgép Budapesti Fejlesztő Iroda munkatársainak írása.
106. Györfly Miklós: Abból baj nem lehet. = Taps, 1992. május, 24–25. p.
Interjú Spiró Györggyel, a Szigligeti Színház igazgatójával.
107. Ilovsky: Szeget szeggel. = Taps, 1992. május, 5. sz. 26–27. p.
A szerző fotóriportja a Szigligeti Színház előadásáról.
108. Sághy Ildikó: Kozák András közérzete. = Taps, 1992. május, 5. sz. 28. p.
Beszélgetés Kozák Andrással.
109. Lazányi József: Feketedoboz taxikórusoknak. = Üzlet, 1992. máj. 29., 83. sz. 2. p.
Számítógépes taxiorát fejlesztett ki a szolnoki Elektrosoft Kft. A szerkezetbe egy adattárolásra alkalmas feketedobozt is beépítettek, így adva van az adóhatósági ellenőrzés lehetősége.
110. Sík István: Pártaktíva Szolnokon. = Szabadság, 1992. máj. 29., 22. sz. 10. p.
J-Nk-Szolnok és Pest megye MSZMP aktivistái elemezték a politikai helyzetet, és vázolták a párt fontosabb feladatait.
111. K(őváry) E. P(éter): Kisebb, de erősebb honvédség. Göncz Árpád egy szolnoki zászlóaljnal. = Népszabadság, 1992. máj. 30., 127. sz. 4. p.
A köztársasági elnök kiképzés közben látogatta meg a Bercsényi felderítő zászlóaljat.
112. L(engyel)né M(olnár) K(lára): Miért született a Kaptár? = Könyvtári Levélzőlap, 1992. 6. sz. 23–24. p.
A megye könyvtárosainak szakmai, információs lapját ismerteti a szerkesztő, a megyei könyvtár osztályvezetője.
113. Nagy siker volt. Szolnoki Farmshow 1992. = Mezőgazdasági Technika, 1992. június, 6. sz. 34. p.
Gépbemutatót és vásárt tartottak jún. 3–4-én a Szolnoki Mezőgép termékeiből. A rendezvényt Gergáczy Elemér földművelésügyi miniszter nyitotta meg.
114. Spiró György: Mese az író úrról és az olvasóról. = 2000, 1992. június, 6. sz. 51. p.
115. Szandai Sándor: Varjú a karón. = Ezredvég, 1992. 6. sz. 43–44. p.
Rövid novella a szolnoki születésű szerző tollából. Él: 1903–1978. Nevét a művészettörténet tartja számon.
116. Tabák András: Megmentett oldalak Szandai Sándorról. = Ezredvég, 1992. 6. sz. 43. p.
117. Fesztivál Szolnokért. (Hír.) = Népszabadság, 1992. jún. 1., 128. sz. 13. p.
Szolnokon megkezdődött a „II. Fesztivál Szolnokért” c. kulturális és művészeti rendezvénysorozat.
118. Lazányi József: Ellenőrzés felszálláskor. = Üzlet, 1992. jún. 2., 84. sz. 2. p.
A jegynélküli utazás megelőzésére a Jászkun Volán bevezette a gépkocsivezető általi rendszeres ellenőrzést. Felszállás csak az első ajtón.
119. Lazányi J(ózsef): Mezőgépek árengedménnyel. = Üzlet, 1992. jún. 3., 85. sz. 2. p.
Jún. 3–4-én Farmschow néven kiállítás és vásárt rendez a Szolnoki Mezőgép Vállalat.
120. Szolnokiak az ÖMV-programban. = Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika, 1992. jún. 3., 127. sz. 4. p.
Az osztrák nagyvállalat, az ÖMV nagyszabású benzinkútépítési akciójába a Szolnoktervnek sikerült bekapcsolódnia. (Tudósítás az Új Néplap alapján.)
121. Rideg Gábor: Szeget szeggel. Shakespeare-bemutató Szolnokon. = Magyar Nemzet, 1992. jún. 4., 131. sz. 10. p.
A Szigligeti Színház előadásáról színikritika.
122. Szabó Zsolt: A Henkelnek kell a Tiszamenti Vegyiművek. = Világgazdaság, 1992. jún. 4., 107. sz. 1. p.
A TVM Mosóporgyárának megvételéről, vagy vegyes vállalat alapításáról tárgyal a Henkel. A gyár több éve gyártja a cég Minna és Persil termékeit.
123. Lazányi József: Perre per. Tűzoltók kontra kőolajkutatók. = Üzlet, 1992. jún. 5., 87. sz. 3. p.
A szolnoki Kőolajkutató Vállalat szabadalomtörlesztés miatt pert kíván indítani egyes vállalatok ellen.
124. Martin József: Közép-európai forgatókönyvek. Henkel-kereszta Bécében. A Henkel lesz a Tomi? = Magyar Nemzet, 1992. jún. 6., 133. sz. 1., 3. p.
A TVM Mosószergyártó részlegének megvételére készül a Henkel. Az üzlet már csak az Állami Vagyonügynökségtől függ.
125. Nemes János: Henkel lesz a Tomi is. = Napi, 1992. jún. 6., 130. sz. 3. p.
A Henkel arra készül, hogy tulajdonos legyen a TVM-ben is. A cikk a Henkel magyarországi térhódításáról és a TVM-mel való eddigi kapcsolatáról tájékoztat.
126. Színházi találkozó Szolnokon. = Népszabadság, 1992. jún. 8., 134. sz. 13. p.
A XI. Országos Színházi Találkózón az idei évad legsikeresebb darabjait mutatják be.
127. A szolnoki ANperOx sikere. = Napi, 1992. jún. 10., 133. sz. 4. p.
A Nagykanizsán üzembe helyezett víztisztítómű a szolnoki ANperOx Kft. technológiájával működik. A technológia amerikai szabadalom, melynek alkalmazási jogával Közép-Európában kizárólag az ANperOx rendelkezik.
128. T. I.: Országos Színházi Találkozó. A főrendező: az eső. = Új Magyarországi, 1992. jún. 10., 136. sz. 11. p.
A találkozó programjáról, lefolyásáról, értékéről.
129. Zs. E.: Privatizáció, osztrák szemmel. = Figyelő, 1992. jún. 11., 24. sz. 5. p.
A Henkel Austria magyarországi

- érdekeltségéről, a TVM-mel való kapcsolatáról és további üzletpolitikai terveiről.
130. Lazányi József: Kerülőút, gyorsítva. = *Üzlet*, 1992. jún. 12., 91. sz. 2. p.
Az Európai Fejlesztési Banktól kapott hitelnek köszönhetően a tervezettnél két évvel hamarabb átadják a forgalomnak a 4. sz. főút Szolnokot elkerülő teljes szakaszát.
131. Tiszavirág. = *Népszabadság*, 1992. jún. 12., 138. sz. 15. p.
A szolnoki Tisza Klub – természetbarátok segítségével – adatokat gyűjt a kérészek rajzásáról.
132. Félix Péter: Sivatagi show. Országos aszály. = *Heti Világgazdaság*, 1992. jún. 13., 24. sz. 112–113. p.
Az agrártárca szakemberei szerint az idei aszály az évszázadban a legnagyobb. Az egyik leginkább sújtott terület Szolnok térsége. A Rákóczi Tsz gondjairól Pacsai Károly, a tsz főmérnöke nyilatkozott.
133. A Henkel megveszi a Tomit. = *Heti Világgazdaság*, 1992. jún. 13., 24. sz. 17. p.
A cég a Tomi mosópor márkanévért is fizet, és azt továbbra is gyártani fogja. A közepes árfekvésű mosóport alternatívaként kínálhatja a drágább magyari márkák mellett.
Nagyalföld cím.mel... (Hír.) = *Magyar Nemzet*, 1992. jún. 13., 139. sz. 5. p.
Új heti magazin jelent meg Szolnokon.
135. Kivitelező kerestetik. = *Kurír* (kék), 1992. jún. 15., 116. sz. 5. p.
A csődeljárás alatt álló Szolnoki Általános Építési Vállalkozás Rt.-nek októberben kellett volna átadnia a szentesi nevelőotthont. Az épület elkészülte végképp kétségessé vált.
136. – avar –: Szolnoki farmshow '92. = *Magyar Mezőgazdaság*, 1992. jún. 17., 25. sz. Borító hátoldala.
Fényképes tudósítás a Szolnoki Mezőgép gépbemutatójáról.
137. B. M.: Testre szabott rendelet. = *Kurír* (piros), 1992. jún. 17., 166. sz. 5. p.
Varga Mihály karcagi képviselő interpellációja és az arra adott miniszteri válasz készítette a szerzőt írásra.
138. Érettségi mellé felsőfokú nyelvvizsga... (Hír.) = *Magyar Nemzet*, 1992. jún. 17., 192. sz. 12. p.
A szolnoki Varga K. Gimnáziumban első ízben érettségiztek két nyelven, magyarul és angolul. Mind a 20 jelentkező sikeres vizsgát tett, 15-en a felsőfokú nyelvvizsgát is megszerezték.
139. Tabáni tájház. (Hír.) = *Népszabadság*, 1992. jún. 17., 192. sz. 21. p.
Tájházat nyitottak meg Szolnokon eredeti bútorokkal, felszerelésekkel a Tabán városrészben.
140. 15 évre ítelték Magda Jánost. = *Népszabadság*, 1992. jún. 18., 193. sz. 10. p.
141. Bajai Ernő István: Megvették a munkahelyet. = *Reform*, 1992. jún. 18., 25. sz. 12–13. p.
Tizenhét ember osztozik a Hotel Tisza Kft. tulajdonjogán.
142. Fax-infó. Új rendőrörsök... = *Zsaru*, 1992. jún. 18., 24. sz. 3. p.
... Újszászon, Kunmadarason és Szolnokon, a Széchenyi városrészben.
143. (gyulai): Vásárol a miniszter. Gépbemutató Szolnokon. = *Számadás*, 1992. jún. 18., 25. sz. 14. p.
A Mezőgép hagyományos júniusi gépbemutatójáról számol be a cikk.
144. – ágoston –: A hajléktalanok helyzetéről. A válságot kezelni kell! = *Heti Kis Újság*, 1992. jún. 19., 25. sz. 11. p.
Az országos helyzetképen belül megemlíti Szolnok, Karcag.
145. Egri Sándor: Termékeny zavarodottság. Színházi találkozó Szolnokon. = *Magyar Nemzet*, 1992. jún. 23., 147. sz. 10. p.
Nyilatkozatok, többek között Spiró Györgyé, a XI. Országos Színházi Találkozó tapasztalatairól.
146. Kiosztották a XI. Országos Színházi Találkozó díjait. = *Magyar Hírlap*, 1992. jún. 23., 147. sz. 15. p.
147. (pégé): Szemüveg nem akadály. = *Esti Hírlap*, 1992. jún. 23., 147. sz. 5. p.
Bíró Krisztina nyilatkozik, aki a következő évadban a Szigligeti Színház új művésznője.
148. A díjak beszédes statisztikája. XI. Országos Színházi Találkozó. = *Új Magyarország*, 1992. jún. 24., 148. sz. 11. p.
Kiosztották a díjakat. A bemutatott előadások ismertetése.
149. Cs. I.; Cukor is lesz elegendő. = *Napi Gazdaság, Üzlet, Világ, Politika*, 1992. jún. 26., 147. sz. 3. p.
A Cukorrépa-termesztők Egyesülése Szolnokon tartotta közgyűlését. Az idei várható cukorrépatermés gyengeközepes.
150. Derzsi Lajos: Megjelent a Nagyal- föld. = *Új Magyarország*, 1992. jún. 30., 153. sz. 20. p.
151. Csókás János–Török Ferenc: A maximális homokmentes kútvízhozam meghatározása. = *Hidrológiai Köz- löny*, 1992. 2–3. sz. 66–72. p.
Török F. a J-Nk-Szolnok Megyei Víz- és Csatornaművek dolgozója.
152. Tornóczky György–Nádasdy Gábor–Szalay Tibor–Szilágyi László–Pálhidy Attila: A felszíni víztisztítás technológiájának korszerűsítése. = *Hidrológiai Köz- löny*, 1992. 2–3. sz. 95–103. p.
A Tiszamenti Regionális Vízművek munkatársainak tanulmánya.
153. Hajdú József: Szolnoki Farmshow Zagyvarékaszon. Gépek az átalakuló mezőgazdaságnak. = *Mezőgazdasági Technika*, 1992. 7. sz. 24–27. p.
Tudósítás a Szolnoki Mezőgép által szervezett gépesítési seregszemlééről.
154. Kelemen Zsolt: Újdonságok a szálastakarmány betakarításában. = *Mezőgazdasági Technika*, 1992. 7. sz. 28–29. p.
A Szolnoki Mezőgép V. Farmshow néven kiállítás rendezett Zagyvarékaszon. A cikk az új gépekből mutat be néhányat.
155. Zappe László: Karikatúrák a szemétdombon. Shakespeare: Szeget szeggel, Athéni Timon. = *Színház*, 1992. július, 7. sz. 24–27. p.
Kritika a Szigligeti Színház előadásairól.
156. Pápai Gábor: Emlékfűtetés Szolnokon. = *Erdészeti Lapok*, 1992. július–augusztus, 7–8. sz. 247–248. p.
Német vendégek látogattak a szolnoki Erdei Művelődési Házba, és egy Észak-Rajna-Vesztfáliából hozott fát ültettek el. A helyi és a német Ifjú Erdővédők Egyesülete baráti kapcsolatban van.
157. Juhász György: Hitelkörkép. = *Világgazdaság*, 1992. júl. 1., 126. sz. 4. p.
Az Európai Banktól kapott 50 milliárd ECU-hitelből támogatást kapott a Szolnokot elkerülő út építése is.
158. Szolnok környéki önkormányzati tagság. = *Magyar Hírlap*, 1992. júl. 1., 154. sz. 4. p.; *Magyar Nemzet*, 1992. júl. 1., 154. sz. 5. p.
19 Szolnok környéki település önkormányzata szövetséget hozott létre az együttműködés erősítése érdekében. Elnök: Várhegyi Attila szolnoki, alelnök: Papp István, tószegi polgármester.

159. Lazányi József: Sütés a vevő előtt. = *Úzlet*, 1992. júl. 2., 102. sz. 3. p.
A Közép-alföldi Sütődék V. olyan minipékséget kíván létrehozni, ahol már csak a sütést végzik, a vevő szemé láttára. A tészta készítés máshol történne.
160. A Mezőgép. Szolnok. = *Számadás*, 1992. júl. 2., 27. sz. 7. p.
A vállalat kedvezményekkel próbál új vevőket szerezni.
161. Nagy Tibor: Hét hónapig formalinban. = *Tallózó*, 1992. júl. 2., 27. sz. 1287. p.
Egy fegyverneki asszony ikreket szült a Hetényi G. Kórházban. Az egyik gyermek meghalt, és két hónapja nincs eltemetve. Ki a felelős? (Átvéve az *Új Néplap* 1992. jún. 27-i számából.)
162. Semmelweis-napi kitüntetések. = *Magyar Nemzet*, 1992. júl. 2., 155. sz. 5. p.
Pro Sanitate Emlékérmeket kapott dr. Dósa Gábor, a Hetényi G. Kórház-Rendelőintézet traumatológiai osztályának osztályvezető főorvosa.
163. Valahol Oroszországban. = *Magyar Nemzet*, 1992. júl. 3., 156. sz. 10. p.
A fenti címmel egy szolnoki hadifogoly első világháborús emlékeit adta ki a debreceni KLTE.
164. G. E.: Miniszteri hídszemle Szolnokon. = *Magyar Hírlap*, 1992. júl. 8., 160. sz. 4. p.
Várhatóan aug. 19-én adják át az új szolnoki Tisza-hidat. Az építkezést meglátogatta Siklós Csaba miniszter.
165. Hídavatás – másfél hónap múlva. Hiánypótlás, rohamtempóban. = *Új Magyarország*, 1992. júl. 8., 160. sz. 7., 16. p.
Az új Tisza-híd teszi lehetővé a 4. sz. főút Szolnokot elkerülő szakaszának igénybevételét. A cikk a közútfejlesztési programról, az építkezés anyagi hátteréről is tájékoztat. Képriport a 16. oldalon.
166. Tisza Expressz '92 – kereskedőknek. = *Napi*, 1992. júl. 8., 157. sz. 4. p.
Nemzetközi üzleti találkozó lesz idén szeptemberben Szolnokon a volt Szovjetunió felé irányuló kereskedelem fellendítésére. Az *Új Néplap* cikke alapján a *Lapszemle* rovatban megjelent írás.
167. Öntözőberendezés-gyártás kooperációban. = *Számadás*, 1992. júl. 9., 28. sz. 8. p.
A Mezőgép öntözőberendezést az olasz OCMIS céggel kooperálva gyárt.
168. Pintér Márta: Szép volt, Szolnok! = *Európa*, 1992. júl. 9., 28. sz. 22–25. p.
Tájékoztató a szolnoki II. Országos Színházi Találkozóról.
169. Dömötör Adrienne: A színház Magyarországon fontos hely. Beszélgetés Spiró Györggyel. = *Magyar Napló*, 1992. júl. 10., 14. sz. 46. p.
Téma: az Országos Színházi Találkozó.
170. J. E.: Az önkormányzatok figyelmébe! Megalakult a Szolnok Térségi Szövetség. = *Új Magyarország*, 1992. júl. 13., 164. sz. 4. p.
Mind sürgetőbb követelmény, hogy az egy térséghez tartozó- kapcsolódó települések közösen gondoskodjanak közérdekű önkormányzati feladataik ellátásáról. Ennek szellemében alakult meg a Szolnok Térségi Szövetség.
171. Juhtenyésztők Egyesülése Szolnokon. = *Magyar Mezőgazdaság*, 1992. júl. 15., 29. sz. 4. p.
Az egyesületet 25 járszági, nagykunsági és Tisza-vidéki magántenyésztő alakította meg. Cél: érdekvédelem, az értékes tej- és hústermelő fajták elterjesztése, a tenyésztői munka színvonalának emelése.
172. Juhász Erzsébet: Lapot indít az Sz. T. Sz. Az önkormányzatok figyelmébe. = *Új Magyarország*, 1992. júl. 18., 169. sz. 4. p.
Szolnokon megalakult a Szolnok Térségi Szövetség. Önálló lap indítását határozták el.
173. Négyszázharminckét dühös ember. Utcára került építőmunkások Szolnokon. = *Népszava*, 1992. júl. 18., 169. sz. 7. p.
Felszámolták a csődbe jutott Megyei Állami Építőipari Vállalatot. A dolgozók végkielégítést nem kaptak, ezért pert indítottak.
174. Ártatlan volt a szolnoki vámhivatal parancsnoka. = *Magyar Nemzet*, 1992. júl. 20., 170. sz. 10. p.
Felmentették Tolnai Lajost a vád alól.
175. Magángimnázium Szolnokon. = *Magyar Hírlap*, 1992. júl. 20., 170. sz. 13. p.
Létesítését a városi önkormányzat engedélyezte. A Humán Intézet nevű iskolát Kovács Sándorné tanárnő szervezi.
176. Tábor olvasóknak. = *Mai Nap*, 1992. júl. 20., 193. sz. 3. p.
Olvasótábor nyílt cigánygyerekeknek Szolnokon. A tábort a Lungo
- Drom Országos Cigányérdekvédelmi Szövetség szervezte.
177. Szolnoki esély a munkanélkülieknek. = *Napi*, 1992. júl. 21., 168. sz. 5. p.
A Varga K. Gimnázium továbbképzési lehetőségei biztosít munkanélkülieknek.
178. Többmázsányi kincs a homokbányában. = *Népszava*, 1992. júl. 22., 172. sz. 12. p.
Értékes régészeti leletekre bukkantak a Damjanich Múzeum régészei az új Tisza-híd ásatási munkálatai közben: több szarmata és Árpád-kori sírt találtak.
179. Szolnoki tej Pest-Budán. = *Esti Hírlap*, 1992. júl. 24., 174. sz. 12. p.
A Szolnoki Tejipari Vállalat megvetette lábát a pest-budai piacon.
180. Új Tisza-híd. = *Magyar Hírlap*, 1992. júl. 27., 176. sz. 1. p.
Többmázsányi értékes régészeti leltre bukkantak a Damjanich Múzeum munkatársai az új Tisza-híd csatlakozó szakaszának építésénél. (Fotó: Madaras L.)
181. Lazányi J.: Tengeri sót is csomagolnának. = *Úzlet*, 1992. júl. 30., 118. sz. 3. p.
Az izraeli Export Intézet irodát nyitott Szolnokon.
Ld. még az 1., 5., 19., 24. sz. tételt.

Tisza

182. Bethlenfalvy Gábor: A Tisza-szabályozás mérlege. Miben bűnös a vízügy? = *Magyar Nemzet*, 1992. júl. 3., 156. sz. 11. p.
A témáról nyilatkozik több tudós és szakember.

Tiszabura

183. Kulcsár Ildikó, V.: Szűz Mária köténye szüle – ki lesz, ha nagy lesz? (Tiszaburai távlatok.) = *Magyar Nők Lapja*, 1992. máj. 30., 22. sz. 6. p.
Beszélgetés olyan gyerekekkel, akik befejezték az általános iskolát, de nem tanultak tovább. Aki szakmát tanul, annak sincs elhelyezkedési lehetősége.

Tiszaderzs

184. Murányi László, L.: Ki az isten Tiszaderzsen? = *Népszabadság*, 1992. máj. 29., 126. sz. 7. p.
A falu lakói lemondásra szólították fel Herédy Dezső polgármestert. Egyesek szerint cigányellenes kijelen-

téseket tett, és hivatali munkája során durván bánik az emberekkel.

185. Körösfői Anna–Rimóczy Károly: Össztűzben dr. Polgármester. = Mai Nap, 1992. jún. 6., 148. sz. 12–13. p.

Kifogások dr. Herédy Dezső polgármester, körzeti orvos ellen.

186. Felosztatnák, de nem lehet. = Mai Nap, 1992. jún. 24., 167. sz. 5. p.

Dr. Herédy Dezső polgármestert lemondásra szólították fel. eredménytelenül. Használja az orvosi rendelőt is, holott elbocsátották.

187. Guba Zoltán: Polgár(mester) háború Tiszaderzsen. = Európa, 1992. jún. 25., 26. sz. 30–32. p.

Május 15-én tüntetésre került sor, melyen a polgármester lemondását követelték. A cikk felsorolja a vádakokat és a polgármester véleményét. Most melléte készül tüntetés.

188. Szemán László: Cigányirtás Tiszaderzsen? = Kurír (piros), 1992. jún. 26., 175. sz. 7. p.

A cikk cáfolja a polgármester elleni vádakokat, és tájékoztat az önkormányzati testület „szakadár” tagjainak törvénytelen üléseiről, határozatairól.

189. Sz. L.: Megegyezés. = Kurír (piros), 1992. júl. 1., 180. sz. 5. p.

Tiszaderzs polgármestere ellen „fellázadt” az önkormányzat. A köztársasági megbízott személyes közbenjárására némileg javult a helyzet. A polgármester jövője továbbra is kérdéses, jelenleg orvosetikai vizsgálat folyik ellene.

190. Tiszaderzsi háború. = Kurír (piros), 1992. júl. 15., 194. sz. 6. p.

Herédy Dezső polgármester az önkormányzati testület kérésére sem mond le. A testület új választást akar. Nem tud igazságot tenni a Köztársasági Megbízotti Hivatal képviselője sem. A tárgyalások és vizsgálatok folytatódnak.

191. Faluvég, avagy amit akartok. = Kurír (piros), 1992. júl. 16., 195. sz. 8. p.

Riport Herédy Dezső tiszaderzsi polgármester tevékenységéről. A falu egy része és a képviselők bírálják, mások a pártjára állnak. Nyilatkozik a polgármester is.

Tiszaföldvár

192. Szilágyi Erzsébet: Igazgatóválasztás. Az erkölcs vesztett csatát Tiszaföldváron? = Heti Magyarország, 1992. jún. 19., 25. sz. 8. p.

Az őszdőlő ált. iskola igazgatói állásait két pályázó közül Borza Attila, a

régi igazgató nyerte el, nem egészen tiszta körülmények között.

193. Kitüntetések. = Kertészet és Szőlészet, 1992. júl. 2., 27. sz. 2. p.

A földművelésügyi miniszter a Nagyváthy János-díjat adományozta a tiszaföldvári Tiszaparti Mgtisz-nek.

Tiszafüred

194. F. L.: Találkozás egy tiszteletbeli konzullal. = Új Magyarország, 1992. jún. 10., 136. sz. 3. p.

Interjú a Tiszafüredről elszármazott Kékessy Dénes svájci tiszteletbeli konzullal.

195. Tisza-tói kutatók tábora. = Magyar Hírlap, 1992. júl. 2., 155. sz. 15. p.

Néprajzkutatók, történészek, muzeológusok részvételével megnyílt Tiszafüred térségében a 6. kutatótábor.

Ld. még a 203. sz. tételt.

Tiszapüspöki

196. Számadás juniális Tiszapüspökiben. = Számadás, 1992. júl. 9., 28. sz. 32. p.

A Számadás c. lap szervezésében kulturális, sport- és egyéb szórakoztató műsorokra került sor.

Tiszasas

Ld. a 24. sz. tételt.

Tizzaszőlős

197. Postai kézbesítőt támadtak meg... (Hír.) = Pesti Hírlap, 1992. jún. 24., 112. sz. 8. p.

I. Lajosné tizzaszőlősi kézbesítőtől 150 ezer forintot raboltak el.

Tisza-tó

198. F. G.: Új horgászrend a Tisza-tó felső területén. = Magyar Horgász, 1992. június, 6. sz. 4. p.

A Tisza-tó 33. sz. főút fölötti területe a Hortobágyi Nemzeti Park része, így rég védelem alatt áll, de sokan nem tartották ezt tiszteletben. Most megállapodás született a Nemzeti Park és a MOHOSZ között: az év első felében itt horgászni, halászni és a környező erdőben tartózkodni szigorúan tilos.

199. (volly): Júliusi kavalkád a Tisza-tó partján. = Új Magyarország, 1992. jún. 6., 133. sz. 22. p.

Tisza-tavi programok.

200. G. Z.: Erőfeszítések a Tisza-tó meg-

mentéséért. = Magyar Hírlap, 1992. jún. 11., 137. sz. 3. p.

Elkészült a kormány elé terjesztendő javaslatával a Tisza-tavi Tárcaközi Bizottság, amely az eliszaposodás és az üdüllővezetek terjeszkedése miatt veszélybe került Tisza-tó és környékének megóvásáért harcol.

201. Holló László: Tározóból tó, tóból? Hol a határ? Tisza-tavi kételyek. = Pesti Hírlap, 1992. júl. 7., 123. sz. 6. p.

Az idők folyamán tóvá alakult Kiskörei tározó állatvilága a morotvák, mocsarak és tavak élővilága között mutat átmenetet. A tó körül idegenforgalmi körzetet kívánnak létrehozni.

202. Bihari Tamás: A hóddal, a gémmel egy az utunk. = Európa, 1992. júl. 9., 28. sz. 66–67. p.

A Tisza-tó védelméről, a környék területrendezéséről, fejlesztéséről, ökológiai problémákról.

203. Téma a Tisza-tó. = Turizmus, 1992. júl. 29., 15. sz. 1. p.

A Közép-Tisza Vidéki Intézőbizottság ülésén legfőbb kérdéskör a Tisza-tó jelene és a legfontosabb fejlesztési feladatok megvitatása volt.

Ld. még a 195. sz. tételt.

Tiszaug

Ld. a 24. sz. tételt.

Tiszavárkony

204. Lénárt Judit: Időállóság és vállalkozások. Új bélyegzőhelyek. = Turista Magazin, 1992. június, 6. sz. 32. p.

A TKM-mozgalomról. A néhány ismertített bélyegzős hely között van a tiszavárkonyi Népművészeti Alkotóház, fényképpel.

Törökszentmiklós

205. Hősök vasárnapjának nyilvánították... (Hír.) = Népszabadság, 1992. jún. 1., 128. sz. 13. p.

Törökszentmiklóson május 31-ét a hősök vasárnapjának nyilvánították. Megemlékezéseket tartottak a háború áldozatainak emlékművénél.

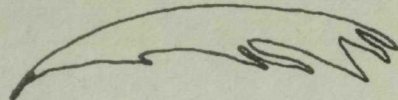
Újszász

Ld. a 142. sz. tételt.

Zagyvarékas

Ld. a 153., 154. sz. tételt.

Szenti Ernő versei

A nézés csak ráadás

Írod? Halált cipel a növekedés. Detoxikált mozgás, a nézés csak ráadás. Akadt valami a rácsodálkozás horgára? A valóságon kívül semmi. ORGOVÁNY --- fagyasztott elefántormány. Imitált imágó az úgy-ahogy. Beteljesültnél megrekedt végestelen végig. Szemmelverés és császármetszés. Írjad: Minden lehetséges – ha valaki tehetséges. Ez itt mi? Káosszá vadított vasfegyelem. Más aspektusból megközelítve: alapszend. Génidomítás – fényes nappal. Elmeél, kozmikus bandzsítás. Mint aki, ha esetlegesen is, de hallat magáról.

Szeptemberben jelenik meg a Jászokunóság füzetek 5. darabjaként Szenti Ernő: *Léghajóval a mélybe* című verseskötete, melyet a szerző rajzai díszítenek.

Tetovált búzavirág

Marhavagon --- kierőszakolt pardon. Ez itt mi? Tetovált búzavirág. (Forgolódnak a tények a valóság sírjában.) A csönd a hallgatás házi feladata. Csarnokoíz: kéjéretet lubickol benne. Eminens és evidens. Összeszúrta a szél az esőlevet a lvegővel. Ez itt mi? A morál fekete lyukja. Kényszerpályára került kronológia. Mit mond? Ágyékszagú ideológia. Írod? Nézéssel befogott látás. Pocséta és rakéta. Foghíjas hórukk, szabályos nemlétformáció. A türelem a kivárás kaptafája.

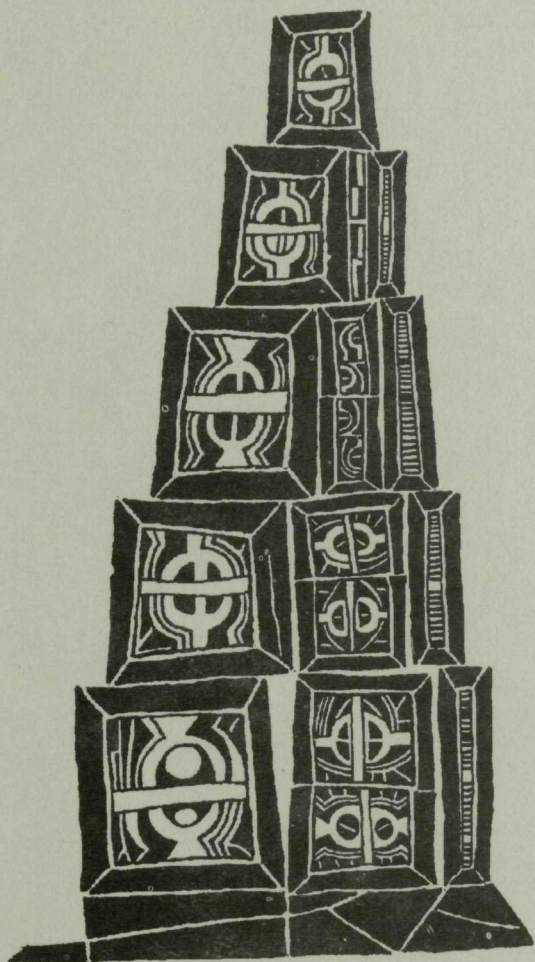

Mit mond?

Mit mond? Az ablakon át engedte be a szobába az eget --- desztillált vizet isznak az egerek. Írjad: Tétova életműépítés. Mint aki valós nevekben rejt el általános kijelentéseket. Körülírt szüntelen. Halló! Favorizált szűklátókörűség? Ez itt mi? Klasszicizmusba csomagolt metafora. Frusztráltban tárolt tudatalatti. A szókból kitalált mondat szabadabbá vált valóságos.

Szóra ráfeszülő csönd

Jajkidudorodás --- évszakbecsípődés. Írod? Szóra ráfeszülő csönd, miként a kesztyű a kézfejre. Hamvába holt véletlen --- nincsközeli teljesség. Apró fénypénzre felváltott világosság. Írjad: Hallójárat és járomcsont. Kikoptatott majd. Biztosra vett esetleg. Ez itt mi? Életelo mellett cselédeskedő álom. Írod? Szövegromlás. Bontásra kijelölt univerzum. Túlzásba vitt tökély. Masírozás és hazárdírozás. Mint aki az önjelölt-ségben találta meg gyerekkori ábrándját. FAGOTT. Képzeld el magad elé a fagyot. Fogas kérdés. Provokálhatja-e a szüntelent a nincs tovább?

azért is, nehogy véletlenül úgy emeljük fel a fejünket egyszer, mintha mi is megelőztünk volna valamit vagy valakit, mintha a mi nyakunkba is akaszthatnának valamit a kötélen kívül. Mert mi senkinek, semminek nem voltunk és nem vagyunk megígérve, legfeljebb nekünk ígérgetnek folyton, persze ezt mi sem vesszük már komolyan.

Aztán vannak itt igazi szenzációk. Mint például az, hogy Darnyi Tamás mosolyog, sőt, nem csak mosolyog, de interjút is ad. El lehet ezt képzelni józan ésszel? Valljuk be, nehezen. Bizonyára élete legboldogabb napja volt a bölcs riporternek a pillanat, amikor megkérdezhetette, személyesen Darnyi Tamástól kérdezhetette meg, attól a Darnyi Tamástól, aki válaszolni volt hajlandó, Barcelonában történik mindez, ott helyben, hogy... Itt egy rosszul megfogalmazott, blőd kérdés kanyarog ki a csíkos ingből, de nem tudom pontosan idézni, sőt, nem is akarom, persze védekezhetem azzal, hogy nem engem akkreditáltak Barcelonába ostobaságokat írni, fecsegni. S valljuk be, az sem könnyű szakma azon a szinten, ahogy riportereink művelik.

Ha most azt gondolja valaki, hogy nekem bajom van ezzel az olimpiával, nagyon téved. Nekem nincs bajom ezzel az olimpiával, se, azon kívül, hogy nem érdekel. Mit tegyek, nem, és egyre jobban kezd nem érdekelni. Pedig sportbarát vagyok, néha a lelátón rágom a tökmagot, és laposüvegből iszom a becsempészett pálinkát, szidom a bírót és az ellenfél szurkolóinak az anyját. Akkor meg? Hol itt a logika? Hiszen végre minőséget láthatok, a number one-okat, futószalagon szállítják szobámba a legnagyobb sztárokat és a még nagyobbakat is.

Hiába. Valahogy nem dagad. Mi nem dagad? Kérem, kövessenek meg bátran (úgyis az lesz a vége és a végem), nem dagad bennem a nemzeti büszkeség. Nem könnyezem meg gyermekeimmel a Himnuszt, sőt, ezt persze ne adják tovább, nem tápáskodom fel vigyázzba, amikor ritkásan felhangzik a Nemzeti. És mindez amiatt lehet – mert gondolkodtam ám a dolgon felnemállás és megnekmönnyezés közben –, hogy én megmaradtam amatőrnak.

Riasztanak és többségükben taszítanak azok a héroszok, akik a képernyőn megjelennek. Minden művinek látszik rajtuk, éppúgy becsomagolják őket, mint a hamburgert a hálózatban. Az Adidas és a Puma és a Hungaryköt szponzorálja e nőket és férfiakat, férfias nőket és még férfiasabb hímeiket (utóbbi azzal, hogy megkíméli sportolóinkat a termékeitől), hidegen pontosak, és csúcsra járatottak, mint az erőművek, körülbelül annyi invencióval válaszolhatnak a nehézkes és iránytalan riporter kérdésekre, mint a beszédre tanított számítógépek.

Riaszt, hogy csúcsra járatódik az élet, és ez az élet sugallódik modellként. Hogy irányítottan törpül el minden egy nagy pankráció körül. Hogy ez már régen nem sport, hanem politika. Hogy régen nem sport, hanem üzlet. Hogy régen nem sport, hanem a tenyésztett gigászok világának a háborúja. Hogy pénz és pénz mindenütt, sok pénz, több, mint amennyit el tudunk képzelni, pedig hát sok pénzt azért még mi is el tudunk képzelni. Hogy reklám a világ, hogy az olimpia ürügyén az értékek is errefelé tolódnak el: amit reklámoznak, az jó, ami jó, azt reklámozzák, tehát csak az a jó, amit reklámoznak. Hogy a történelem szót teljesen természetesen váltja fel a reklámszövegben a sporttörténelem, hogy az élet helyére tolakszik egy nagy, manipulációs gubanc, melynek csak kis szálcskája a sport. Az olimpia túlnőtt magán, túlnőtt rajtunk, az olimpia önállósította magát, mint a daganat terjed, zabál és felzabál mindent.

Tudják ezt a politikusok is, hogyne tudnák, hisz ők csakúgy a reklámból élnek, és bizonyos fokig a reklám emberei. Antall úr sietve küld táviratot a nemzeti szimbólummá magasodott Egérkének, Göncz Árpád sem a paksi cselgáncsozó Kovácsot, vagy a birkózó Repkát említi a kedvencei között, amikor az olimpiai faluban meglátogatja nemzetünk virágait, hanem Egérkét és Henriettát. Aki ez utóbbiakat szereti, rossz ember nem lehet. Rossz vezető sem lehet. Lám, Fidel úr is ott ül a megnyitón, minden delegációnak úgy integet le, mintha minden delegáció kizárólag neki integetne fel, nem a spanyol királynak, az olimpia vezérkarának, a népek vezetőinek. Fidel most egy darabig majd jó király lesz otthon, hiszen aki az olimpiát szereti, rossz zsarnok nem lehet. Talán meg kellett volna kérdezni tőle, ő szereti-e a magyar nép legszeretettebb és legérdemesebb gyermekét, E. Krisztinát?

Nemzetünk felemelkedni készül, s ennek egyik útja-módja, sugallják, a jó olimpiai szereplés. Miért? Jobb ország vagyunk azzal, hogy tizenöt aranyérmét szereznek fiaink- lányaink (milyen szépen is tudjuk mondani, enyhe pára vagy hályog a szemem közben), s rosszabbak, ha csak ötöt? Miért nemzeti büszkeség ez, hogy Egerszegi elsőnek csap a célba? Mert hogy a miénk? Hogyan a miénk? Mi kalimpáltunk mellette a napi sok-sok kilométer leúszásakor? Mi keltünk vele hajnalban, mi nem jártunk diszkóba, moziba, barátokhoz bulizni? Egyáltalán, ha megszólítanánk az utcán, egy presszóban, egy mozi vagy színház előtt? Miért képzeljük, hogy mi mind egy darab Egérke, Darnyi Tamás, Kovács... Kovács mi is ez a paksi fiú? Hogy szégyellhetném magam? Szégyellje ő! Hiszen mi nem készültünk fel arra, hogy egyszer csak jön egy előre nem bejelentett suhanc, és megdözsüdozza a világot. A reklám nem szereti a váratlan fordulatokat, s a mi lelkiünket, várakozásunkat a mindenható reklám határozza meg. Riporterünk gyanakodva és abszolút felkészületlenül dugdosta mikrofonját a fiú meggyötört orra alá. Aki azt tartotta fontosnak elmondani, hogy szereti Paksot és Paks szereti őt, s ez a legfontosabb. Ez az ember készületlen volt a saját aranyérmére! Micsoda amatőr! Még. Meg ez a Repka Attila is, a kicsi gyermekéről dadog, zavartan forgatja az aranyat, amelyet nyilván a riport kedvéért akasztott a nyakába. Valahogy nem viseli természetesen. Amatőr ő is. Még. Nem sokat tud velük kezdeni a média, a nagy zsi-bongás, el is fogják felejtetni hamar mindkettőjüket a kegyosztók, el fogják homályosítani arányaikat jobban megvilágított más aranyok. Én azért majd rájuk fogok emlékezni, a nem nemzeti hősökre, a sportolókra, akiknek az arcában benne maradt az emberi esendőség és tanácstalanság, a természetes mosoly, mely győzelem nélkül is kiül a vonásokra. Akik civilek tudtak maradni a szörnyű profivilágban.

Jömelek az újabb aranyak, várunk és várunk, Magyarország kis országból nagy és győztes ország lesz, dagad a keble a magyarnak, alig férünk már el egymás mellett az utcán, a metrón, a buszon, a vonaton, a közértben, az életben. Kisimulnak a ráncaink, olcsó szövetrohaink valahogy elegánsabban fénylenek, s talán a német turistának is a lábára lépünk bocsánatkérés nélkül – egyelőre mögöttünk az éremtáblázaton az ő nációja. Valaki azt mondta, színház az élet. Valaki azt mondta, cirkusz és kenyér. Valaki azt mondta, az élet álom. S jaj annak, aki felébred – saját kezébe kapaszkodik és a szája szélébe harap.